

บทที่ 4

วิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา

4.1 แนวคิดและทัศนคติเกี่ยวกับการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นตามอัธยาศัยในจังหวัดขอนแก่น

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรในจังหวัดขอนแก่นโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรที่ใช้ในการศึกษาเป็นผู้ที่เกี่ยวข้อง กับการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม และเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในจังหวัดขอนแก่น หน่วยงานหรือองค์กรที่ติดต่อประสานงานด้านศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่นที่สัมพันธ์โดยตรงกับการศึกษา ด้วยการคัดเลือกเจาะจง ซึ่งประกอบด้วยบุคคล ได้แก่ ศิลปิน นักวิชาการศิลปวัฒนธรรม ผู้บริหารองค์กรทางศิลปวัฒนธรรม และหน่วยงานหรือองค์กรของรัฐและเอกชน ที่เป็นการศึกษาทางเลือก ได้แก่ องค์กรทางศิลปวัฒนธรรม หอศิลป์ ห้องแสดงภาพ หน่วยงานที่สนับสนุนศิลปะ ศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม นอกจากนี้การยังได้เข้าร่วมในกิจกรรมและสังเกตการณ์สภาพแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรมกับชุมชนและบุคคลทั่วไปในจังหวัดขอนแก่นที่ สำนักรัฐสภา มหาวิทยาลัยขอนแก่น และศูนย์การเรียนรู้วัดไชยศรี บ้านสาวะถี จังหวัดขอนแก่น

จากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูล จากการสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม มาวิเคราะห์และสรุปเพื่อเป็นแนวคิด แนวทางในการจัดทำแบบจำลองความเป็นไปได้ในการศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นตามอัธยาศัยของจังหวัดขอนแก่นในโอกาสต่อไป การวิเคราะห์แนวคิดและทัศนคติในการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 การสร้างสรรคศิลปวัฒนธรรมผ่านมิติของเมือง

การก่อร่างสร้างเมืองขอนแก่นเริ่มต้นขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชสมัยรัชการที่ 1 เมื่อเชื้อพระวงศ์และขุนนางลาวหลายคนได้อพยพคนข้ามแม่น้ำโขง มาสร้างบ้านสร้างเมืองขึ้นใหม่ ดังเช่นท้าวแก้วบุษุมและท้าวเพี้ยเมืองแพนแห่งเมืองทุขุมแขวงเวียงจันทร์ ได้พาไพร่พลมาตั้งถิ่นฐานบริเวณบ้านโพธิ์ตาก (อำเภอเมืองขอนแก่น) บ้านยางเดี่ยว (อำเภอน้ำพอง) บ้านโพธิ์ศรี (อำเภอกระนวน) บ้านโพธิ์ไชย (อำเภอมัญจาคีรี) กระทั่งในปี พ.ศ. 2340 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าฯ ให้เมืองขอนแก่นเป็นเมืองขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ และ

แต่ตั้งเจ้าเมืองขอนแก่นเป็นพระนครศรีบริรักษ์ เนื่องจากขณะนั้นที่ตั้งเมืองขอนแก่นอยู่ใกล้เมืองชนบท เขตเมืองนครราชสีมา จึงมีปัญหาเรื่องเขตแดนไพร่พลในสังกัดและช่วยอากร เจ้าเมืองขอนแก่นคนต่อมาจึงได้ย้ายเมืองหลายครั้ง (กรมวิชาการ, 2544, น. 58)

กระทั่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปฏิรูปการปกครองส่วนภูมิภาคโดยแบ่งการปกครองหัวเมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือออกเป็น 4 หัวเมืองและให้มีข้าหลวงปกครอง ได้แก่หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออก หัวเมืองลาวฝ่ายตะวันออกเฉียงเหนือ หัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ หัวเมืองลาวฝ่ายกลาง เมืองขอนแก่นขณะนั้นอยู่ในการปกครองของหัวเมืองลาวฝ่ายเหนือ มีเมืองขึ้น 4 เมือง คือเมืองพล เมืองภูเวียง เมืองมัญจาคีรี เมืองคำพองน้อย ต่อมาในปี พ.ศ. 2434 ได้มีการปรับปรุงการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นแบบมณฑล เมืองขอนแก่นอยู่ในมณฑลลาวพวน ใน พ.ศ. 2437 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นมณฑลเทศาภิบาล มีการเปลี่ยนชื่อใหม่ มณฑลลาวพวนซึ่งรวมเมืองขอนแก่นอยู่ด้วยนั้นได้เปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลฝ่ายเหนือ และเปลี่ยนเป็นมณฑลอุดรอีกครั้งเมื่อมีการปฏิรูปการปกครอง ใน พ.ศ. 2443 นอกจากนี้ยังได้รวมเมืองหลายๆเมืองเข้าเป็นบริเวณ เมืองชนบท เมืองภูเวียง เมืองขอนแก่น รวมเรียกว่าบริเวณพาชี มีข้าหลวงบริเวณกำกับดูแล ต่อมาทางราชการได้มีการปรับปรุงระบบการปกครองส่วนภูมิภาคหลายครั้ง ภายหลังการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีการประกาศยกเลิกมณฑลเทศาภิบาล และแบ่งการบริหารงานส่วนภูมิภาคออกเป็นจังหวัด อำเภอมาจนถึงปัจจุบัน

กล่าวได้ว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมามุมชนขอนแก่นได้พัฒนาให้เจริญรุ่งเรืองขึ้นตามลำดับ ด้วยอารยธรรมดั้งเดิมของชุมชนในท้องถิ่นผสมผสานกับชุมชนที่อพยพมาจากเวียงจันทร์ ได้ร่วมกันก่อสร้างเมืองขึ้นมาใหม่และมีการอพยพเคลื่อนย้ายเมืองหลายครั้งเพื่อความเหมาะสมและความจำเป็นของชุมชน ในแต่ละช่วงสมัยได้มีพัฒนาการทางสังคมอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของผลกระทบจากระบบเศรษฐกิจ เนื่องจากในอดีตนั้นรูปแบบเศรษฐกิจของไทยยังเป็นแบบผลิตเพียงเพื่อชีพพอพึ่งพาตนเองได้ แต่หลังจาก พ.ศ. 2398 รูปแบบเศรษฐกิจของไทยได้เปลี่ยนแปลงเป็นผลิตเพื่อการค้า การส่งออก กระทั่งรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจแบบนี้ได้แพร่ขยายไปยังภูมิภาคต่างๆทั่วประเทศ จังหวัดขอนแก่นก็ได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงนี้ด้วย ต่อมาใน พ.ศ. 2504 ประเทศไทยได้เริ่มจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ขึ้น แผนพัฒนานี้ได้จัดวางเมืองขอนแก่นให้เป็นเมืองศูนย์กลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การอุตสาหกรรม การเงินการธนาคาร การค้าและบริการ และส่งผลมาจนถึงปัจจุบัน

หากทำความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมผ่านมิติความเป็นมาของเมือง พบว่า รากเหง้าทางวัฒนธรรมของเมืองขอนแก่น มิได้เริ่มจากประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมที่เจริญงอกงามมากในระดับที่จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเช่นเมืองเชียงใหม่ หรือ อุรุธยา แต่มีฐานการพัฒนาจากความเป็นเมืองการค้าพาณิชย์ จากการสัมภาษณ์อาจารย์อภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์ ที่กล่าวไว้ในเชิงมิติของเมืองพบว่า ความเป็นเมืองขอนแก่นนั้นมีพื้นฐานมาจากการเป็นเมืองการค้า ภาพของเมืองจะมีลักษณะเป็นอาคารพาณิชย์เป็นดงตึกแถว มีความเป็นเมืองเก่าของชุมชนดั้งเดิมอยู่บ้างเพียงเล็กน้อย เมืองขอนแก่นมีความพยายามที่จะสร้างสัญลักษณ์เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของเมืองตั้งแต่ในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม และ พลเอกสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยพยายามที่จะเชื่อมโยงเมืองขอนแก่นกับตำนานพระธาตุขามแก่น แต่ในทางประวัติศาสตร์ก็ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าการตั้งเมืองขอนแก่นมีความเกี่ยวข้องกับพระธาตุขามแก่นอย่างไร (สัมภาษณ์อภิศักดิ์ ธีระวิสิษฐ์ 26 ส.ค., 2550) นี่คือตัวอย่างที่สะท้อนความพยายามสร้างสัญลักษณ์ต่างๆ ขึ้นมาเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน ซึ่งน่าจะเป็นผลมาจากแผนการพัฒนาที่ให้ขอนแก่นเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยรับนโยบายจากส่วนกลาง ดังเช่นที่ อาจารย์ผ่อง แซ่กิ่ง ได้ให้ความเห็นในบทสัมภาษณ์ว่า “ขอนแก่นเป็นเมืองมือสองที่รับมาจากกรุงเทพ”

ความพยายามในการสร้างสรรควัฒนธรรมผ่านมิติของเมืองยังปรากฏให้เห็นมาจนถึงปัจจุบัน กระทั่งวาระครบรอบ 200 ปีเมืองขอนแก่นใน พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา มีความเปลี่ยนแปลงในทางรูปธรรมที่จับต้องได้มองเห็นได้มากขึ้นหลายอย่างเช่น โองมูนมังเมืองขอนแก่น พิพิธภัณฑสถานที่มีกรรวบรวมและจัดแสดงความเป็นมาเรื่องราวของเมืองขอนแก่น โดยสะท้อนให้ผู้คนได้สัมผัสถึงสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวขอนแก่นนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่ดำเนินการโดยคณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเมืองร่วมกันเพื่อทำให้ขอนแก่นเป็นนครที่น่าอยู่ ซึ่งผู้รู้และนักวิชาการต่างก็มีความเห็นที่ตรงกันว่า ควรเริ่มต้นที่การสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่นของตนเองก่อน คนขอนแก่นควรรู้จักความเป็นมาของตนเอง รวมทั้งมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และมีการส่งต่อผ่านมาทางพิพิธภัณฑสถานที่เก็บรวบรวมเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เมืองที่เป็นของคนขอนแก่นจริงๆ ปัจจุบันโองมูนมังเมืองขอนแก่นเป็นศูนย์การเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เปิดให้บริการกับประชาชนทั่วไป มาตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2546

ความพยายามที่ทำให้เกิดโครงการลักษณะนี้ ยังมีปรากฏให้เห็นในตัวเนื้อเมือง เช่น ที่วัดหนองแวงก็ทำประวัติศาสตร์เมืองโดยการเล่าเรื่องราวผ่านภาพจิตรกรรมฝาผนัง เพื่อสื่อให้ชุมชนได้รับรู้ ทางเทศบาลนครขอนแก่นก็พยายามแทรกเรื่องราวทางวัฒนธรรม หรือ พยายามหา

จุดที่เกี่ยวข้องกับรากเหง้าของเมือง มีการใส่ความเป็นพื้นถิ่นเข้าไปในทางกายภาพของเมือง เช่นที่ สนามบิน ศาลหลักเมือง ประตูเมือง เป็นต้น แผนพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นนครที่น่าอยู่ทีละคนๆ ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นดำเนินการนั้น สะท้อนถึงการให้ความสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชน ชีมีชีพ รับรู้เรื่องราวทางวัฒนธรรม โดยใช้ลักษณะทางกายภาพที่เป็นรูปธรรมจับต้องเหล่านี้ เป็นสะพานเชื่อมโยง ไปสู่การค้นหา การเรียนรู้ รากเหง้าทางวัฒนธรรมและการรู้จักตนเองในโอกาสต่อไป (ภาพที่ 3-8)

4.1.2 นโยบายของเทศบาลนครขอนแก่นในการสร้าง การประดิษฐ์ และการปรับเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม

เนื่องจากเมืองขอนแก่นมิได้มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมที่ยาวนาน และทรัพยากรทางธรรมชาติก็มีอยู่ไม่มากเหมือนกับจังหวัดอื่นๆในภาคอีสาน อย่างเช่น จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ อุดรธานี อุบลราชธานี แต่ขอนแก่นเป็นเมืองใหม่ที่เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาด้านต่างๆของภาคอีสาน นโยบายในการพัฒนาที่ถูกส่งต่อจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาคที่จังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะนโยบายทางด้านการท่องเที่ยว ได้ส่งผลกระทบต่อให้เกิดกระบวนการค้นหา รากเหง้าทางวัฒนธรรมและการประดิษฐ์วัฒนธรรม เช่น งานประเพณีสงกรานต์และดอกคูณเสียงแคนที่จัดในช่วงเดือนเมษายนเป็นประจำทุกปี ดังที่นายเรืองชัย ตราชู ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น ได้ให้สัมภาษณ์ว่า เมื่อมีนโยบายมาจากส่วนกลางประกาศให้เป็นปีท่องเที่ยวของประเทศไทย ในฐานะที่เป็นผู้นำองค์กรบริหารส่วนภูมิภาค คณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นได้ร่วมกันหาที่ไปที่มาที่ไปร่วมกันสร้างวัฒนธรรมใหม่โดยหยิบยกประเพณีสงกรานต์ และศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของอีสานที่สะท้อนผ่านเสียงแคน ผสมผสานเข้ากับบรรยากาศหน้าแล้งที่เบ่งบานของดอกคูณซึ่งถือว่าเป็นต้นไม้ศิริมงคลของชาวอีสาน จัดเป็นงานประเพณีสงกรานต์และดอกคูณเสียงแคนเพื่อสนับสนุนนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศ โดยจัดให้มีพิธีสงฆ์และขบวนแห่บุปผาชาติที่ประดับประดาไปด้วยดอกคูณเหลืองอร่าม เพื่อดึงดูดใจให้ชาวขอนแก่นและนักท่องเที่ยวได้กลับมาชิมช็อปเสียงแคน มาสัมผัสกับดอกคูณที่บ้านสระพังรับลมร้อนลมแล้งในช่วงสงกรานต์เป็นการเพิ่มสีสันให้กับเมืองขอนแก่น ปัจจุบันเมื่อกล่าวถึงเสียงแคนและดอกคูณก็จะนึกถึงขอนแก่นทันที (เรืองชัย ตราชู, 2550) เช่นเดียวกับความเห็นของอาจารย์ผ่อง แซ่กิ่ง ที่เห็นว่าการขุดหารากทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องธรรมดา เนื่องจากความเป็นเมืองใหม่ของขอนแก่น เมื่อคณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นมองเห็นว่าการพัฒนาต้องมาจากรากฐานการค้นหา รากเหง้าทางวัฒนธรรม เทศบาลไป

เชื่อมโยงกับชุมชน เช่น เชื่อมโยงกับบ้านสาวะถี โดยการทำให้เด็กเอาตัวประติมากรรมสีโหลซึ่งเป็นตัวละครหนึ่งในวรรณกรรมพื้นบ้านเรื่องสินไซมาเป็นเสาไฟทางเข้าประตูเมืองขอนแก่น ตัวอย่างนี้ในทัศนะของอาจารย์ผ่อง แซ่กิ่ง ก็คือการนำเอารูปแบบจิตรกรรม ประติมากรรมที่เป็นจารีตมาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เรียกว่าเป็นการผลิตซ้ำ (Reproduce) ขึ้นมาใหม่ เพื่อมาต่อยอดเชื่อมโยงกับสังคมสมัยใหม่ให้เกิดทัศนคติในการเรียนรู้ของวิถีท้องถิ่น เพื่อความรู้จักตนเองของท้องถิ่นและชุมชน ที่จะคิดได้เอง ที่จะจินตนาการได้เองที่จะเข้มแข็งในตัวเอง พึ่งตนเองได้ ซึ่งอาจารย์ผ่องมีความเห็นว่าเทศบาลนครขอนแก่นต้องการที่จะสร้างชุมชนเข้มแข็ง ให้ประชาชนเข้มแข็ง ให้เทศบาลเกิดความเข้มแข็ง หากเป็นการพัฒนาในทิศทางที่เชื่อมโยงกับท้องถิ่นบนฐานของวัฒนธรรมเช่นนี้ น่าจะเป็นการพัฒนาที่ถูกต้องและยั่งยืน (ภาพที่ 9-10)

จากที่กล่าวมาพบว่า กระบวนการต่อรากทางวัฒนธรรมผ่าน การสร้าง การประดิษฐ์ และการปรับเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรมในขอนแก่นมีมานานแล้วในอดีต ตั้งแต่การเชื่อมโยงกับพระธาตุขามแก่น สินค้าทางวัฒนธรรมไดโนเสาร์เป่าแคน ประเพณีสงกรานต์และดอกคูณเสียงแคน นับเป็นตัวอย่างในการเชื่อมโยงรากเหง้าทางวัฒนธรรม ที่สืบเนื่องจากลักษณะความเป็นเมืองมือสอง ความเป็นเมืองใหม่ และนโยบายด้านการท่องเที่ยวจากส่วนกลาง รวมถึงการพัฒนาเมืองขอนแก่นนำอยู่ของเทศบาลนครขอนแก่น ในการบริหารจัดการงานทางวัฒนธรรม การหยิบยกประเด็นเนื้อหาและคุณค่าทางวัฒนธรรมขึ้นมาเป็นแนวทางในการพัฒนาจึงต้องพิจารณาไปถึงคุณค่าที่แท้จริงและความเหมาะสม ให้ครอบคลุมในมิติต่างๆอย่างเชื่อมโยงและหลากหลาย ควรผ่านกระบวนการคัดสรรทางสังคมโดยเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่น ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น การเรียนรู้ในชุมชนจึงจะเกิดและมีพลังมากพอที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนมั่นคง มิเช่นนั้นการสนับสนุนส่งเสริมอาจกลับกลายเป็นการทำลายคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมโดยที่ไม่รู้ตัว นอกจากนี้ควรต้องมองศิลปวัฒนธรรมในมิติที่หลากหลาย แต่โยงใยเชื่อมโยงถึงกันในทุกภาคส่วนให้มีความกลมกลืนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ศิลปะวัฒนธรรมก็ย่อมมีความเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามสังขารของสรรพสิ่งที่มีความเกิดความเสื่อมเป็นธรรมดาเช่นเดียวกัน เมื่อเกิดใหม่อย่างขอนแก่นก็ยังคงค้นหาแนวทางในการพัฒนาผ่านรากฐานทางวัฒนธรรมเช่นนี้ต่อไป ส่วนความเข้าใจความลึกซึ้งในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนที่จะทำให้เกิดความรู้จักตนเองในบริบทของท้องถิ่น อันเป็นรากเหง้าที่บรรพบุรุษสะสมมาจะมีมากน้อยแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับ การค้นคว้า การบริหารจัดการ การเชื่อมโยงและการจัดกระบวนการเรียนรู้ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ที่จะทำให้อะไรก็ตามกลับมามีคุณค่าของวัฒนธรรมและนำกลับมาใช้ให้มีชีวิตชีวาขึ้นมาใหม่ให้เหมาะสมและทัดเทียมกับสังคมร่วมสมัยต่อไป

4.1.3 แนวคิดและทัศนคติที่มีต่องานศิลปวัฒนธรรมของศิลปินในท้องถิ่น

จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับอาจารย์ผ่อง แซ่งกิ่ง ศิลปินร่วมสมัยที่ใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนอีสาน มาเป็นเวลานานถึง 22 ปี (พ.ศ.2528 - 2550) ปัจจุบันท่านเป็นหัวหน้าชุมชนบ้านช่างสถาบันอาศรมศิลป์ และยังเป็นทีปรึกษาให้กับสำนักวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น เทศบาลนครขอนแก่น ท่านเป็นวิทยากรให้กับโครงการด้านศิลปวัฒนธรรมให้กับหน่วยงาน องค์กร โรงเรียนต่างๆในภาคอีสานและจังหวัดขอนแก่นหลายโครงการ โดยอาจารย์ได้แสดงทัศนะว่า ศิลปะของท่านนั้นอยู่ในทางศิลปะสาธารณกุศล คือ เป็นงานศิลปะที่สอดคล้องกลมกลืนไปกับวิถีของชุมชน ท่านยกตัวอย่างโครงการที่ไปคัดลอกจิตรกรรมฝาผนังที่วัดไชยศรี ก็เป็นกิจกรรมร่วมที่ไปสนับสนุนกับประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้าน แม้รูปแบบวิธีการสร้างสรรค์จะมีลักษณะเป็นงานศิลปะร่วมสมัยแต่ชาวบ้านในชุมชนก็ให้ความสนใจ กระทั่งท่านพระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี ท่านก็มาร่วมพูดคุยแลกเปลี่ยนและนำผลงานจิตรกรรมที่คัดลอกไปเผยแพร่ที่วัดอื่นๆในตำบลของท่าน ซึ่งท่านให้ความคิดเห็นว่า กิจกรรมเหล่านี้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพราะเวลาที่ท่านเห็นภาพผลงานเหล่านี้ท่านไม่ได้เห็นแต่ภาพ แต่ท่านเห็นบรรยากาศความร่วมมือร่วมใจของทุกฝ่ายที่มาพูดเรื่องดีๆทำเรื่องดีด้วยกัน (ภาพที่ 11-12) อาจารย์ผ่องเชื่อว่าการทำงานศิลปะการจัดกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม น่าจะทำให้เกิดความวางใจกันระหว่างกลุ่มที่เข้าไปทำกิจกรรมกับชาวบ้านในท้องถิ่น เพราะถึงแม้จะเป็นโลกสมัยใหม่ที่มีแนวคิดแตกต่างจากชาวบ้าน แต่กิจกรรมศิลปะสาธารณกุศลจะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงเกิดความวางใจ ถึงตอนนั้นหากใครเขาไปทำอะไร คนก็ต้องสนใจ จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ถ่ายเทซึ่งกันและกันระหว่างความร่วมมือและความสัมพันธ์บ้าน ประเพณีพิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรมจะเชื่อมโยงทั้งสองฝ่ายให้แสวงหาและเรียนรู้ร่วมกัน

แนวคิดศิลปะสาธารณกุศลของอาจารย์ผ่อง แซ่งกิ่ง ถูกนำมาสร้างสรรค์และเห็นปรากฏการณ์ที่ชัดเจนจนทำให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจอีกครั้ง เมื่อได้เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมศิลปะสาธารณกุศลที่อาจารย์ผ่องได้ดำเนินการที่โรงเรียนรุ่งอรุณในงานพิธีหล่อพระพุทธรูปประจำโรงเรียน ซึ่งในขั้นตอนการจัดเตรียมงานก็จะมีงานพิธี งานดอกไม้ กล้วยไม้ ทำตุ๊ก งานใบตอง เครื่องเซ่น มีงานหลายอย่างให้เข้ามาร่วมทำ โดยมีครู ผู้ปกครอง และผู้ที่สนใจงานศิลป์งานช่างเข้ามารวมตัวกัน ร่วมมือกันทำงาน อาจารย์ผ่องได้กล่าวถึงงานเหล่านี้ค่อนข้างน่าสนใจว่า "งานพวกนี้ก็เป็นงานชั่วคราว ซึ่งความหมายก็น่าจะตรงกับคำว่า กำมะลอ จึงทำให้เข้าใจความหมายของงานศิลปะกำมะลอที่กว้างขึ้น ว่าเป็นงานที่ทำขึ้นเพื่อไปประกอบพิธี โดยใช้วัสดุอันทั้งหลาย อาทิ

ดอกไม้สด ใบตอง กระดาษแก้ว ฯลฯ เป็นวัสดุที่พิธีกรรมเสร็จแล้วก็โยธา แต่ความประทับใจนั้นยังคงอยู่ นี่คือวิถีพุทธอีกรูปแบบหนึ่งที่มาทางกระบวนการศิลป์ เป็นกระบวนการโอบอุ้มคนที่มีความรู้สึกเจตนาาร่วมกัน ฉะนั้นหากกระบวนการศิลปะดีผลก็ต้องออกมาดี ในศิลปะกำหนดเป็นกระบวนการทั้งหมดเลย เป็นสนามฝึกคน เป็นที่ที่ศิลปะเชื่อมโยงความเป็นไปของบุคคล จะเรียกว่าเป็นศิลปะสาธารณะก็ได้” (ผ่อง ช่างกิ่ง, “ไม่ระบุปี”, น.150-155)

สิ่งที่ผู้วิจัยสัมผัสได้ในการเตรียมงานบุญพิธีหล่อพระของโรงเรียนรุ่งอรุณ ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2547 ครั้งนั้น คือความร่วมมือร่วมใจกันของคนในชุมชนทุกส่วนตลอดทั้งกระบวนการ สิ่งนี้นับเป็นการจุดประกายให้ผู้วิจัยจะได้ศึกษาค้นคว้าในโอกาสต่อไปว่า งานศิลปะสาธารณะกุศลเช่นนี้มีความสำคัญในเชิงสังคมอย่างไร ทั้งในแง่ให้คนเชื่อมโยงกัน และให้คนเข้าถึงคุณค่าแห่งงานศิลปะ ที่เป็นความสำเร็จร่วมกันของคนในพิธีนั้น เช่นเดียวกับที่อาจารย์ผ่องมองว่า กระบวนการนี้เป็นกระบวนการศิลปะสร้างคน เนื่องจากเป็นความร่วมมือเกิดเป็นความสามัคคีเกิดกัลยาณมิตรโดยไม่มีสิ่งขวางกั้น เป็นการเปิดใจเข้าหากัน มีทั้งลูกศิษย์ เพื่อน พ่อ แม่ ครู มาทำกุศลกรรมร่วมกัน เกิดเป็นศิลปะสาธารณะประโยชน์ แม้จะไม่มีฝีมือในเชิงศิลป์แต่หากพาตนเองเข้ามาอยู่ในกระบวนการ ทุกคนที่มีงานอยู่ในมือถือว่าเป็นกุศลร่วมมีความเบิกบาน ซึ่งกระบวนการเช่นนี้ส่วนใหญ่เกิดในงานศาสนางานพิธีกรรม ถือว่าเป็นความแยกกายของพระพุทธศาสนา ที่ถูกแบ่งย่อยออกมาเป็นพฤติกรรม ซึ่งวิธีนี้มีมาแต่โบราณกาล ไม่ว่าจะในราชสำนัก ในเมือง หรือในหมู่บ้าน (ภาพที่ 13-14)

นอกจากนี้อาจารย์ผ่องยังได้มองศิลปะของชาวบ้านออกเป็นสองส่วนคือ

ศิลปะพื้นบ้าน ที่มีอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันในวิถีของชาวนาที่เป็นปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต เป็นงานศิลปะหัตถกรรมที่ทำด้วยมือ เช่น งานจักสาน งานทอ งานไม้ งานปลูกสร้างที่อยู่อาศัย งานปั้นภาชนะเครื่องใช้ หรือเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ชาวบ้านสร้างสรรค์ด้วยความรัก ความศรัทธา ความเอาใจใส่ ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำและอีกส่วนหนึ่งคือ

ศาสนศิลป์ หรือศิลปะที่เป็นของส่วนกลาง ซึ่งส่วนใหญ่ชาวบ้านจะทำไว้ที่วัด เวลาที่มีเทศกาล ประเพณี พิธีกรรมต่างๆ เป็นการร่วมมือร่วมใจกันสร้างสรรค์ด้วยความศรัทธา โดยศิลปะเหล่านี้จะไม่มีข้อจำกัดว่าเป็นของใคร ชาวบ้านทุกระดับทุกเพศทุกวัยเข้ามามีส่วนร่วมได้ เช่น ทำบายศรี ทำตุง หรือการประดับตกแต่งสถานที่ในงานบุญ ฯลฯ เป็นศิลปะที่ทำเพื่อส่วนรวมเมื่อทำแล้วเกิดความปีติยินดีด้วยใจที่เป็นบุญเป็นกุศล ในส่วนนี้ถือเป็นการจัดการศิลปะแบบชาวบ้านเป็นงานศิลปะที่เป็นองค์รวม และมีประสิทธิภาพในการเชื่อมโยงร้อยเรียงผู้คนให้กลับมาเป็น

อันหนึ่งอันเดียวกันให้มาเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งมุมมองตรงนี้มีคำตอบคล้องเชื่อมโยงกับศิลปะ
 สาธารณกุศลที่อาจารย์นำเสนอมา

โดยฐานของชุมชนที่น่าจะเอื้อให้เกิดกิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม
 อยู่ที่ 3 ส่วนคือ

1. วัดซึ่งถือว่าเป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวบ้าน
2. ช่างชาวบ้านและศิลปินหัตถกรรมที่มีอยู่ในชุมชน
3. นักปราชญ์หรือผู้รู้ในชุมชนซึ่งบางครั้งอาจจะเป็นพระสงฆ์ หรือ ชาวบ้านซึ่งเป็นที่
 เคารพนับถือในชุมชนก็ได้

สำหรับกระบวนการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่นนั้น เนื่องจากขอนแก่น
 เป็นเมืองวัฒนธรรมมือสองตลอดเวลาทั้งทางสินค้า เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ความทันสมัย ทำให้การถ่ายเทวัฒนธรรมมักจะเป็นผู้รับมากกว่าผู้สร้าง ที่ผ่านมาก็จะมองว่าส่วนกลางคิดอะไรทำ
 อะไรและมีพฤติกรรมทำตามเนื่องจากเกรงว่าจะตกยุคสมัย สิ่งใดก็ตามหากไม่ได้คิดค้นสร้างสรรค์
 ขึ้นมาเองก็จะกลายเป็นความกลัว ความลังเล สงสัย ความไม่แน่ใจในตนเอง จนกลายเป็นเครื่อง
 กั้นทั้งการรับและส่งทางวัฒนธรรมทั้งในระดับปัจเจกและในระดับสังคม คนอีสานบางครั้งก็ยึด
 วัฒนธรรมของตนเองจนกลายเป็นเครื่องกั้นหรือบางครั้งก็ปล่อยตนเองจนไหลไปตามกระแสจน
 ขาดความเป็นตัวของตัวเอง ทำอย่างไรเราจึงจะปรับสถานะสมดุลระหว่างการไม่มีเครื่องกั้นแต่ก็ยัง
 เป็นตัวของตัวเองที่จะสามารถระลึกได้รู้ได้เข้าใจได้มั่นใจและแสดงภูมิปัญญาของตนเองได้

อาจารย์ผ่องได้นำเสนอทางออกในเรื่องนี้ว่า ขอนแก่นจะต้องตั้งหลักแม้จะเป็นเมือง
 เกิดใหม่แต่หากปรับฐานของการพัฒนาที่เชื่อมกับวัฒนธรรมของชุมชน ให้สังคมสมัยใหม่ของ
 ขอนแก่นเกิดการเรียนรู้วิถีท้องถิ่นเพื่อความรู้จักตัวเอง เพื่อสร้างสังคมที่เข้มแข็งและพึ่งตนเอง
 ได้ทั้งภายนอกและภายในน่าจะเป็นการพัฒนาไปในทางที่ถูกต้อง ตัวอย่างเช่น การที่เทศบาลนคร
 ขอนแก่นนำเอา "สีโห" ซึ่งเป็นตัวละครหนึ่งจากจิตรกรรมฝาผนังที่โบสถ์วัดไชยศรี ในวรรณกรรม
 พื้นบ้านอีสานเรื่อง "สินไซ" มาทำเป็นประติมากรรมบนเสาไฟฟ้าติดตั้งบริเวณทางเข้าประตูเมือง
 เรียงกันทั้งหมด 80 องค์ ซึ่งน่าจะเป็นประติมากรรมที่มีผลต่อปฏิริยาทางสายตาของสังคม
 เพราะวางในตำแหน่งที่มีนัยสำคัญทางความหมาย ถนนสายนี้ในอนาคตอาจจะกลายเป็นถนนสาย
 วัฒนธรรม (ภาพที่ 15-16) เป็นห้องแสดงขนาดใหญ่ที่เปิดกว้างสำหรับสาธารณะ เป็นการนำเอา
 ศิลปะพื้นบ้านมาแสดงและสร้างสรรค์เป็นศิลปะปัจจุบัน เป็นศิลปะที่ไม่ต้องติดตั้งบนบอร์ดในหอ
 ศิลป์ ไม่ต้องจัดวางอยู่ในพิพิธภัณฑ์ แต่เป็นบริบทร่วมกันของชุมชนในการเดินทางใน
 ชีวิตประจำวัน (สัมภาษณ์ผ่อง แซ่กิ่ง 22 ส.ค., 2550) ศิลปะเหล่านี้อาจเป็นสื่อให้คนเกิดความ

ประทับใจ เกิดความเบิกบานใจ ให้คนตั้งคำถามและแสวงหาความรู้ที่นำไปสู่การเชื่อมโยงการค้นคว้าความเข้าใจที่ลึกซึ้งในรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ทำให้เรารู้จักตนเองมากขึ้น นอกจากนี้เทศบาลนครขอนแก่น ยังได้ประสานความร่วมมือกับ สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น โรงเรียนที่อยู่ในการกำกับดูแลของเทศบาลฯ และศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนวัดไชยศรี พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต่างๆผ่านวรรณกรรมพื้นบ้าน “สินไซ” ควบคู่กันไปด้วย เป็นการยกเอาวรรณกรรมพื้นบ้าน “สินไซ” ขึ้นมาร่วมสมัย อันนี้อาจารย์เฝื่องมองว่าเป็น “ร่วมสมัยสวนกลับ” คือความร่วมมือที่ไม่ใช่รับมาจากตะวันตกฝ่ายเดียว แต่เราสามารถนำศิลปวัฒนธรรมที่มาจากชุมชนท้องถิ่นทำให้ไปร่วมสมัยกับสังคมปัจจุบันได้ ขึ้นอยู่กับว่าเราจะนำศิลปะไปใช้ในบริบทไหน ตัวอย่างอย่าง สี่หอ หรือ สินไซ ก็ไม่ใช่มิติที่นำเสนออยู่ในโบสถ์เหมือนในอดีต แต่อาจจะกลายมาเป็นสินค้า หรือของที่ระลึกทางวัฒนธรรม เป็นเอกสาร ตำรา เป็นนิทาน เป็นตัวช่วยในการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม การปรับเปลี่ยนนี้ก็ขึ้นอยู่กับบริบท เทคโนโลยี และต้องมีรากฐานทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเสาสี่หอที่ประตูเมืองขอนแก่น ก็ถือได้ว่าเป็นร่วมสมัย จากตัวอย่างนี้ในฐานะของศิลปิน หรือนักบริหารงานวัฒนธรรม สามารถทำให้ชัดเจนได้กว่าผู้อื่น หากคนกลุ่มนี้เข้าใจรากเหง้าเข้าใจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวบ้านก็จะสามารถส่งเสริมหรือนำเสนอศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านมาเผยแพร่ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมกัน กรณีของการยกวรรณกรรมพื้นบ้านสินไซขึ้นมาเรียนรู้ใหม่ของเทศบาลนครขอนแก่นจึงนับเป็นเรื่องที่น่าศึกษา เนื่องจากสินไซเป็นตัวละครที่เต็มไปด้วยความห้าวหาญ ความมหัศจรรย์ ความอลังการแบบอีสาน สินไซเต็มไปด้วยจินตนาการที่อาจจะผลิตออกออกผลต่อไปได้อีกหลายเรื่อง

สำหรับเค้าโครงเรื่องวรรณกรรมภาษาอีสานนั้นส่วนใหญ่มีที่มาจากเรื่องนิทานชาดกของพระพุทธเจ้า ซึ่งเรื่องสังข์สินไซก็เป็นเรื่องหนึ่งของพระเจ้า 50 ชาต ในบรรดาวรรณคดีรุ่นเก่าของอีสานนั้นเรื่อง “สังข์สินไซ” หรือ “สินไซ” นับว่าเป็นเรื่องที่รู้จักแพร่หลายที่สุดในหมู่ชาวอีสาน ทั้งนี้ก็เนื่องจากลักษณะคุณค่าทางวรรณคดีอันสูงส่งของบรรพบุรุษชาวอีสาน ซึ่งได้ถ่ายทอดลักษณะของความเป็นอยู่วิถีชีวิต ตลอดจนลักษณะของความรู้สึกนึกคิดและปรัชญาคนสมัยก่อนไว้มากมาย สำหรับในเชิงการประพันธ์โดยเฉพาะแล้ววรรณคดีเรื่องสินไซได้รับการยอมรับว่าเป็นแบบของกลอนมาตรฐานแบบหนึ่งที่ใช้เป็นกลอนลำอยู่ในภาคอีสานปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่า “แบบกลอนสินไซ” (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2549, น.9) วรรณกรรมอีสานมีมากมายหลายเรื่องที่ถูกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรไทน้อย แต่มีไม่กี่เรื่องที่ได้นำมาเขียนสรุปแต่งหรือจัดกรรมบนฝาผนังสีมในอีสาน สินไซเป็นหนึ่งในวรรณกรรมที่ได้ถูกบันทึกลงในฝาผนังสีม (ภาพที่ 17-18) เพราะมีนานา

สารัตถะอย่างพร้อมมูล กล่าวคือให้รู้จักบำรุงส่งเสริมการเพาะปลูกส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมอันเป็นพื้นฐานสำคัญทางเศรษฐกิจ ทางด้านการเมืองเรื่องนี้นิยมการเมืองแบบประชาธิปไตย ประนีประนอม นิยมเสียงข้างมากที่ชอบธรรม ด้านการปกครองสอนให้รู้จักตอบแทนบุญคุณท่านผู้ที่พระคุณ รักพ่อแม่ เพื่อนพ้อง น้องพี่ เข้มแข็งไม่อ่อนแอ ด้านศาสนาบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศาสนา มีคำสอนว่าด้วยเรื่องหน้าที่ในการศึกษาเล่าเรียนธรรมะ ด้านศีลธรรมและธรรมชาติ สอนให้คนมีสติ ไม่ประมาทอย่าไว้ใจทางอย่าวางใจคน ให้ช่วยเหลือกันระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา ในการประพันธ์ผู้ประพันธ์ได้กำหนดให้มี 6 ยาน้ำ 9 ด่านมหาภัยขึ้นในท้องเรื่องเป็นฉากของการเดินเรื่องนั้น นอกจากมุมมองของการพรรณนาธรรมชาติและเหตุการณ์ตามสภาพสังคมอันเป็นมุมมองของภาษาแล้ว อาจมองได้ในภาษาธรรมในเชิงของการวิเคราะห์มีแม่น้ำ 6 สายนั้นเปรียบเสมือนกับอายุตน 6 ในทางพุทธธรรมอันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่มนุษย์เราจำต้องแหวกว่ายอยู่ตลอดชีวิต ต้องสู้กับสงครามคือกิเลสที่เข้ามาทางอายตนดังกล่าว (ชอบ ดีสวนโคก, 2550, น. 4-8)

ปรากฏการณ์ดังกล่าวของตัวละครสี่โง่และการเกิดขึ้นของหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง สิ้นไซ นับเป็นการค้นพบกุญแจสำคัญ ที่จะนำเราไปสู่ความเข้าใจหลายอย่างของตัวตนคนอีสานที่เราพบผ่านวรรณกรรมพื้นบ้านสิ้นไซ ต่อไปเราอาจจะพบอย่างอื่นที่จะนำมาพัฒนาและเผยแพร่ร่วมกันให้คนขึ้นบานด้วยลักษณะของท้องถิ่นของเราเอง โดยที่เราไม่ถูกครอบงำและไม่ครอบงำคนอื่น เป็นความขึ้นบานแบบเสมอภาค จากการสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่บนฐานของวัฒนธรรมที่เราจัดสรรให้เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันของคนในท้องถิ่น

นอกจากนี้ อาจารย์ผ่องยังให้แนวคิดในเรื่องของการศึกษาในระบบว่า เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในสังคมไทย การเรียนรู้ในระบบการศึกษาควรเรียนรู้เรื่องศิลปะพื้นบ้านและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชนให้ลึกซึ้ง เพื่อให้ชนชั้นกลางที่จบการศึกษาในหลักสูตรเกิดความเข้าใจคุณค่าและวิถีชีวิตของท้องถิ่นซึ่งเป็นคนหมู่มากของประเทศ โดยศึกษาให้เหมาะกับบริบทความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิมแบบชาวนาชาวบ้าน แบบชุมชนเมือง แบบชุมชนชาวบ้านที่มาปรับตัวสู่ความเป็นเมืองหรือชุมชนเมืองที่พยายามปรับตัวให้กลับไปเป็นชุมชนชาวบ้าน ต้องศึกษาให้เห็นความหลากหลายให้เหมาะสมกับบริบทที่แท้จริงจึงจะเข้าใจและเชื่อมโยงได้อย่างลึกซึ้ง

4.1.4 การปรับตัวด้านศิลปวัฒนธรรมของเทศบาลนครขอนแก่นสู่แนวคิดการศึกษาตามอัธยาศัย

4.1.4.1 เทศบาลนครขอนแก่น

จากการสัมภาษณ์นายเรืองชัย ตราฐู (7 ส.ค., 2550) ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น เกี่ยวกับแนวคิด ทักษะคติ และนโยบายทางด้านศิลปวัฒนธรรมพบว่า ในกระบวนการทำงานของเทศบาลนครขอนแก่นได้เชื่อมโยงงานทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ศาสนาและการศึกษาเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน ภายใต้กรอบแนวคิดดังนี้

วิถีคิดและทักษะคติ

- ประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่น เป็นนักการเมืองท้องถิ่นมีความสนใจในเรื่องความเป็นอีสาน ความเป็นท้องถิ่น มีความรักความชอบในศิลปวัฒนธรรมอีสานมาตั้งแต่ยังเด็ก จนกลายเป็นนักสะสมศิลปะพื้นบ้านหลายอย่าง เช่น เกวียน เขี่ยนหมาก เป็นต้น จากความชอบความสนใจทำให้ศึกษา ค้นคว้า จนเกิดเป็นความเข้าใจและเห็นความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดทางการเมืองกับการพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรมผ่านระบบการศึกษา

- คณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นมีความเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากการที่ขอนแก่นเป็นเมืองหลักของการบริหารราชการจากส่วนกลางมาสู่ภูมิภาค ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และนโยบายต่างๆ การพัฒนาทุกด้านจึงมาจากส่วนกลาง ส่วนอำนาจจากส่วนกลางนี้เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชน ส่งผลให้ผู้คนในอีสานหลงลืมรากเหง้าทางวัฒนธรรม แต่ฐานของความคิดและคุณธรรมยังไม่ได้หายไปไหนเพียงแค่ซ่อนอยู่ภายใน ไม่กล้าแสดงตนออกมาเพราะค่านิยมของความทันสมัย ขณะนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของอีสานก็ได้สูญหายเพียงแค่หยุดชะงัก และอาจจะลบเลือนไปด้วยความที่เรารู้เท่าไม่ถึงการณ์

- ในอดีตที่ผ่านมาเราถูกสอนให้คิดแยกส่วน แต่ธรรมชาติของมนุษย์ต้องคิดเชื่อมโยงให้เป็นองค์รวม การคิดแยกส่วนนั้นอาจทำได้ในบางเรื่องบางเวลา แต่ไม่ใช่ทั้งหมด แต่สุดท้ายก็ต้องเชื่อมโยงความหลากหลายทั้งหมดมนุษย์จึงจะอยู่ได้ และการหลอมรวมเชื่อมโยงความหลากหลายเหล่านี้มักเกิดขึ้นในเรื่องของประเพณีพิธีกรรม และศิลปวัฒนธรรม

- ฐานของความคิด คุณธรรมจริยธรรม มีสอดแทรกอยู่ในประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนดั้งเดิม ในอดีตเราจะเริ่มต้นที่ฐานของความคิดก่อน พ่อแม่จะสอดแทรกเรื่องของคุณธรรมความดีให้เราโดยไม่รู้ตัวผ่านทางนิทานสอนคติธรรม ประเพณีและพิธีกรรม คุณธรรมถูก

ปลูกฝังเข้าไปในตัวเรา แต่ปัจจุบันเราเริ่มที่ เก่ง ดี มีสุข คือเริ่มต้นที่ความเก่งก่อนความดีทำให้คุณธรรมจริยธรรมที่อยู่ภายในไม่สามารถเติบโตแบ่งบานได้

- ในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบใหญ่ จะต้องเริ่มที่ระบบการศึกษา มิเช่นนั้นการบริหารงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมของเทศบาลฯ ก็จะไม่มีความเพียงพอในการขับเคลื่อน เนื่องจากเรื่องของศึกษานั้น ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 35 ได้กำหนดให้ผู้แทนองค์กรส่วนท้องถิ่น เป็นคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยตำแหน่ง สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องมีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยระเบียบและกฎหมายอยู่แล้ว

- ขณะเดียวกันในเรื่องของการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะต้องมีการเมืองท้องถิ่นที่เข้มแข็ง มีการกระจายอำนาจทั้งทางด้านการบริการจัดการและงบประมาณ การประสานงาน การส่งเสริม สนับสนุนระบบการศึกษาจึงจะขับเคลื่อนได้

กระบวนการทำงานของคณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น

นอกจากการสร้างวัฒนธรรม การประดิษฐ์วัฒนธรรมขึ้นมาใหม่ โดยการกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน บนฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยเป็นมาในอดีตเนื่องจากเมืองขอนแก่นเป็นเมืองที่มีรากสันดั่งที่กล่าวมาแล้ว กระบวนการทำงานของคณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นส่วนหนึ่งยังเน้นที่การสนับสนุนส่งเสริมการค้นหารากเหง้า ผ่านงานประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่อยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน โดยเชื่อมโยงจากโรงเรียนซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบสุโขทัยเมืองขอนแก่นในบทบาทของศูนย์การเรียนรู้ตามอัธยาศัยในท้องถิ่น

สถานภาพและบทบาทของผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น

คณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น กำหนดบทบาทและหน้าที่ของตนเองเป็นผู้ประสานที่กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชนด้วยแนวคิดผู้ปกครอง 60% เด็ก 30% บุคลากรทางการศึกษา 10 % โดยคณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นหน้าที่เป็นทีมเดียวกับบุคลากรทางการศึกษาที่มีอยู่เพียง 10 % แต่จะต้องประสานงานให้ทั้ง 3 ส่วนขับเคลื่อนไปด้วยกันให้ได้ 100 % (ภาพที่ 19-22)

วิธีการจัดการผ่านระบบการศึกษา

คณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น เริ่มต้นด้วยการกระตุ้นการเรียนรู้บุคลากรทางการศึกษา เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน ตัวแทนครู ด้วยการพาไปทัศนศึกษา ดูงานนอกสถานที่เกี่ยวกับงานด้านการศึกษา ด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ครูเกิดแรงบันดาลใจ เกิดความหวังใจและมั่นใจในคณะผู้บริหารเทศบาลฯ ว่าจะมีมุ่งมั่นตั้งใจในการสนับสนุนงานด้านการศึกษาอย่าง

แท้จริง เช่น การไปศึกษามาดูงานที่โรงเรียนรุ่งอรุณซึ่งเป็นโรงเรียนวิถีพุทธต้นแบบของกระทรวง-
ศึกษาธิการ เป็นต้น

หลังจากนั้นคณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น ก็เปิดรับอาสาสมัครในการเป็น
โรงเรียนต้นแบบเพื่อเข้าร่วมโครงการต่อเนื่องในการฝึกอบรมครูและผู้บริหารสถานศึกษา โดยทำ
ความร่วมมือและวางแผนโครงการร่วมกันกับทุกฝ่าย เช่น โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย รับ
อาสาสมัครเป็นโรงเรียนนำร่องโครงการแรก และทำความตกลงร่วมกันเทศบาลนครขอนแก่นและ
โรงเรียนรุ่งอรุณในการที่จะร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการศึกษา

นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกองทุน เนื่องจาก คณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นมี
นโยบายในการทำงานที่ต้องลงไปสำรวจ และศึกษาปัญหาในพื้นที่จริง ตามโรงเรียนต่างๆ เช่น
โรงเรียนเทศบาลหนองแวง โรงเรียนเทศบาลสามเหลี่ยม โรงเรียนเทศบาลสวนสนุก เมื่อรับรู้ปัญหา
แล้วมีหลายครั้งที่ไม่สามารถทำงานเพื่อหาทางแก้ไขต่อไปได้ และทำให้พบปัญหาส่วนหนึ่งที่กำลัง
เกิดกับการทำงานในระบบราชการคือ คนคิดไม่ได้ทำและคนทำไม่ได้คิด หรือบางเรื่องคิด แต่ไม่มี
งบประมาณดำเนินการ เพื่อให้การทำงานของคณะผู้บริหารเทศบาล ฯ เป็นไปด้วยความสะดวก
คล่องตัวในการทำงานเบื้องต้น จึงได้มีการจัดหากองทุนสำหรับการทำงานเบื้องต้นในการลงพื้นที่
โดยการทำวัตถุมงคลและนำรายได้จากการบูชาวัตถุมงคลมาทำกองทุน สามารถทำให้ลงพื้นที่และ
รับรู้ปัญหาต่างๆได้มากขึ้น แก้ไขปัญหาที่จำเป็นเร่งด่วนบางอย่างได้เร็วขึ้น โดยไม่ต้องรอการ
จัดสรรงบประมาณจากภาครัฐ

กลยุทธ์ในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้

- การสร้างจิตอาสา จุดเริ่มต้นที่สำคัญในการทำงานของคณะผู้บริหารเทศบาลฯ
คือการสร้างอาสาสมัคร ทั้งอาสาสมัครภายในคณะทำงานในการลงพื้นที่ และ อาสาสมัครจาก
โรงเรียนที่จะเข้าร่วมโครงการ ด้วยความเชื่อว่าจะให้ใจพร้อมก่อนแล้วค่อยลงมือทำ เพื่อให้เกิดความ
ยั่งยืน
- การเปิดใจรับรู้ปัญหาร่วมกัน คณะผู้บริหารเทศบาลฯจะสร้างความไว้วางใจ
ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับโรงเรียน ด้วยการเปิดใจรับรู้ เรียนรู้ปัญหาต่างๆไปพร้อมกับ
โรงเรียน
- เรียนรู้จากปัญหาจริงๆในพื้นที่ของแต่ละชุมชน คณะผู้บริหารเทศบาลฯที่ลงพื้นที่
ต้องเป็นอาสาสมัครและไม่ใช้วิธีการสั่ง แต่ให้ไปรับรู้ปัญหาชาวบ้านพร้อมกับโรงเรียนหากส่วนไหน
พร้อมก็เริ่มต้นที่ส่วนนั้นก่อน เนื่องจากสมาชิกสภาเทศบาลต้องเป็นตัวแทนของโรงเรียนของ

ประชาชน จึงต้องลงพื้นที่จริงไปรับรู้ปัญหาจริงๆของชาวบ้านของโรงเรียน เรียกว่าพยายามทำให้ การเมืองท้องถิ่นเข้มแข็งโดยไม่เอาอำนาจเป็นที่ตั้ง

- เน้นการสื่อสารให้ครบมิติ ทั้งการคิด การพูด การฟัง อย่างลึกซึ้งเพื่อเปิดใจรับรู้ ปัญหาพร้อมกัน

- เน้นการมีส่วนร่วมเป็นกัลยาณมิตรต่อกันบนฐานของความดี
- เปิดโอกาสให้คนคิดกับคนทำเป็นคนเดียวกัน
- กำหนดเป้าหมายในการทำงาน การลงพื้นที่แต่ละครั้งให้ชัดเจน

4.1.4.2 โงมุนมังเมืองขอนแก่น

เกิดขึ้นตามแนวคิดและแผนงานที่จะทำให้นครขอนแก่นเป็นเมืองที่น่าอยู่ โดยเป็น พิพิธภัณฑสถานที่เกิดรวบรวมทรัพย์สินสมบัติอันสื่อถึงความเป็นมา และเรื่องราวของเมืองขอนแก่น นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มาจัดแสดงเพื่อให้ผู้คนในท้องถิ่นได้รับรู้คุณค่าเข้าใจแก่นแท้ของ ประวัติศาสตร์ความเป็นมา ก่อนที่ขอนแก่นจะมีความมั่นคงดังเช่นปัจจุบัน และเพื่อให้ผู้คนเกิด ความซาบซึ้งในวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่แฝงไปด้วยแง่คิดคติสอนใจ ประกอบกับการกระตุ้นส่งเสริมให้เยาวชน ศึกษาเรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากความคิด สร้างสรรค์ ฝีมือของบรรพบุรุษ เพื่อเป็นสายใยให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกในการรักษา การเห็นคุณค่าของประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น นอกจากนี้โงมุนมังเมืองขอนแก่นยังเป็น ศูนย์การเรียนรู้ตามอัธยาศัยให้กับ เด็ก เยาวชน ประชาชนทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเมืองของตนเอง และยังเผยแพร่ให้นักท่องเที่ยว หรือผู้คนต่างถิ่นเข้าชมได้เรียนรู้และเข้าใจความเป็นมาของเมืองขอนแก่นอีกด้วย

การเกิดขึ้นของโงมุนมังเมืองขอนแก่นเริ่มต้นใน พ.ศ. 2542 เมื่อกลุ่มอาสาสมัครซึ่ง ประกอบด้วยที่ปรึกษาและคณะผู้บริหารของเทศบาลนครขอนแก่น นักวิชาการ ตัวแทนจากองค์กร พัฒนาเอกชน ศิลปิน ได้มีการสืบค้นประวัติศาสตร์เมืองขอนแก่นโดยคณะสืบค้นได้ใช้วิธี สัมภาษณ์ผู้สูงอายุและผู้รู้ในท้องถิ่น พร้อมกับปลุกจิตสำนึกร่วมไปพร้อมกันเกี่ยวกับความเป็นมา ของเมืองขอนแก่นในประเด็นต่างๆ จากนั้นได้มีการรวบรวมและชำระข้อมูลโดยการเปิดเวทีคน เมืองเพื่อทำประชาพิจารณ์ เรื่องประวัติเมืองขอนแก่นและพิพิธภัณฑสถานเมือง จากที่มำดังกล่าวคณะ ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นจึงได้จัดสร้างพิพิธภัณฑสถานขึ้นบริเวณใต้ฉัตรอาคาร 200 ปี ภิรม บึงแก่นนคร อำเภอเมือง ขอนแก่น โดยให้ชื่อว่า “โงมุนมังเมืองขอนแก่น” และเปิดให้บริการตั้งแต่วันที่ 9 ตุลาคม 2546 เป็นต้นมา (ภาพที่ 23-25)

จากการสัมภาษณ์นายศรันย์ เปาณาเรียง ตำแหน่งนักวิชาการศึกษา 6 ว. ของเทศบาลนครขอนแก่นซึ่งเป็นผู้ดูแลโฮงมูนมังฯมาตั้งแต่ พ.ศ. 2548-ปัจจุบัน พบว่า โฮงมูนมังฯ มีการจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของโฮงมูนมังฯทั้งในและนอกสถานที่ เช่น

1. โครงการสร้างและพัฒนาภาคีในชุมชน เพื่อการนำชมในโฮงมูนมังฯ ซึ่งมีทั้งเยาวชน และประชาชนทั่วไปเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้ยังมีการจัดอบรมเพิ่มเติมความรู้และการศึกษาดูงานนอกสถานที่ ตามรอยการตั้งเมืองขอนแก่นให้กับภาคีที่เข้าร่วมโครงการเป็นประจำทุกปี (ภาพที่ 26)

2. โครงการจัดประกวดวาดภาพเยาวชนริมบึงแก่นนคร

3. โครงการโฮงมูนมังฯมีชีวิต เป็นการจัดกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม เช่น กลุ้มน / ปับข้าวปุ้น / ห่อข้าวต้ม เป็นต้น

4. โครงการนิทรรศการชั่วคราว เช่น นิทรรศการภาพถ่ายขอนแก่นในอดีต นิทรรศการพระแม่ / นิทรรศการที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมพื้นบ้านลิ้นใต้

5. งานของดีบ้านเฮา เป็นการจัดกิจกรรม การประกวด 13 กิจกรรม การแสดงและสาธิตศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน 10 กิจกรรม

ผลจากการดำเนินงานพบว่า กลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมและรู้จักโฮงมูนมังฯมากที่สุดเป็นกลุ่มเด็กและเยาวชนเนื่องการส่วนใหญ่มีการประชาสัมพันธ์ผ่านไปทางโรงเรียน สถานศึกษา ส่วนกลุ่มชาวบ้านและบุคคลทั่วไปก็เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆบ้าง นอกจากนี้ยังมีหลายโครงการที่มาขอใช้สถานที่ในการจัดงานและเข้าร่วมกิจกรรมเป็นหมู่คณะ โดยเฉพาะองค์กร ชุมชน หรือหน่วยงานของที่เกี่ยวข้องกับเทศบาล รวมทั้งมีการประสานความร่วมมือกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการพานักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมโฮงมูนมังเมืองขอนแก่น ในช่วงแรกของการดำเนินงานนั้นชุมชนมีความสนใจและกระตือรือร้นในการเรียนรู้ แต่ในช่วงหลังผู้คนมาเยี่ยมชมน้อยลง เนื่องจาก ในส่วนการจัดแสดงถาวรผู้ชมมาเพียงครั้งหรือสองครั้งก็เบื่อเนื่องจากกิจกรรมซ้ำ กิจกรรมหมุนเวียนยังมีน้อย ไม่น่าสนใจและขาดความต่อเนื่อง

ลักษณะหรือกิจกรรมของโฮงมูนมังฯมีทั้งแบบที่เป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านและศิลปะร่วมสมัยควบคู่กันไป หากทำอย่างใดอย่างหนึ่งผู้ชมก็จะให้ความสนใยน้อย ลักษณะงานศิลปวัฒนธรรมที่คนสนใจจะเป็นงานศิลปะท้องถิ่นที่หาดูได้ยาก เนื่องจากขอนแก่นเริ่มเป็นเมืองใหญ่ตัวอย่างเช่น กิจกรรมทำว้าว ที่มีการเชิญวิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสาธิตและพาทำ ทั้งเด็กและพ่อแม่ผู้ปกครองก็จะให้ความสนใจ อาจเป็นเพราะมีกิจกรรมอื่นที่เป็นงานศิลปะร่วมสมัย เช่นงานประกวดวาดภาพ นิทรรศการ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ขอนแก่นในอดีต

วิถีชีวิตที่ผ่านมา เข้ามาเชื่อมโยงในส่วนนี้จึงทำให้ได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น ส่วนการตอบรับของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เด็กๆส่วนมากจะไม่ค่อยให้ความสนใจกับศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมากนัก เนื่องจากค่านิยมของความทันสมัย เช่น โสณมั่งๆเคยจัดอบรมหมอลำ ก็มีผู้มาร่วมกิจกรรมน้อยมาก ซึ่งนายศรัณย์ เปานาเรียง คิดว่าน่าจะเป็นเพราะความไม่ทันสมัย และอีกอย่างหนึ่งคงเพราะงานพื้นบ้านต้องการเวลามาก ยากและต้องการความเพียรพยายามมากในการเรียนรู้ อย่างการฝึกหมอลำก็ต้องมา 6 สัปดาห์ติดต่อกัน ต้องมาทุกสัปดาห์ ผู้ปกครองก็ต้องให้ความสนใจพามาส่งเมื่อเทียบกับการที่เขามาวาดภาพครั้งเดียวแล้วได้รางวัลกลับไปผู้เข้าร่วมกิจกรรมยินดีที่จะมามากกว่า (สัมภาษณ์ศรัณย์ เปานาเรียง 7 ส.ค., 2550)

สำหรับเรื่องนี้โสณมั่งๆ ก็มีความพยายามในการปรับเปลี่ยนค่านิยมในเรื่องของความไม่ทันสมัย โดยพยายามทำให้งานกิจกรรมต่างๆมีความร่วมสมัยมากขึ้นเพราะหากยังยึดติดอยู่กับแบบเดิมเด็กและเยาวชนก็จะไม่สนใจ ตัวอย่างงาน " ของดีบ้านเฮา " ที่จัดติดต่อกันมา 2 ปี ก็จะมีทั้งงานศิลปะและวัฒนธรรมพื้นบ้านแบบดั้งเดิมหาดูได้ยากเป็นการสาธิต แสดงการละเล่นที่เลื่อนหายไปจากอีสาน การแทงหยวก งานตัดกระดาษลวดลาย ก็มีผู้สนใจเข้ามาชม นอกจากนั้นในงานก็จะมีนิทรรศการที่เด็กๆร่วมประกวดวาดรูป งานประดิษฐ์ และอื่นๆคือพยายามทำให้งานทั้ง 2 ลักษณะอยู่รวมกัน แทนที่จะเป็นกิจกรรมย่อยๆโสณมั่งๆก็รวมกิจกรรมให้มีความหลากหลายในกิจกรรมในช่วงเวลา มีโอกาสให้ผู้ชมเลือกมากขึ้น

จากการดำเนินงานของโสณมั่งๆ สำหรับกิจกรรมที่เป็นงานศิลปะพื้นบ้าน หากออกไปทำที่บรรยากาศและสถานที่จริงจะช่วยให้การเข้าถึงคุณค่าจะเป็นไปได้ง่ายกว่า เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังหากมีการลงไปคัดลอกในสถานที่จริงจะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้การเข้าถึงคุณค่าทางจิตใจได้มากกว่า นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้นการเรียนรู้ในท้องถิ่น กระตุ้นให้ชุมชนรู้จักปรับตัว เสริมความมั่นใจ ความภาคภูมิใจให้กับชุมชนนั้นๆได้ด้วย

การบริหารจัดการของโสณมั่งๆ ได้รับแรงเสริมจากนโยบายของเทศบาลในการเชื่อมโยงงานทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ศาสนาและการศึกษาเข้าเป็นเนื้อเดียวกันค่อนข้างมากเนื่องจากทางเทศบาลมีนโยบายที่จะสนับสนุนงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม ให้เข้าไปอยู่ในระบบการศึกษาและมีโรงเรียนที่อยู่ในการดูแลในเขตเทศบาล 11 โรงเรียนอยู่แล้ว ทำให้การดำเนินงานมีความสะดวกในการประสานงาน การประชาสัมพันธ์ และการเอื้อประโยชน์ในการเข้าร่วมกิจกรรม ตัวอย่างการเข้าชมและร่วมกิจกรรมถ้าเป็นพิพิธภัณฑ์ทั่วไปจะมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อย แต่โสณมั่งๆจะมีผู้เกี่ยวข้องทางนโยบายของเทศบาลมาก เช่น กลุ่มนักเรียนในสถานศึกษาของเทศบาล 11 โรงเรียน โดยกำหนดโสณมั่งๆ ให้เป็นแหล่งเรียนรู้นอกโรงเรียนแหล่งหนึ่ง นอกจากนี้ยังมี

เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ กำหนดผู้ใหญ่บ้าน อบต. หน่วยงานราชการอื่นๆ เข้ามาร่วมกิจกรรมได้ง่าย

4.1.4.3 โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย

ผู้วิจัยวิเคราะห์แนวคิด และนโยบายในการเรียนรู้ของโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่ามีจุดเริ่มต้นจากการที่ผู้บริหารมองปัญหาแบบเดิมที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง ครูเป็นใหญ่ ทำให้เด็กๆ ไม่มีความสุขในการเรียน ขาดเรียนบ่อย ไม่อยากมาโรงเรียน ส่งผลให้โรงเรียนไม่ผ่านการประเมินรอบแรก จากสำนักงานคณะกรรมการมาตรฐานการศึกษา (สมศ.) ในฐานะผู้บริหารทำให้เกิดความกังวลมาก สิ่งหนึ่งที่อยากเปลี่ยนแปลงมากที่สุดก็คือ ครูควรปฏิรูปการเรียนการสอนให้ยึดนักเรียนเป็นสำคัญไม่ใช่ยึดครู ทำให้เกิดเป็นคำถามว่าถ้าโรงเรียนต้องปรับเปลี่ยนครูเปลี่ยนตนเองโรงเรียนจะต้องทำอย่างไรใครจะเป็นผู้ให้การสนับสนุนโรงเรียน

ในที่สุดโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย ก็เสนอตัวเป็นโรงเรียนนำร่องของโครงการวิถีพุทธ ด้วยความร่วมมือและสนับสนุนของเทศบาลนครขอนแก่น และขอเป็นโรงเรียนที่จะประชุมสัญจรเป็นที่แรก โดยที่มีประธานสภาเทศบาลนครขอนแก่นและนายกเทศมนตรีเทศบาลนครขอนแก่นมาร่วมประชุมด้วย จากการก็เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ คณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น ได้พาคณะผู้บริหารและครูโรงเรียนในเขตเทศบาลทั้งหมด 11 โรงเรียน ไปดูงานที่โรงเรียนรุ่งอรุณ กรุงเทพมหานคร เมื่อกลับมาครูก็เกิดแรงบันดาลใจในการเปลี่ยนแปลงตนเองและโรงเรียน โดยเริ่มจากแนวคิด กิน อยู่ ดู ฟังเป็น เนื่องจากเห็นว่าสามารถทำได้โดยไม่ต้องใช้งบประมาณมาก เป็นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่างๆที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การฝึกเด็กให้เด็กทำอาหารเอง ล้างจานทำความสะอาดเอง โครงการนำร่องดังกล่าวทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในตัวเด็กและตัวครู เป็นการเปลี่ยนจากใจของครูและนักเรียน ที่สะท้อนให้เห็นเวลาไปร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนอื่น พบว่าเด็กนักเรียนโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัยรู้จักกาลเทศะ อ่อนโยน มีสัมมาคารวะ ครูก็มีการเปลี่ยนแปลง ทั้งการพูดจา กริยามารยาท การวางตัว ทำให้มีเสียงสะท้อนว่าโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัยเปลี่ยนแปลงเพราะโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับผู้บริหารของโรงเรียนกับชุมชนดี ผลงานศิลปะหัตถกรรมของโรงเรียนดีขึ้นมาก ทั้งงานแกะสลัก ร้อยมาลัย เด็กก็มีสมาธิขึ้น ครูก็นม่นวลกับเด็ก เด็กก็มีความสุข ไม่ขาดเรียน อยากมาโรงเรียน มากอดครู เรียกครูว่าพ่อแม่ โรงเรียนมีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วในช่วงเวลา เพียง 2 ปี กระทั่งในเดือนมกราคม พ.ศ. 2549 เมื่อ สมศ. มา

ประเมินอีกครั้ง โรงเรียนผ่านการประเมินระดับดีมาก 10 มาตรฐาน และระดับดีถึง 4 มาตรฐาน (สัมภาษณ์อาจารย์เฉลิมศรี สตราวัฒน์ 6 ส.ค., 2550)

แนวคิดและหลักการของโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย

- การเปลี่ยนแปลงจะต้องค่อยเป็นค่อยไป เนื่องจากเป็นการเปลี่ยนที่คนที่ใจก่อน โดยที่เราไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนที่หลักสูตร การเปลี่ยนแปลงคนต้องยึดหลักกัลยาณมิตร และ โยนิโสมนสิการ

- ปฏิรูปการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนและชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ โดยให้ครูเข้าไปสร้างเครือข่ายในชุมชนก่อน การปรับตัวในแนวทางนี้ทำได้ง่ายเนื่องจากในชุมชนมีความพร้อมอยู่แล้ว ตัวอย่างเช่นในชุมชนบ้านโนนชัย ครูค้นพบฐานการเรียนรู้ในเรื่องของอาชีพ การทำมาหากินหลายฐานเช่น บางบ้านเลี้ยงกบ เลี้ยงจิ้งหรีด บางบ้านทำปลาร้าบอง บางบ้านทอเสื่อ องค์ความรู้และผู้รู้ในการทำมาหากินมีอยู่ในทุกชุมชนแล้ว เพียงแต่ยังไม่มีใครเข้าไปค้น เข้าไปเสาะแสวงหาความรู้เหล่านี้ และเมื่อครูและนักเรียนปรับฐานการเรียนรู้ไปสู่ชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ เกิดความกระตือรือร้นที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้และเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนมากขึ้น

- เนื้อหาหรือความรู้ไม่ใช่เป้าหมายหลัก แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือกระบวนการเรียนรู้กับการทำงานร่วมกัน การปฏิรูปการเรียนการสอนโดยให้นักเรียนและชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้ นอกจากความรู้แล้ว นักเรียนยังเกิดความเข้าใจอีกว่ากระบวนการหาความรู้น่าจะมาจากหลายทาง ผู้เรียนก็จะรู้ว่าความรู้ไม่ใช่มาจากหนังสืออย่างเดียว แต่มีอยู่ในทุกๆ สิ่งรอบๆ ตัว นอกจากนั้นผู้เรียนยังได้เรียนรู้วิธีการขยายผลของความรู้ของตนเองให้กว้างออกไปได้อีก ดังเช่นที่ครูเนืองนิจ พาลี ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย เล่าว่า "การเรียนรู้ไม่ใช่จะสิ้นสุดที่เขาเท่านั้นแต่เขาต้องเอามาแลกกัน บางคนจดไม่เก่งแต่วาดรูปเก่ง บางคนจดเก่งเขียนได้ บางคนจดไม่เก่งวาดไม่เก่งแต่ฟังได้ เขาก็จะไม่เกียวกันใครก็ได้เอามาแบ่งกันแลกกันเห็นศักยภาพของแต่ละคนที่มาช่วยกัน เราก็จะเห็นกระบวนการทำงานกลุ่ม เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตามศักยภาพของแต่ละบุคคล สุดท้ายคือมองเห็นว่าอันนี้เราได้แล้ว แล้วเราจะเอาไปทำยังไงต่อไป เขาก็จะมองออกว่าอยากจะทำอะไรต่อไป สิ่งนี้เป็นความอยากรู้ไปเรื่อยๆ ไม่รู้จบ เมื่อครูรู้ว่าอันนี้ไม่พอ ครูก็ต้องไปหาผู้รู้ ไปหากัลยาณมิตร แล้วครูก็ต้องคิดว่าด้วยว่าโรงเรียนจะให้ประโยชน์ย้อนกลับสู่ชุมชน โดยที่ชาวบ้านเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ เกิดความมั่นใจ เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อพัฒนาตนเอง" (สัมภาษณ์ครูเนืองนิจ พาลี 6 ส.ค., 2550)

กลยุทธ์ในการปรับเปลี่ยน

- ในการปรับเปลี่ยนตนเองและการปฏิรูปการเรียนการสอน จะให้อิสระกับครูในการวางแผนการสอน จากสิ่งที่ถนัดใกล้ตัว แล้วเชื่อมโยงสู่การเรียนการสอน
- มีการกระตุ้นและส่งเสริมให้ครูเกิดการเรียนรู้ จากการศึกษาดูงาน ดูตัวอย่างจากบุคคล องค์กร ชุมชน การปฏิบัติธรรม รวมถึงการสร้างฐานการเรียนรู้เครือข่ายต่างๆ ในชุมชนด้วยการทำงานเป็นทีม

กระบวนการสร้างความเข้าใจกับชุมชน

ในช่วงแรกของการปรับเปลี่ยนแนวทางการเรียนการสอนมาสู่ชุมชน ก็มีเสียงสะท้อนที่ไม่เห็นด้วยจากชุมชน เนื่องจากชุมชนยังมีความเข้าใจว่า เด็กๆ จะไม่ได้เรียนหนังสือ หากต้องสอบแข่งขันในระดับสูงขึ้นไป เด็กๆ อาจจะไม่มีความรู้ในการสอบแข่งขัน เพราะความรู้ทั้งหมดอยู่ในหนังสือมากกว่าในชุมชน ด้วยเหตุนี้โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย จึงต้องหาแนวทางสร้างความเข้าใจให้กับพ่อแม่ผู้ปกครองและคนในชุมชนด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้

- จัดการพบปะ พูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้ปกครอง
- มีการเชิญผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมสรุปและประเมินผลการเรียนรู้ของเด็ก
- เชิญชวนพ่อแม่ผู้ปกครองออกไปเรียนรู้ในและนอกชุมชนพร้อมกับเด็กๆ
- เชิญชวนพ่อแม่ผู้ปกครอง ปราชญ์ และผู้รู้ที่อยู่ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมสอนทั้งในโรงเรียนและในชุมชน

กระบวนการสร้างความเข้าใจและเชิญผู้ปกครองมีส่วนร่วมในห้องเรียน ส่งผลให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เกิดเป็นความเอื้ออาทรซึ่งกันและกันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ชาวบ้านบางคนเมื่อรู้ว่าจะมีเด็กออกมาเรียนรู้ด้วยก็มีการจัดเตรียมตัวเอง เตรียมสื่อการสอนแบบชาวบ้าน มีการพัฒนาตัวเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการเชื่อมโยง และการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนก่อให้เกิดพลังทางบวกส่งเสริมซึ่งกันและกัน และสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และการพึ่งตนเองได้ในอนาคต

4.1.4.4 โรงเรียนสาธิตธีรวิทยังสุภษฏี

จากการวิเคราะห์แนวคิดและทัศนคติในการเรียนรู้ของโรงเรียนสาธิตธีรวิทยังสุภษฏี บ้านสาวะถี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่ามีจุดเริ่มต้นจากปัจจัยภายนอก คือครูหรือบุคคลจากภายนอก จากโรงเรียนอื่น ชุมชนอื่น จากหน่วยงานอื่น เช่น สำนักวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยขอนแก่น เห็นความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมในชุมชนบ้านสาวะถีซึ่งจัดได้ว่าเป็นสภาพแวดล้อมที่มีความพร้อม มีแหล่งเรียนรู้จิตรกรรมฝาผนังสิมวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ที่มีความสวยงามสมบูรณ์และมีลักษณะเฉพาะของอีสาน เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสานที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก นอกจากนี้ยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีปราชญ์ชาวบ้าน พ่อเฒ่า แม่เฒ่าคอยให้ความรู้ มีผู้นำทางจิตวิญญาณที่เข้มแข็งคือ ท่านพระครูบุญชยากร ครูและโรงเรียนจึงได้หันกับมาองทรพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยสำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น ใช้วัดไชยศรีเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนผ่านโครงการคัดลอกจิตรกรรมฝาผนังสำหรับนักศึกษาหลายครั้ง จนกระทั่งโครงการศึกษาคัดลอกสลับแต่มีจิตรกรรมฝาผนังอีสาน ซึ่งดำเนินการโดยสำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ติดต่อผ่านมาทางโรงเรียนว่าสนใจจะส่งนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมหรือไม่ ครูสุวิมล เชื้อสาวะถี ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนสาธิตราษฎร์รังสฤษดิ์ ได้ทราบเรื่องและเกิดความสนใจจึงได้ขออนุญาตผู้อำนวยการโรงเรียนเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ทำให้พบว่าบุคลากรจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีเทคนิคการถ่ายทอดให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีมาก ทำให้รู้สึกได้ถึงคุณค่าของสลับแต่มี และทำให้เกิดความสนใจที่จะเรียนรู้เพิ่มเติมขึ้นไปอีกเพื่อที่จะนำไปสอนเด็กๆ ได้ด้วย แต่ที่ผ่านมาโรงเรียนสาธิตราษฎร์รังสฤษดิ์ไม่เคยได้ส่งนักเรียนเข้าร่วมโครงการเลย ทำให้พลาดโอกาสสำคัญในการเรียนรู้ จากปัจจัยภายนอกเหล่านี้ได้จุดประกายให้ครูสุวิมลพัฒนาการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น วัดไชยศรี ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ หมอตำ มีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเข้าไปในเนื้อหาการเรียนการสอน มีการนำเสนอภาษาผ่านภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ เช่น กลอนลำ สรภัญญะ เพลงกล่อมลูก มีการวาดภาพจากเนื้อหาของเพลงตามจินตนาการ และ นำกิจกรรมศิลปะอื่นๆ เข้ามาใช้กับกระบวนการเรียนรู้ หลังจากกลับมาสู่ฐานการเรียนรู้ชุมชนมากขึ้นก็มีเสียงชื่นชมสะท้อนกลับมาจากชุมชน หลายท่านเดินมาบอกว่าที่บ้านมีสรภัญญะมีกลอนลำทั้งที่เป็นแบบตัวหนังสืออีสานอีกหลายเล่ม และยินดีจะถ่ายทอดให้นำกลับมาเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอน

จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับครูสุวิมล พบว่ามุมมองและทัศนคติที่มีต่อศิลปะของครูสุวิมลมีขอบเขตที่กว้างและลึกซึ้งถึงคุณค่าของงานศิลปะว่าช่วยให้เกิดความกลมกลืนในวิถีชีวิตในการทำงาน ในทัศนะของครูสุวิมล ศิลปะคือ สิ่งที่มีอยู่แล้วให้ความรู้สึกอ่อนหวาน สดชื่น มองภาพรวมดูแล้วมีความสุข หรือให้ความรู้สึกทางอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพลงที่ฟังดูแล้วรู้สึกมีอารมณ์คล้อยตาม นั่นคืองานศิลปะที่ไม่ใช่มีแต่การวาดภาพอย่างเดียว นอกจากนี้กระบวนการเรียนรู้ผ่านศิลปวัฒนธรรมของครูสุวิมล ยังได้สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมรวมเข้าไปและเชื่อมโยงมาสู่การดำเนินชีวิตด้วยเสมอ ดังตัวอย่างที่ครูสุวิมลได้เล่าให้ฟังว่าเคยเอากิ่งไม้กิ่ง

มะม่วงที่ตายแล้วนำมาตัด ตกแต่ง และปลูกกล้วยไม้ไว้ สิ่งที่ได้ออกมาคือ แม้วากังไม้นั้นไม่มีชีวิตแล้วแต่ยังสามารถเป็นที่พึ่งพิงให้กับอีกชีวิตได้ นั่นก็เป็นงานศิลปะเพราะสิ่งที่ได้มาเมื่อเรามองดูก็ส่งผลทางจิตใจให้รู้สึกสดชื่น ทั้งที่กังไม้นั้นไม่มีชีวิตมองแล้วที่ๆเหี่ยวแห้งส่งผลต่ออารมณ์อย่างหนึ่งเหมือนกัน ครูสุวิมลได้ให้แง่คิดไว้ในความเรียงกระด้างนั้น หากมีความอ่อนหวานสอดแทรกมันจะทำให้สิ่งต่างๆดูดีขึ้น เพราะไม้ที่เหี่ยวแห้งเมื่อมีกล้วยไม้ก็กลับสวยขึ้นได้และส่งผลต่ออารมณ์หนึ่งซึ่งตรงกันข้ามกับความเหี่ยวแห้ง แต่เป็นความงดงามที่เบิกบาน เปรียบเหมือนคนที่มักอยู่คนเดียวทำตัวแข็งกระด้างก็ทำให้เกิดความรู้สึกที่เอื้อต่ออารมณ์หยากกระด้าง แต่หากคนๆนั้นจะมีความอ่อนโยนเข้ามาบ้างก็จะทำให้อยู่ในสังคมได้ง่ายขึ้นและมีความสุขมากขึ้น ใครอยู่ใกล้ก็จะมีความสุขมากขึ้นด้วยเช่นกัน (สัมภาษณ์ครูสุวิมล เชื้อสาวะถี 4 ส.ค., 2550)

ด้วยทัศนคติและมุมมองแบบนี้ ทำให้ครูสุวิมลมองว่าวัดน่าจะเป็นแหล่งเรียนรู้เริ่มต้นได้ดี โดยเฉพาะวัดไชยศรี ที่ส่วนมากผู้คนมักไปขึ้นชมงานจิตรกรรมฝาผนังที่ลืออยู่แล้ว และยังมีจุดศูนย์รวมทางด้านจิตใจที่สามารถจุดประกายให้เกิดการเรียนรู้ได้ นั่นคือ ท่านพระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี บ้านสาวะถี ซึ่งให้ความสนใจในเรื่องนี้อยู่แล้ว นอกจากนี้ที่วัดไชยศรียังมีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่เอื้ออำนวย ทั้งประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ก็อยู่ในวัดทั้งสิ้น ขึ้นอยู่กับว่าใครจะมองในมุมใด จะดึงออกมาก่อให้เกิดประโยชน์ได้อย่างไร

จากการที่ผู้วิจัยได้จากการพูดคุย สัมภาษณ์ครั้งนี้ นับว่าเป็นประโยชน์ยิ่งในความเข้าใจและการเรียนรู้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมที่มีความลึกซึ้ง ชาบซึ้ง บริสุทธิ์และงดงามในวิถีชีวิต ทำให้ผู้วิจัยได้แง่คิดหลายอย่างในการก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมตามอัธยาศัยในอนาคต เช่น

- การมองศิลปะและวัฒนธรรมในมุมมองกว้าง แต่มีความลึกซึ้งในการเป็นสื่อสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความงดงามในการดำเนินชีวิต
- การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของท้องถิ่น องค์ความรู้ต่างๆในชุมชนจะค่อยๆปรากฏเมื่อความรู้นั้นเป็นความรู้ที่เอื้อประโยชน์และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ถึงจุดนั้นชุมชนจะมีความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นและยินดีที่จะถ่ายทอดส่งต่อองค์ความรู้เหล่านั้นให้กับโรงเรียนด้วยตนเอง
- จุดเริ่มต้นมาจากบุคคลภายนอก ทำให้โรงเรียนและชุมชนกลับมาองเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นและเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เป็นพลังซึ่งกันและกัน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นองค์กรของระบบราชการและกลุ่มโรงเรียน ทำให้ผู้วิจัยเกิดความตระหนักว่ากระบวนการเรียนรู้ไม่ได้อยู่เฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น การปรับเปลี่ยน

ทำที่ในการเรียนรู้ไปสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามอัธยาศัยดังเช่นตัวอย่างที่กล่าวมา เป็นแรงเสริมไปถึงในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการเกื้อกูลกันมากขึ้น ในบทบาทของการเป็นนักบริหารจัดการทางวัฒนธรรมที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ อาจจะเข้ามาช่วยในเรื่องของการทำเครือข่าย และกระตุ้นให้มีการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ของชาวบ้าน เนื่องจากในขณะนี้ ทั้งโรงเรียนและชุมชนยังไม่ได้มีการเก็บรวบรวม และจัดระบบองค์ความรู้ที่ตนเองค้นพบซึ่งมีอยู่มากมายและใกล้ตัว หากมีการจัดระบบในส่วนนี้ ก็จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าต่อไปสำหรับผู้สนใจให้ทำได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น การสานต่อองค์ความรู้ในชุมชนมีความยั่งยืนขึ้น

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่าผู้ที่พบแหล่งเรียนรู้มากที่สุดก็คือครู โดยครูจะเป็นผู้ที่ประมวลในเบื้องต้นว่าจะจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชนได้อย่างไร ดังนั้นหากปรับฐานในการพัฒนาการบริหารจัดการมาเป็นเรื่องของวัฒนธรรมและชุมชน การสร้างเครือข่ายกับครูและโรงเรียนจึงเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นมาก

การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีความเป็นไปได้ทั้งสองทางคือ การเชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้ภายในชุมชนโดยให้ชุมชนเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์การเรียนรู้ และ การสนับสนุนให้ชุมชนจัดศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งน่าจะต้องบริหารจัดการทั้งในเชิงรุกและเชิงรับไปพร้อมๆกัน

อีกทั้งการนำภูมิปัญญาและวิถีชีวิตในชุมชน มาเป็นฐานของการเรียนรู้สามารถเชื่อมโยงกับหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นแนวทางของการศึกษาวิถีพุทธซึ่งสอดคล้องกับวิถีของชุมชนอยู่แล้ว และในแต่ละกระบวนการควรสอดแทรก คุณธรรมและจริยธรรมเข้าไปด้วย

สิ่งที่นำไปใช้ให้เป็นประโยชน์คือ เครือข่ายถ้าเริ่มต้นจากครูน่าจะเป็นไปได้สูง เนื่องจากมีฐานที่ค่อนข้างสนใจและเป็นคนในท้องถิ่น เป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน กลุ่มนี้น่าจะเป็น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงทางด้านศิลปวัฒนธรรม (Change agent) ได้ (ภาพที่ 27-30)

4.1.5 ศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนวัดไชยศรี บ้านสาวะถี อ.เมือง จ.ขอนแก่น

ณ วัดไชยศรี บ้านสาวะถี เป็นอีกหนึ่งตัวอย่างของสถาบันหลัก 3 สถาบันคือ บ้าน วัด โรงเรียนที่เปิดพื้นที่การเรียนรู้ให้แกกันและกัน วิธีการเรียนรู้ก็เป็นไปในลักษณะและทิศทางที่ตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะสภาพแวดล้อมหรือปัญหาของเด็ก เยาวชน หรือชุมชนจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบใดก็ตาม การมีชุมชนแห่งการเรียนรู้โรงเรียนก็จะสามารถบูรณาการทิศทาง

การศึกษาโดยมีชุมชนเป็นฐาน และชุมชนก็สามารถขับเคลื่อนวิถีชุมชนไปได้โดยมีฐานความรู้ที่สอดคล้องเชื่อมโยงถึงกัน

ดังเช่นที่วัดไชยศรีและโรงเรียนสาธิตวิจิตรวาทธรรมรังษฤษฏี ได้ร่วมกันบูรณาการการศึกษาของวิถีชุมชน โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรม จารีตประเพณี เนื่องจากเห็นว่าเป็นกระบวนการที่จะนำมาพัฒนาชุมชน แก้ปัญหาของชุมชนได้ เพราะเป็นกระบวนการนำคุณธรรม โดยอาศัยหลักธรรมทางพุทธศาสนาพัฒนาคนในชุมชนให้มีชีวิตที่ดี โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชนมีส่วนร่วม และโรงเรียนเข้ามาเปิดพื้นที่ในการเรียนรู้จากวัดและชุมชนด้วยความตระหนักถึงภูมิปัญญาของชุมชนที่มีมากกว่าในรั้วโรงเรียน เริ่มต้นที่วัดไชยศรีจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกลุ่มธรรมะศึกษาของวัดและให้มีการเรียนรู้จารีตประเพณีของชุมชน มีพระสงฆ์และคณะกรรมการของชุมชนที่มีภูมิปัญญาด้านนี้มาร่วมถ่ายทอดความรู้จัดทำหลักสูตรต่างๆแต่ตรงตามวิถีชุมชน ให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนตามที่ได้เรียนรู้ เกิดการถ่ายทอดในชุมชนจนเข้มแข็ง ต่อมาก็ได้รับความสนใจจากทางโรงเรียนเพราะโรงเรียนเองก็เห็นถึงความสำคัญแต่ขาดแหล่งที่จะใช้เรียนรู้ โรงเรียนก็ได้นำเอาหลักสูตรและวิธีการเรียนรู้ของวัดและชุมชนไปปรับเพื่อให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่นที่เหมาะสม มีการร่วมแสดงความคิดเห็นโดยให้วัดและชุมชนเป็นที่ปรึกษา มีการนำนักเรียนเข้ามาร่วมกิจกรรม และใช้แหล่งเรียนรู้ของชุมชนโดยให้วัดไชยศรีเป็นศูนย์กลาง เกิดเป็นการบูรณาการครบ 3 ฐาน คือ บ้าน วัด โรงเรียน โดยทุกฐานเข้าร่วมด้วยความสมัครใจและเห็นถึงประโยชน์ร่วมกัน เกิดการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายในกระบวนการคือการแก้ปัญหาของชุมชน และให้นักเรียนมีคุณธรรมพร้อมนำไปประกอบกับองค์ความรู้ในระบบ (ภาพที่ 31)

จากการสัมภาษณ์ท่านพระครูบุญชยากร (4 ส.ค., 2550) เจ้าอาวาสวัดไชยศรี ถึงที่มาของแนวความคิดทั้งหมดท่านได้เล่าให้ฟังว่า ในสมัยก่อนนั้นทั้งวัดและชุมชนก็เจริญรุ่งเรืองไปได้ด้วยดี แต่ภายหลังเมื่อเกิดการล่มสลาย ทั้งวัดและชุมชนต่างล้มเหลวทางสังคมคู่กันมาโดยตลอด เมื่อวิเคราะห์ดูจึงเห็นว่าคงจะมีสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอยู่ เท่าที่ท่านได้พูดคุยกับผู้เฒ่าผู้แก่ก็ได้รับคำตอบโดยสรุปว่า ที่วัดและชุมชนเกี่ยวพันกันก็จะมีเรื่องประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นตัวเชื่อมโยงอยู่ ซึ่งในสมัยที่เจริญนั้น ทั้งวัดชุมชนและศิลปวัฒนธรรมก็เจริญรุ่งเรืองไปหมดทุกอย่าง มีภาพจิตรกรรมฝาผนัง เสนาสนะการแกะลายต่างๆก็เกิดขึ้นในยุคสมัยนั้น เมื่อนึกเปรียบเทียบและพบว่ามามีสิ่งที่เราเชื่อมโยงให้สังคมดีขึ้น ก็จะมีเรื่องประเพณีวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่ในชุมชนอยู่แล้วโดยวัดเองก็ต้องเน้นหนักในด้านประเพณีวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน อีกประการหนึ่งชุมชนในภาคอีสานเป็นชุมชนที่เอื้อเพื่อเผื่อแผ่แต่เดิม และยังมีภูมิปัญญาชาวบ้านหลงเหลืออยู่พอสมควรทั้งที่เป็นงานศิลปวัตถุ

และที่เป็นตัวบุคคลที่ยังเชื่อมประสานต่อกันอยู่แต่ยังขาดผู้นำในการทำงานเท่านั้น ท่านพระครูบุญชยากรจึงได้ยกประเพณีและวัฒนธรรมมาเป็นสิ่งเชื่อมโยงในชุมชน (ภาพที่ 31-34)

ปัญหาและอุปสรรคในการเริ่มต้น

อุปสรรคประการแรกในการเรียนรู้ ก็คือ “ความเชื่อ” ที่เป็นรากฐานดั้งเดิมของชุมชน ดังนั้นก่อนที่จะนำประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมกลับมาเรียนรู้ใหม่จะต้องมีการปรับ ประยุกต์ เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน ทุกกลุ่ม ทุกวัย ที่ท่านพระครูฯ ได้ยกตัวอย่างให้ฟังก็เช่น การอนุรักษ์โบสถ์ ที่มีความเชื่อดั้งเดิมตั้งแต่สมัยโบราณว่า หลังจากการเวียนเทียนแล้ว หากใครได้ปักเทียนไว้ใกล้ตัวโบสถ์มากที่สุด ผู้นั้นก็จะได้บุญมากที่สุด แต่ความเชื่อนี้กลับมีความคัดค้านกับการอนุรักษ์โบสถ์ เพราะทำให้รากฐานโบสถ์เกิดความสกปรกและเสื่อมโทรมลง ด้วยความเชื่อเช่นนี้ท่านพระครูฯ ต้องใช้เวลาในการสร้างความเข้าใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของชาวบ้านนานถึง 5 ปี ที่จะทำให้ชาวบ้านยอมปักเทียนห่างจากตัวโบสถ์ 1-2 เมตร ตัวอย่างนี้ทำให้ต้องยอมรับว่าความเชื่อดั้งเดิมบางอย่างมีผลกระทบมากต่องานด้านศิลปะและวัฒนธรรม ทำให้การปรับเปลี่ยนต้องค่อยเป็นค่อยไปแม้จะต้องใช้เวลามากก็ตาม ซึ่งบางครั้งเราอาจจะไม่สามารถกำหนดเวลาที่ตายตัวได้ขึ้นอยู่กับบริบทต่างๆ ในชุมชน เช่นบางชุมชนหากมีภูมิปัญญาหลงเหลืออยู่น้อย การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมและประเพณีก็อาจจะเป็นไปได้ช้ากว่านั้น (สัมภาษณ์พระครูบุญชยากร 4 ส.ค., 2550)

ประการที่สอง คือ การสร้างผู้ถ่ายทอดหรือปราชญ์ชุมชน ในแต่ละชุมชนมีผู้รู้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความเข้าใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถที่จะนำมาถ่ายทอดและยินดีที่จะส่งต่อองค์ความรู้ จากรุ่นสู่รุ่นอยู่แล้ว แต่ยังไม่ได้รวมตัวกันในการร่วมคิดร่วมทำเรื่องต่างๆ เนื่องจากยังขาดผู้นำที่จะช่วยเชื่อมโยงหรือส่งเสริมให้ปราชญ์ชุมชนเหล่านั้นออกมาส่งต่อองค์ความรู้ สำหรับท่านพระครูบุญชยากร ท่านใช้วิธีรวบรวมคนเหล่านั้นให้มาร่วมคิดร่วมประชุมเป็นกรรมการวัดเป็นมัดคทายก คอยคิดคอยแก้ปัญหาต่างๆ ตั้งแต่เริ่มต้น ทั้งนี้เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งและความไม่เข้าใจกันออกไป ซึ่งบุคคลเหล่านั้นจะได้รับรู้ในทุกๆ อย่างและมีกลุ่มคณะกรรมการซึ่งเป็นคนในชุมชนมาร่วมคิดร่วมตัดสินใจ เนื่องจากท่านพระครูฯ อยากให้ชุมชนที่พัฒนามีโครงสร้างที่เข้มแข็งและไม่ว่าจะป็นครัวเรือนใดก็สามารถเป็นผู้ถ่ายทอดได้เหมือนกันหมดในชุมชน ซึ่งโดยมากแต่ละครัวเรือนมีองค์ความรู้อยู่แล้วแต่สอนไม่เป็นและไม่รู้จะสอนอย่างไร ฉะนั้นท่านจึงจัดให้มีตัวแทนของแต่ละบ้านมาประชุมเพื่อที่จะระบบทสรูป แล้วนำไปบอกต่อให้ทุกคนภายในครอบครัวได้เข้าใจร่วมกัน

ผู้วิจัยพบว่า ในการสร้างผู้ถ่ายทอดถ้าเราเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมให้พื้นที่แก่ท่านเหล่านั้น ก็จะช่วยให้ปราชญ์ชุมชนมีความมั่นใจในองค์ความรู้ของตนเอง เนื่องจากทุกท่านมีความ

เอื้อเพื่อและมีใจที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ลูกหลานอยู่แล้ว กลุ่มปราชญ์ชุมชนเหล่านี้ก็จะเป็นแกนนำที่เข้มแข็งของวัดและชุมชนด้วย ดังนั้นจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมเพื่อให้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้นสู่ชุมชนและโรงเรียนได้อย่างจริงจัง

ประการที่สาม คือ ภาวะการขาดผู้นำทำให้ไม่มีความเป็นระบบระเบียบในการทำงานมาเป็นเวลานาน เนื่องจากระบบชุมชนที่เข้มแข็งได้ล่มสลายมานาน ในช่วงแรกของการเริ่มต้นก็จะมีอุปสรรคในเรื่องของการไม่มีผู้นำและความไม่มีระบบระเบียบในการประสานความร่วมมือ ทำให้เกิดความคิดที่แตกต่างแบ่งแยกกันออกไป ขาดความสามัคคีขาดความร่วมมือร่วมใจในการทำกิจกรรมของชุมชน ท่านพระครูฯเล่าถึงวิถีแก้ไขและจัดการกับเรื่องนี้ว่า ต้องจัดให้มีการแบ่งงานออกเป็นคุ้มและให้แต่ละคุ้มรับผิดชอบและจัดการตามวิธีการของตนเอง โดยมีการแบ่งการบริหารจัดการและหน้าที่ออกมาอย่างเป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอน ซึ่งในทุกกิจกรรมได้ผ่านการสอบถามและประชุมจากผู้หลักผู้ใหญ่อันเป็นที่เคารพนับถือในหมู่บ้าน ให้เป็นตัวแทนเชื่อมระหว่างวัดและชุมชนได้ ในการพัฒนาความเป็นระบบระเบียบนี้ท่านพระครูฯใช้เวลาประมาณ 4-5 ปีจึงเห็นผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนและเริ่มเป็นระบบระเบียบมากขึ้น เป็นเหตุให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น การมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนทำได้สะดวกขึ้นเนื่องจากการแบ่งงานแบ่งความรับผิดชอบมีความชัดเจนและมีความหลากหลายตามแบบของตน ทำให้การจัดกิจกรรมต่างๆดำเนินไปได้มากขึ้น มีการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น

การนำประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมมาประยุกต์ให้เข้ากับโลกปัจจุบัน

ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม ย่อมมีความความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับประเพณีพิธีกรรมความเชื่อดั้งเดิมของคนในชุมชนแน่นอน และในขณะเดียวกันก็ต้องสอดคล้องสัมพันธ์กับความเป็นจริงในด้านต่างๆของสังคมร่วมสมัย ซึ่งเต็มไปด้วยความคิดอันหลากหลายที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนฐานความเข้าใจร่วมกัน ดังนั้นการยกเอาศิลปวัฒนธรรมหรือประเพณีพิธีกรรมต่างๆกลับมาสร้างสรรคใหม่ ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนประยุกต์ให้เหมาะสมกับโลกปัจจุบัน ด้วยความเข้าใจในบริบทต่างๆของสังคมสมัยใหม่และชุมชน สามารถมองได้ครอบคลุมทุกด้าน กิจกรรมต่างๆที่จะนำมาใช้เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จึงจะดัดแปลงไปในเชิงที่ประยุกต์ให้ผู้คนในชุมชนยอมรับได้ สำหรับท่านพระครูฯท่านใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน โดยจัดให้มีการประชุมโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง เนื่องด้วยบริบทของวัดทำให้ความเข้าใจร่วมของคนก็จะเป็นเรื่องของบุญกุศลการทำสิ่งที่ดีและเป็นของส่วนรวมอยู่แล้ว ความคิดและตัวตนของคนจะถูกปรับลงมาให้อยู่ในระดับกลางๆการพูดคุยร่วมกันจึงเคลื่อนตัวไปได้ดี ในขณะเดียวกันท่านพระครูฯก็สร้างฐานของผู้สืบทอดในกลุ่มเด็กและเยาวชน ผ่านโครงการธรรมศึกษาเอาไว้อรองรับการถ่ายทอดจาก

ปราชญ์ชุมชน ซึ่งนอกจากจะสอนในเรื่องหลักธรรมต่างๆแล้ว ท่านพระครูฯยังได้รวบรวมผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีความรู้ในเรื่องงานบุญประเพณีพิธีต่างๆ มาคอยให้ความรู้กับเด็กๆซึ่งจะจัดให้ตรงกับช่วงบุญประเพณีนั้นๆ การให้ความรู้เป็นไปในเชิงประยุกต์โดยสอดแทรกความเชื่อดั้งเดิมเข้าไปเพื่อให้เข้าใจและยอมรับได้มากขึ้น เด็กและเยาวชนก็จะได้เรียนรู้และเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นวัฒนธรรมประเพณีนั้นตรงๆ ตัวอย่างเช่น งานบุญข้าวประดับดินซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปมีส่วนร่วม พบว่าจากความเชื่อดั้งเดิมเรื่องผีปอบา ท่านพระครูฯได้ประยุกต์สอดแทรกให้เห็นที่มาที่ไปของแนวความคิดและคุณค่าที่แท้จริงของภูมิปัญญาดั้งเดิมในงานบุญประเพณีนี้ ผ่านการเทศนาและการจัดกิจกรรมต่างๆให้ทุกคนในชุมชนได้เห็น ว่า นอกจากความเชื่อในเรื่องของผีปอบาแล้วประเพณีนี้ยังเป็นการแสดงถึงความกตัญญูที่มีต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เชื่อมโยงมาถึงความกตัญญูที่เด็กและเยาวชนสามารถปฏิบัติต่อพ่อแม่ผู้ปกครองได้ ทำให้เด็กรุ่นใหม่เปิดใจรับมากขึ้น มีเด็กวัยรุ่นมาร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น นับเป็นตัวอย่างที่เห็นผลเป็นรูปธรรมได้ชัดเจน

ปัจจุบันวัดไชยศรีมีคณะกรรมการวัดที่เป็นศิษย์เก่าจากโครงการธรรมะศึกษามาร่วมมือร่วมใจกันทำงาน และได้นำศิลปวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสังคมปัจจุบันจนกลายเป็นว่ากลุ่มคนเหล่านี้ได้นำประเพณีประยุกต์ไปใช้พัฒนาได้ดีและเป็นที่น่าพอใจ โดยการประยุกต์ในแต่ละเรื่องแต่ละประเพณีนั้นจะมีการสอบถามจากผู้หลักผู้ใหญ่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นกรรมการวัดว่าจะขัดต่อประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมหรือไม่ก่อนที่จะนำมาปฏิบัติทุกครั้ง กิจกรรมต่างๆจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีกับทุกฝ่ายในชุมชน (ภาพที่ 35-44)

ความร่วมมือระหว่างวัดกับโรงเรียน

ท่านพระครูบุญชยากรเล่าว่า แต่เดิมนั้นโรงเรียนสาวิตรีราษฎร์รังสฤษฏ์ก็ยังไม่ได้ให้ความสนใจ แต่เนื่องจากผลงานที่ผ่านมาของเด็กที่เคยเข้าร่วมโครงการธรรมะศึกษา เมื่อกลับไปเรียนตามปกติจะเห็นชัดเจนว่าพวกเขาเหล่านั้นมีความแตกต่างและโดดเด่นออกมา ทั้งสามารถตอบสนองและเข้าใจประเพณีวัฒนธรรมต่างๆได้ เป็นผู้นำพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมภายในโรงเรียนได้ จากจุดนี้ทำให้โรงเรียนเริ่มสนใจความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวเด็ก กระทั่งทราบว่า เป็นกลุ่มที่เคยเข้าร่วมโครงการธรรมะศึกษากับวัด ทางโรงเรียนจึงมีความสนใจที่จะเข้าร่วมโครงการพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีกับทางวัดด้วย

ระหว่างวัดกับโรงเรียน มีปัจจัยที่เกื้อหนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันหลายอย่าง หากสามารถที่จะเชื่อมประสานเป็นเครือข่ายกันได้ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อชุมชน สิ่งที่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรม ได้แก่

1. เรื่องหลักสูตรท้องถิ่น ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านในแง่ของศิลปวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมนั้น ครู อาจารย์ในสถาบันการศึกษาปัจจุบันอาจจะไม่เข้าใจ ไม่ซาบซึ้งเท่ากับผู้เฒ่าผู้แก่หรือปราชญ์ชาวบ้าน ทำให้ไม่สามารถถ่ายทอดสู่เด็กนักเรียนได้อย่างลึกซึ้ง แต่ผู้เฒ่าผู้แก่มีทั้งศรัทธาและความเชื่อทั้งยังเป็นผู้ที่ปฏิบัติจริงในชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ทำให้สามารถบอกเล่าและถ่ายทอดได้ชัดเจนลึกซึ้งยิ่งกว่า

2. ความสามารถในการตอบสนองปัญหาของชุมชนที่องค์ความรู้เฉพาะในโรงเรียนไม่ครอบคลุมและไม่เชื่อมโยงกับกับชุมชนทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ เช่น ชุมชนอยากให้ลูกหลานได้เรียนรู้และเข้าใจประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่บางเรื่องโรงเรียนก็ไม่สามารถให้ความกระจ่างได้ครบถ้วน เนื่องจากครูหลายท่านก็เป็นผู้ให้ความสำคัญกับความรู้สมัยใหม่จึงไม่ใส่ใจและไม่ให้ความสำคัญกับความรู้ดั้งเดิม

แต่เมื่อวัดและโรงเรียนได้ประสานความร่วมมือกัน เริ่มมีการแลกเปลี่ยนถ่ายเทองค์ความรู้ซึ่งกันและกันทำให้เข้าใจกันมากขึ้น เอื้อประโยชน์ต่อกันมากขึ้น โดยวัดทำหน้าที่ในด้านของการขัดเกลาศีลธรรม จริยธรรมด้วยการสอดแทรกเข้าไปในวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม ผ่านการจัดระบบ การจัดกิจกรรม การกระตุ้น การสร้างฐานของปราชญ์ชุมชนให้เข้มแข็งและพร้อมสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ ส่วนโรงเรียนทำหน้าที่จัดเตรียมผู้สืบสานและเปิดพื้นที่เปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชน เข้ามามีส่วนร่วมกับวัดและชุมชน (ภาพที่ 45-50)

แนวคิดในการเริ่มต้นจัดทำศูนย์การเรียนรู้ที่ได้จากท่านพระครูบุญชยากร

1. ศรัทธามาก่อน สำหรับชุมชนอีสานโดยทั่วไป การที่จะทำสิ่งใดได้สำเร็จนั้นจะต้องเริ่มต้นจากความศรัทธาก่อน ในกรณีตัวอย่างของวัดไชยศรีท่านพระครูได้พิจารณาเห็นว่าสิ่งที่ชุมชนศรัทธาก็คืออยู่ในวัด ในส่วนนี้ท่านได้นำเอาสิ่งที่เป็นหลักเด่นๆในวัดที่เป็นถาวรวัตถุมาเป็นจุดเริ่มต้นในการฟื้นฟูชุมชนนั้นคือ “โบสถ์” ซึ่งสามารถเป็นสัญลักษณ์ที่ชุมชนศรัทธาและสามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ผ่านกิจกรรมฝานั่งอีสานได้พร้อมๆกัน แต่สำหรับบางชุมชนที่แตกต่างกันออกไป ก็อาจจะศรัทธาในสิ่งอื่นๆเช่น หลักเมืองเก่า เมืองโบราณ หรือเสาหินเป็นต้น หรือถ้าไม่มีเลยก็อาจจะเป็นบุคคลที่สำคัญในชุมชนที่เข้มแข็งสามารถเป็นผู้นำชุมชนได้ สรุปได้ว่าแต่ละชุมชนจะต้องค้นหาแหล่งความรู้แต่ละประเภทที่อาจจะแตกต่างกันออกไป เพื่อเป็นจุดเชื่อมโยงให้เกิดความศรัทธาในชุมชนเสียก่อน

2. สืบเสาะหาภูมิปัญญาชาวบ้าน ลำดับต่อมาคือ การค้นหาภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มี

ความรู้เฉพาะในด้านต่างๆ เช่น ช่างพื้นบ้านที่ทำงานศิลปะ หัตถกรรม ช่างไม้ จักสาน ช่างทอ หมอลำ หมอขวัญ หมอยา ฯลฯ นั้นหมายถึงก่อนจะเริ่มทำ เราต้องสำรวจแหล่ง วัตถุดิบ และต้นทุนทางวัฒนธรรมก่อนว่าชุมชนนั้นๆมีอะไรบ้าง และจะสามารถนำมาใช้เป็นการเรียนรู้ได้อย่างไร

3. ต้องมีทิศทางที่ชัดเจนสอดคล้องกับชุมชน เพราะการเป็นแหล่งเรียนที่ดีนั้นต้องสามารถตอบสนองของหนองต่อความต้องการของชุมชนได้ด้วย เพราะเมื่อคนในชุมชนมองเห็นทิศทางว่าเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมแล้วจะได้ประโยชน์จึงจะทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ศูนย์การเรียนรู้สำหรับชุมชนแล้วจะต้องเอื้อประโยชน์และเป็นแหล่งเรียนรู้ไปด้วยพร้อมๆกัน นั่นคือ เมื่อเข้ามาเรียนรู้แล้วจะช่วยให้วิถีชีวิตดีขึ้นอย่างไร การจัดกระบวนการเรียนรู้ควรมีการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ผ่านทางประเพณีพิธีกรรมศิลปวัฒนธรรมและศาสนาเข้าไปด้วย จึงจะเกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตในชุมชนอย่างแท้จริง

4. การสร้างความเข้าใจในชุมชนเราต้องมีความศรัทธา ความเพียร ความอดทนในการสร้างความเข้าใจกับชุมชน จนกว่าชุมชนจะเกิดความพร้อมในการร่วมมือกับเรา โดยเราต้องศึกษาวิเคราะห์ดูก่อนว่าชุมชนนั้นมีปัญหาอะไร จะต้องทำอย่างไรต่อไป ที่สำคัญคือตัวเราต้องทำความเข้าใจชุมชนเสียก่อน และเมื่อชุมชนพร้อมนั้นก็แสดงว่าชุมชนเกิดความเข้าใจว่าเขาจะได้ประโยชน์จากการเรียนรู้ในครั้งนี้ ซึ่งจะช่วยให้พวกเขาสนใจที่จะเรียนรู้ไปพร้อมๆกับเรา

4.1.6 สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

แนวคิดและทัศนคติเกี่ยวกับงานศิลปวัฒนธรรมของผู้บริหาร

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ อาจารย์ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาจิตรกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ ปัจจุบันดำรงตำแหน่งเป็นรองผู้อำนวยการสำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยเริ่มต้นจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับแนวคิดและทัศนคติที่มีต่อศิลปะ และบทบาทแนวคิดทางด้านการบริหารงานวัฒนธรรมของสำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อาจารย์ทรงวิทย์มองว่านับตั้งแต่สังคมไทยรับระบบการศึกษาจากตะวันตก การเรียนรู้ศิลปะของไทยก็เริ่มต้นที่ศิลปะสมัยใหม่ (modern art) ซึ่งมีการแบ่งรูปแบบศิลปะเป็น สกุล เป็นลัทธิต่างๆอย่างชัดเจน มีลักษณะงานที่เน้นการรับรู้ไม่ที่ประเภท เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ แต่ปัจจุบันผลงานศิลปะต้องสัมผัสรับรู้ผ่านอายตนะทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ศิลปะในยุคนี้ไม่ได้มีเพียงไฮตศิลป์ หรือ ทัศนศิลป์ อีกต่อไป ศิลปะในยุคหลังพยายามที่จะทำลาย

ความเชื่อความแบบเดิม หรือแม้แต่พื้นที่ในการนำเสนองานศิลปะซึ่งแต่เดิมเคยอยู่ในหอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ ก็ออกไปอยู่ตามป่าเขา ตามวัดวาอารามต่างๆ พยายามเข้าถึงความเป็นสาธารณะมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามศิลปินก็ยังคงมีความเป็นปัจเจกบุคคลเช่นเดิม เนื่องจากศิลปะสมัยใหม่ในอดีตมักจะทำให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกมากจนทำให้เกิดช่องว่างกับชุมชนและสังคม ขาดการเชื่อมโยงสัมพันธ์กับสาธารณะ แต่พอถึงยุคหลังสมัยใหม่ (postmodern) ศิลปินก็พยายามสร้างสรรค์ศิลปะให้เข้าไปอยู่ในวิถีชีวิต วิถีชุมชน วิถีธรรมชาติ ด้วยการหาวิธีการ กระบวนการในลักษณะใหม่ๆ โดยคำนึงถึงเรื่องความเป็นสาธารณะ (public) ความเป็นพื้นที่ที่นอกเหนือจากพื้นที่ที่เป็นทางการตามขนบธรรมเนียมเดิมของศิลปะสมัยใหม่เช่น หอศิลป์หรือพิพิธภัณฑ์ เพราะฉะนั้นงานศิลปะในยุคปัจจุบันจึงมีความหลากหลายมากขึ้นตามกระแสในยุคปัจจุบันด้วย

การเรียนรู้อุบัติศิลปะจากการศึกษาในระบบของภาคีสถาน ก็มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับที่กล่าวมา เนื่องจากการศึกษาในระบบก็เน้นการถ่ายทอดศิลปะสมัยใหม่ที่รับมาจากตะวันตก แล้วเกิดการกระจายตัวจากส่วนกลางมาสู่ท้องถิ่นตามจังหวัดใหญ่ต่างๆ เช่น เชียงใหม่ ขอนแก่น ศิลปะที่อยู่ในระบบการศึกษาของจังหวัดขอนแก่น หรือแม้กระทั่งในภาคีสถานจึงเน้นไปที่ศิลปะสมัยใหม่ในแบบที่เราได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก เมื่อศิลปะสมัยใหม่เข้ามาในท้องถิ่นหรืออยู่ในบริบทที่แตกต่างออกไปจากแบบสังคมเมือง ก็เกิดความแปลกแยกแตกต่างทั้งระหว่างตะวันตกและท้องถิ่นในลักษณะที่เรียกว่าไม่เข้าใจความหมายที่แท้จริง หรือไม่เข้าใจคุณค่าของศิลปะ แม้กระทั่งวงการศิลปะเองก็เกิดอาการสับสนมึนงง จนกระทั่งส่งผลไปถึงผู้ชมและประชาชนที่ไม่เคยรับรู้ศิลปะในแบบสมัยใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากเราไม่เคยทบทวนคุณค่านิยามความหมายของศิลปะที่แท้จริง หรือมองความเชื่อมโยงสัมพันธ์ความเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นของเรา เราก็ทำตามขนบธรรมเนียมที่รับรู้กันมาซึ่งในตอนนี้เป็นขนบธรรมเนียมแบบตะวันตกไม่ใช่ขนบธรรมเนียมแบบเรา สิ่งนี้จึงมีความสำคัญหรือความจำเป็นที่เราจะต้องหันมาทบทวนและสร้างความเข้าใจใหม่ เพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนถ่ายทอดซึ่งกันและกันอย่างสมดุล

ในทัศนะของอาจารย์ทรงวิทย์ คุณค่าของศิลปะอยู่ที่สุนทรียะที่เป็นนามธรรมหรือความรู้สึกภายในมากกว่าคุณค่าที่เป็นลักษณะภายนอก ที่เป็นปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันมีอยู่ในตัวงานศิลปะ นั่นด้วย เพราะฉะนั้นศิลปะจึงมีคุณค่าทั้งที่เป็นแบบนามธรรมและรูปธรรม ศิลปะเป็นกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์โลกภายนอกและภายในอย่างมีกระบวนการ แล้วก็มีความรู้สึกนึกคิด มีความละเอียดประณีต โดยการรับรู้เป็นสาระสำคัญของศิลปะหรือการถ่ายทอดศิลปะ การรับรู้ที่ละเอียดหมายความว่า จะต้องเป็นคนที่ไม่ใส่ใจมองเห็นความพิเศษของสิ่งที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปในโลกของวัตถุ แต่สามารถกระเหาะเข้าไปโดยเอาใจของตนเองเชื่อมประสานโลกภายนอก

และภายในอย่างสัมพันธ์กัน เพราะฉะนั้นในเป้าหมายศิลปะคือการที่จะสร้างความงามทั้งภายนอกและภายใน ไม่ใช่มุ่งที่ผลสำเร็จเป็นวัตถุศิลปะ (art object) อย่างเดียวแต่ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการต่างๆด้วย สำหรับอาจารย์ทรงวิทย์ ศิลปะนั้นจะต้องตอบสนองในเรื่องของความคิดความรู้สึกภายในของตนเองได้ เพราะหากเราจะมองสังคมอื่นมองผู้อื่นโดยที่ไม่คำนึงถึงตนเอง เราก็สร้างสรรค์งานศิลปะที่เป็นไปตามความต้องการของผู้อื่นทั้งที่เราอาจจะไม่ได้มีความรู้สึกร่วม ซึ่งการทำงานในลักษณะนั้นก็ทำได้ไม่ยากเนื่องจากศิลปินมีทักษะฝีมือในการแสดงออกศิลปะอยู่แล้ว แต่การสร้างสรรค์งานศิลปะควรมีความลึกซึ้งลุ่มลึกมีชีวิตมากกว่าการทำตามต้องการของผู้อื่นอย่างเดียว เพราะในเรื่องประโยชน์ที่เกิดขึ้นต่อชุมชนสังคมนั้นถ้าเรารู้สึกหรือคิดในเรื่องนั้นอย่างแท้จริง และเราก็นำเสนอเรื่องนั้นออกมาก็น่าจะเป็นงานศิลปะที่สมบูรณ์ขึ้นหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นไปพร้อมกัน แม้ศิลปินผู้สร้างสรรค์จะกำหนดคุณค่าหรือเป้าหมายทางศิลปะไว้ว่าจะนำศิลปะไปรับใช้ในเรื่องใดๆ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยในบริบทต่างๆ เช่น ศิลปินพุทธศิลป์กระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะ อาจจะมุ่งไปที่การสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นและนำไปสู่การละวางสิ่งต่างๆในที่สุด หรือถ้าเป็นศิลปินในสายการศึกษาก็คงนำศิลปะไปใช้เพื่อการพัฒนาคนพัฒนาสังคม แต่ลึกๆสำหรับศิลปินเมื่อสร้างสรรค์ศิลปะแล้วภายในของศิลปินต้องรู้สึกสบายผ่อนคลาย มีอิสระ เสรีภาพ เรารู้สึกว่าเราเป็นหนึ่งเดียวกับโลก เราเข้าสัมผัสกับสิ่งๆนั้นได้ สิ่งนั้นก็ คือ ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างภายนอกกับภายใน ภายนอกอาจจะเป็นสายลม แสงแดด ดอกไม้ ส่วนภายในก็คือ สำนึก ความรู้สึก แรงจูงใจ ฯลฯ ที่เป็นนามธรรมทั้งหลาย มีอิสระ ละเอียดอ่อนแต่ไม่ใช่ซับซ้อน เป็นความละเอียดอ่อนของอนุเล็กๆหลายๆอย่างที่ไม่สามารถจะแยกออกจากกันได้ ทุกอย่างต้องหลอมรวมกันด้วยความพอดี ในจังหวะ เวลา สถานที่ที่เหมาะสมที่เราเรียกว่าอารมณ์ งานศิลปะโดยกระบวนการเป็นเรื่องของการบูรณาการระหว่างภายนอกกับภายในอยู่แล้ว

แรงจูงใจในการบริหารงานด้านวัฒนธรรม

เนื่องจากอาจารย์ทรงวิทย์เคยดำเนินโครงการทางศิลปะร่วมสมัย ในมหาวิทยาลัยมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ในส่วนของบริบทการใช้พื้นที่ทางวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยมาจัดแสดงผลงาน พบว่าศิลปะร่วมสมัยยังขาดความสัมพันธ์กับความเป็นจริงของชุมชน เพราะชุมชนไม่เคยรับรู้ไม่เคยเข้าใจในศิลปะที่กำลังสอน กำลังทำ ทั้งที่น่าจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับวัฒนธรรม กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีงามของคนในชุมชนที่มีอยู่เดิม ด้วยเหตุนี้ทำให้อาจารย์ทรงวิทย์หาวิธีการที่จะทำให้คนในท้องถิ่นได้หันมาสนใจงานศิลปะร่วมสมัย จึงได้จัดทำโครงการนิทรรศการศิลปกรรมร่วมสมัยและการจัดโปรแกรมพัฒนาผู้ชมชุด “เปิดผ้าม่านกั๋ง” ขึ้นที่หอศิลปวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยขอนแก่นขึ้นใน พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นโครงการที่มีการจัดกิจกรรมอันเกี่ยวข้องกับหมอลำในรูปแบบหลากหลายอื่นๆ เพื่อเพิ่มบทบาทในการผสมผสานความร่วมมือระหว่างศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยให้เป็นรูปธรรม เพื่อเป็นแนวทางและต้นแบบในการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมและการศึกษานอกระบบด้วยนโยบายทางศิลปวัฒนธรรม (ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์, 2545, น. 92) หลังจากโครงการดังกล่าวอาจารย์ทรงวิทย์ก็ได้ร่วมดำเนินกิจกรรมต่างๆของสำนักวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

เนื่องจากประเด็นปัญหาดังที่กล่าวมา ผู้วิจัยมีความเห็นว่าสังคมร่วมสมัยหรือศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัยค่อนข้างแปลกแยก วัฒนธรรมร่วมสมัยในปัจจุบันไม่ได้อยู่ในฐานของตัวเอง แต่อยู่บนฐานการศึกษาที่เรารับมาจากตะวันตกหรือว่ารับมาจากส่วนกลาง หากวิเคราะห์ต่อไปอีกจะพบว่าปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นในยุคสมัยปัจจุบันเป็นปัญหามาจากการศึกษา เพราะการศึกษาไม่ได้สร้างให้เราึ่มีสำนึก หรือให้เกิดความเข้าใจในความเป็นตัวเอง สำนึกความเป็นท้องถิ่น หรือว่าความดีงามบนรากฐานของวัฒนธรรม ทำให้เราขาดความมั่นคง เข้มแข็งขาดศรัทธาในตัวเอง

นโยบายทางด้านศิลปวัฒนธรรมของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

สำหรับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม อาจารย์ทรงวิทย์เกี่ยวข้องในฐานะตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยนโยบายทางด้านศิลปวัฒนธรรมจะถูกกำหนดโดยอธิการบดีที่มาจากการสรรหาและคณะผู้คณะผู้บริหารฝ่ายต่างๆ ผ่านการนำเสนอต่อสภามหาวิทยาลัยในเชิงของนโยบาย ซึ่งในอดีตนั้นเป็นการสนับสนุนงานศิลปวัฒนธรรมโดยทั่วไปยังไม่ค่อยมีความสำคัญและชัดเจน แต่ในยุคสมัยของอธิการบดีคนปัจจุบัน คือ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.สุมนต์ สกลไชย ได้มีการกำหนดกลยุทธ์ทางด้านวัฒนธรรมขึ้นมาโดยเฉพาะ โดยให้คณะหน่วยงานต่างๆมีหน้าที่สนับสนุนยุทธศาสตร์นี้ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งหน่วยงานที่สำคัญที่สุดที่ต้องรับผิดชอบโดยตรง คือ สำนักวัฒนธรรม และได้จัดทำแผนงานขึ้นมารองรับโดยแบ่งภาระงานออกเป็น 4 กลุ่มคือ 1. การบริหารงานทั่วไป 2. กลุ่มวัฒนธรรมสัมพันธ์ 3. กลุ่มข้อมูลสารสนเทศ 4. กลุ่มภารกิจงานหอศิลปวัฒนธรรม

แนวคิดในการบริหารงานวัฒนธรรม

อาจารย์ทรงวิทย์มองวัฒนธรรมว่าเป็นวิถีชีวิต ทำให้การทำงานวัฒนธรรมเป็นไปในลักษณะที่บูรณาการ ไม่ได้แบ่งแยกในลักษณะที่เป็นร่วมสมัยหรือแบบพื้นถิ่น คือไม่ได้ทำงานในรูปแบบที่เป็นอนุรักษ์นิยม (conservative) ให้ทุกอย่างคงอย่างไรก็อยู่อย่างนั้นตลอดไป แต่ทำงานวัฒนธรรมบนฐานของความร่วมมือหรือความเป็นปัจจุบันที่เราอยู่ และต้องการให้วัฒนธรรมมีชีวิต มีพื้นฐานมีรากเหง้า แล้วก็มีคุณค่าสำหรับคนในท้องถิ่น

การบูรณาการงานวัฒนธรรมกับการจัดการเรียนการสอน

นอกจากงานบริหารจัดการสำนักวัฒนธรรม ซึ่งมีทั้งงานวัฒนธรรมในแบบภูมิปัญญา เช่นงานประเพณี พิธีกรรมต่างๆ หรือวัฒนธรรมในองค์กรต่างๆที่อยู่ในมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างความสมานฉันท์ ความดีงามความงดงามหรือเรื่องระเบียบวินัย อีกส่วนหนึ่งคือการดูแลหอศิลป์วัฒนธรรม ซึ่งเป็นพื้นที่สำหรับงานศิลปะร่วมสมัย อาจารย์ทรงวิทย์ พิมพะกรรณ์ ยังมีภาระงานด้านการเรียนการสอนที่สาขาวิชาจิตรกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ แต่ทั้งสองส่วนก็มีความพยายามที่จะบริหารจัดการให้มีความเอื้อซึ่งกันและกันได้แยกขาดจากกันโดยสิ้นเชิง มีความพยายามที่จะบูรณาการเข้าหากันในลักษณะของการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้แบบต่างๆ ส่วนหนึ่งก็เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา และเพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่มต่างๆ เช่นกลุ่มผู้ดำเนินโครงการ กลุ่มนักศึกษา กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งก็มีหลายรูปแบบ หลายกิจกรรม บางครั้งมีการเชื่อมโยงผ่านการจัดกระบวนการเรียนการสอน การพานักศึกษาลงพื้นที่เพื่อเรียนรู้ชุมชน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมเกี่ยวข้องกับวัดหรือประเพณีก็มีการลงศึกษาในพื้นที่จริง เช่น การคัดลอกจิตรกรรมฝาผนังในชุมชนแล้วนำมาจัดแสดง ยกตัวอย่างวิชาชีวิตกับสุนทรียะที่อาจารย์ทรงวิทย์เป็นประธานคณะกรรมการที่ร่วมสอนก็พยายามบูรณาการสุนทรียะที่อยู่ในสิ่งต่างๆเข้าด้วยกันทั้งในธรรมชาติและศิลปะ โดยที่ไม่แบ่งแยกกว่าเป็นศิลปะร่วมสมัย ศิลปะพื้นบ้าน หรือวิถีภูมิปัญญาเพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนกันตลอดเวลา (ภาพที่ 51-52)

ผลที่ปรากฏขึ้นก็คือ กระบวนการเรียนการสอนนำไปสู่การเปิดโลกทัศน์ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างอาจารย์ที่ร่วมสอนจากคณะต่างๆ ทำให้เห็นแนวทางที่จะนำเอาศิลปวัฒนธรรมไปปรับใช้กับกระบวนการเรียนการสอนของตนเอง นักศึกษามีเสียงสะท้อนกลับมาว่าได้รับประโยชน์และได้ประสบการณ์จริงในการสัมผัสวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก

บทบาทและกิจกรรมของสำนักวัฒนธรรม

สำนักวัฒนธรรมมีบทบาทหน้าที่ในการประสานให้เกิดกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยใช้บุคลากรภายในมหาวิทยาลัย ทั้งนักศึกษา พนักงาน อาจารย์และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเป็นผู้ดำเนินการ ด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งนักศึกษา การสร้างเครือข่ายของบุคลากรเป็นส่วนที่มหาวิทยาลัยพยายามที่จะสร้างความร่วมมือร่วมใจ โดยใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมเข้าไปสร้างให้เกิดวัฒนธรรมภายในองค์กร โดยมองวัฒนธรรมในแบบวิถีการดำเนินชีวิตที่ดีงาม เช่นความมีวินัย ความขยันขันแข็ง ความสะอาด เรียบร้อย ความเป็นระเบียบ เพราะว่าวัฒนธรรมจะนำไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่นๆได้ เป็นการสร้างวัฒนธรรมองค์กรในแนวใหม่

ที่มาจากฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยการสร้างเครือข่ายในชุมชนถ้าเป็นโครงการที่ทำร่วมกับชุมชนก็จะเริ่มจากความร่วมมือในระดับผู้นำก่อน เช่น พระ หรือว่าชาวบ้าน ถ้าในมหาวิทยาลัย ก็เริ่มจากแกนนำนักศึกษา (ภาพที่ 53-54)

นอกจากนี้กิจกรรมของสำนักวัฒนธรรมยังมีทั้งลักษณะงานที่เป็นร่วมสมัย คือ ส่วนหนึ่งก็เป็นงานของศิลปินแนวทัศนศิลป์ ทั้งภาพถ่าย จิตรกรรม และบางโครงการก็พยายามเปิดกว้างให้มีผลงานอื่นที่เป็นเรื่องวัฒนธรรม เช่นกลุ่มพหุลักษณะมาจัดนิทรรศการ คือพยายามที่จะเปิดกว้าง โดยหลักปฏิบัติก็พยายามให้มันยืดหยุ่น มีการแสดงดนตรี นาฏศิลป์หรือการจัดอบรมผู้นำแกนนำนักศึกษาให้มีความเข้าใจในวัฒนธรรม หรือ การไปร่วมกับชุมชน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สนับสนุน หรือว่าเชิญชวนเขาเข้ามาในมหาวิทยาลัย อันเป็นกิจกรรมในเชิงรุกบ้าง เมื่อมองวัฒนธรรมเป็นแบบวิถีชีวิต เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายก็ต้องหาวิธีการในการดำเนินงาน โดยใช้เนื้อหาของวิถีวัฒนธรรมในเรื่องของความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ความร่วมมือ การลงแขกลงขัน ไม่ใช่ในแง่ของวัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เป็นแบบวัตถุนิยม ดังนั้นจึงเน้นที่การทำงานด้วยใจเพื่อให้ได้ใจในความร่วมมือด้วย (ภาพที่ 55-59)

ผลการดำเนินงานของสำนักวัฒนธรรม

จากการดำเนินงานพบว่าได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งในส่วนของบุคลากรช่วยในการดำเนินงานและผู้เข้าร่วมโครงการ ทั้งจากบุคลากรและนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัย กระทั่งมีการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นชมรมแกนนำเยาวชนคนดีอนุรักษ์ประเพณีบวรวิถีสังคมไทย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งเครือข่ายแกนนำนักศึกษาให้มีจิตสำนึกในศิลปวัฒนธรรมไทย ในบริบทอันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืน เพื่อจะเป็นพลังแกนนำเยาวชนที่สำคัญในการอนุรักษ์และส่งเสริมท้องถิ่นให้ยั่งยืนต่อไป

ในระดับของชุมชนเกิดเป็นความร่วมมือร่วมใจในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ โดยเริ่มต้นจากชุมชนใกล้เคียง เช่น ชุมชนบ้านสามเหลี่ยมกับงานประเพณีทอดกฐินของมหาวิทยาลัย หรือชุมชนบ้านสวาทกับโครงการคัดลอกจิตรกรรมฝาผนังที่วัดไชยศรี หรือโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นผ่านวรรณกรรมสินไซร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่น เกิดขึ้นเป็นวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในระดับของกระบวนการคิดและในระดับของการลงมือปฏิบัติ มีการฟังพากันมีศรัทธาร่วมกันในเรื่องของวัฒนธรรม ความดี ความงาม เมื่อมีการเชิญชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมที่สำนักวัฒนธรรมก็ได้รับความร่วมมือร่วมใจเป็นอย่างดี เช่นการจัดแสดงนิทรรศการศิลปะร่วมสมัยอมตะศิลป์ ชาวบ้านในชุมชนก็มาร่วมในพิธีเปิดนิทรรศการ มีการนำศิลปะการแสดงแบบร่วมสมัย

ผสมผสานกับเรื่องราวที่เป็นท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อมกิจกรรมในวันเปิดนิทรรศการ ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกประทับใจ

แต่การมีส่วนร่วมยังเป็นไปในระดับบุคคล สำนักวัฒนธรรมมีความพยายามทำให้เกิดการประสานความร่วมมือในระดับองค์กร ในระดับบุคลากรจากหน่วยงานอื่นในมหาวิทยาลัย แต่ก็ยังประสบปัญหาโดยเฉพาะความเชื่อและทัศนคติเดิมๆที่มีอยู่ในระบบราชการ เช่นการทำตามหน้าที่ไม่ได้ทำด้วยใจ การทำงานในระบบคำสั่งในเชิงอำนาจหน้าที่ การแยกตัว การวางตัวอยู่เหนือชุมชน เป็นต้น ในส่วนของมหาวิทยาลัยเองยังต้องปรับตัวในเรื่องของการปฏิบัติโดยเน้นไปที่ฐานของวัฒนธรรม เนื่องจากในหน่วยงานอื่น เช่น เทศบาลฯ โรงเรียนก็ให้ความสนใจกับฐานของวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น หากมหาวิทยาลัยยังไม่ปรับตัวก็จะยิ่งเพิ่มความแปลกแยกแยกแตกต่างออกไปจากชุมชน

ผลจากการปรับเปลี่ยนท่าทีในการดำเนินโดยเน้นฐานของชุมชนมากขึ้นนั้น ทำให้ได้รับเสียงสะท้อนจากสังคมขอนแก่นพอสมควร ว่าสำนักวัฒนธรรมซึ่งมีบุคลากรจำนวนไม่มาก แต่สามารถดำเนินโครงการใหญ่ๆได้ เมื่อเปรียบเทียบกับหน่วยงานด้านวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งมีบุคลากรดำเนินงานมากกว่า เช่น งานสงกรานต์และเทศกาลเสด็จแคนดอกคูนที่ร่วมกับเทศบาลนครขอนแก่น ขบวนการบูรณาการของมหาวิทยาลัยขอนแก่นได้รับรางวัลถ้วยพระราชทานสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ต่อเนื่องกันถึง 2 ปีซ้อน ซึ่งเป็นตัวอย่างผลงานที่สร้างความภูมิใจให้องค์กร

จากการดำเนินงาน ยังพบว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับหอศิลป์วัฒนธรรมเกิดมุมมองที่ให้ความสนใจให้ความสำคัญกับงานด้านวัฒนธรรมมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่ก็ยังเป็นคนที่อยู่ในวงการศิลปวัฒนธรรม และนอกจากนี้ก็ยังมียุทธศาสตร์ที่ให้ความสนใจและเป็นเครือข่ายความร่วมมือซึ่งกันและกัน ถึงแม้จะยังมีไม่มากและอยู่ในวงจำกัด แต่ก็สัมผัสได้ในระดับของจิตสำนึกของคนที่เข้าร่วมโครงการทำให้มองเห็นความดี ความงามของความเป็นท้องถิ่น ความเป็นรากเหง้าภูมิปัญญาอีสาน ยกตัวอย่างที่สำนักวัฒนธรรมพานักศึกษาไปเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาผ่านศิลปะการแสดงพื้นบ้านหมอลำ มีการเชิญหมอลำต่างๆมาสาธิตการแสดง มีการจัดแสดงหมอลำ มีกระบวนการพาลงชุมชนไปสัมผัสบรรยากาศงานบุญประเพณี ไปดูวิถีชีวิต เป็นการให้เข้าไปสัมผัสบรรยากาศนั้นโดยตรง ซึ่งจะทำให้เกิดสำนึกลึกซึ้งมากกว่าในเรื่องของการรับรู้ในเชิงความหมายความสัมพันธ์ในเชิงทฤษฎี เป็นเรื่องของการซาบซึ้งในเรื่องของความงาม ของวิถีชีวิต ของศิลปะ (Appreciate)

อีกตัวอย่างหนึ่ง จากโครงการสังเคราะห์ภูมิปัญญาสังขลิขไทยของสำนักวัฒนธรรม เนื่องจากความเป็นมหาวิทยาลัยซึ่งค่อนข้างมีอำนาจในตัวเอง ก็เหมือนเป็นเครื่องการันตีให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งประกอบด้วย คณะครู นักเรียน คนในท้องถิ่น เกิดจิตสำนึกร่วม ยิ่งมีเทศบาลนครขอนแก่นเข้ามาสนับสนุนอีก ยิ่งทำให้เกิดอำนาจในการขับเคลื่อน และ เป็นการขับเคลื่อนไปสู่พลังในการสร้างจิตสำนึก สำนึกรักท้องถิ่นตัวเอง ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลับมาคิดว่าเขาจะกลับไปทำอะไรให้ส่วนที่ตนเองอยู่ เพราะคนอื่นเขายังมาเห็นประโยชน์เห็นคุณค่า กระบวนการทางวัฒนธรรมจึงเป็นการส่งพลังให้ซึ่งกันและกัน (ภาพที่ 60-65)

ข้อเสนอแนะแนวทางในการบริหารงานวัฒนธรรมในอีสาน

จากการที่อาจารย์ทรงวิทยมีประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวัฒนธรรมมาในระดับหนึ่ง ท่านได้ให้ข้อเสนอแนะถึงระบบคุณค่าหรือวิถีคิดที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมที่สะท้อนความเป็นอีสานที่น่าจะทำความเข้าใจและสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับเรื่องต่างๆ ได้ คือ ความเป็นอีสานมีความเรียบง่ายในวิถีชีวิต อยู่อย่างไรก็ได้ ปรับตัวได้ ยืดหยุ่น มีน้ำใจ มีความเป็นกันเอง แต่ในเรียบง่ายก็มีความประณีตโดยเฉพาะถ้าเป็นการทำเพื่อความเชื่อความศรัทธา แต่ความประณีตในที่นี้ไม่ควรเอาไปเปรียบเทียบกับราชสำนัก ซึ่งมีสกุลช่างที่มีการร่ำเรียนกันเป็นสำนัก คือถ้างานก็งามในแบบที่เราทำได้ ความงามระดับชาวบ้านเป็นความงามที่ความเรียบง่ายแบบธรรมดา แต่ก็มีความศิลปะ มีระดับของความประณีต มีศรัทธา มีลักษณะเฉพาะที่สะท้อนความเป็นตัวตนอีสาน ที่อาจจะไม่เหมือนภาคกลางหรือภาคอื่น เพราะฉะนั้นในทุกสังคมก็มีลักษณะแตกต่างกันตามแต่ละพื้นที่ ซึ่งเราต้องให้ความเคารพ ต้องถือว่าเขาก็ศรัทธามากเหมือนกันที่เขาทำขนาดนั้น

ในการบริหารจัดการงานวัฒนธรรม เราควรเริ่มต้นจากความรู้ก่อนคือต้องรู้ว่าภูมิปัญญาดั้งเดิมของเรามีคุณค่าอะไร มีความหมายมีบทบาทมีประวัติศาสตร์รากเหง้ามาอย่างไร ขณะเดียวกันก็ต้องมีความเข้าใจกับวัฒนธรรมร่วมสมัยที่เป็นอยู่ในบริบทปัจจุบัน การบริหารจัดการบนความเข้าใจแม้จะทำในแบบเก่าแบบใหม่จะประยุกต์หรือผสมผสาน หากอยู่บนฐานความเข้าใจแล้วก็นำมาซึ่งการเข้าถึงคุณค่า แหล่งเรียนรู้เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมันมีกระบวนการส่งต่อความรู้เหล่านี้ ต่อไปก็เป็นหน้าที่ของผู้ที่มาจัดกระบวนการ ผู้บริหารจัดการ เพราะบางอย่างหากเป็นความรู้ แต่ไม่ได้นำมาก่อให้เกิดประโยชน์ เราก็ยังไปไม่ถึงคุณค่า ก็เหมือนกับว่าเราไม่ได้ต่อยอดทางประวัติศาสตร์ทางภูมิปัญญา ที่มีการสะสมกันมาเป็นระยะเวลา นาน เหมือนกับว่าเราไม่เคารพบรรพบุรุษเราไม่ได้พยายามเป็นส่วนหนึ่งส่วนเดียวกับชุมชน เราก็จะได้รับผลกระทบจากการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

คุณค่าที่แท้หรือว่ากระบวนการส่งต่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมุ่งเน้นที่การศึกษารากเหง้าประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา จะทำให้เกิดสำนึกว่าบรรพบุรุษของเราได้สร้างอะไรมาแล้วไม่ใช่ที่เราเริ่มจากศูนย์ เราสามารถต่อยอดได้ เราย่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ในวิถีชีวิตปัจจุบันของเราได้

4.2 สรุปแนวคิดและทัศนคติในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น ตามอัครยาชัยของจังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาภาคสนามจากประชากรซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่นและองค์กรตัวอย่างอีก 3 แห่ง คือ สำนักวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น โสภณมั่งเมืองขอนแก่น และศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนวัดไชยศรี ผู้วิจัยพบว่า รากเหง้าทางวัฒนธรรมของเมืองมิได้เริ่มจากประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมที่เจริญงอกงามในระดับที่จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างเช่นเมืองเชียงใหม่ แต่มีฐานการพัฒนาจากเมืองการค้าพาณิชย์ที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาในด้านต่างๆ โดยรับนโยบายจากส่วนกลางเมืองขอนแก่นจึงมีความพยายามที่จะสร้างสัญลักษณ์ เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน ปัจจุบันความพยายามในการสร้างสรรค์วัฒนธรรมผ่านมิติของเมือง ด้วยวิธีการค้นหาและต่อยอดบนฐานของวัฒนธรรมอีสานดั้งเดิม มีปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม เช่น โสภณมั่งเมืองขอนแก่น ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์เมืองที่มีการรวบรวมและจัดแสดงเรื่องราวความเป็นมาของเมืองขอนแก่น หรือการทำประติมากรรมสี่เหลี่ยมตั้งบนเสาไฟที่บริเวณประตูทางเข้าหลักเมือง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นวิสัยทัศน์ในการพัฒนาเมืองขอนแก่นให้เป็นนครที่น่าอยู่ ซึ่งผู้รู้และนักวิชาการในท้องถิ่นต่างก็มองเห็นตรงกันว่าควรเริ่มต้นการสร้างจิตสำนึกรักท้องถิ่น ภาคภูมิใจในประเพณีวัฒนธรรมของตนเอง ก่อน นอกจากนี้คณะผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นยังให้ความสำคัญในการเชื่อมโยงงานทางด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ ประเพณี และวัฒนธรรมเข้าเป็นเนื้อเดียวกัน ผ่านการสนับสนุนและส่งเสริมให้โรงเรียนทั้งหมดในเขตเทศบาล 11 โรงเรียนจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น แต่เนื่องจากเทศบาลนครขอนแก่นขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านวิชาการ จึงได้ทำเครือข่ายความร่วมมือมือกับ สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น และชุมชนบ้านสาวะถีซึ่งนำโดยท่านพระครูบุญชยากร เจ้าอาวาสวัดไชยศรี จัดทำโครงการนำร่องหลักสูตรท้องถิ่นจากวรรณกรรมท้องถิ่นเรื่องสินไซ โดยมีโรงเรียนต้นแบบที่เป็นอาสาสมัคร เช่น โรงเรียนเทศบาลบ้านโนนชัย โรงเรียนสาวะถีราษฎร์รังสฤษดิ์ เข้าร่วมโครงการและขณะนี้กำลังดำเนินการอยู่ การดำเนินงานของคุณะ

ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่น ได้สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนเข้มแข็ง รับรู้เรื่องราวทางวัฒนธรรม โดยใช้ลักษณะทางกายภาพที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้เป็นสะพานเชื่อมโยงไปสู่การค้นหาคำเรียนรู้รากเหง้าทางวัฒนธรรมและการรู้จักตนเอง โดยลงรากฐานไปที่การสนับสนุนการศึกษาทั้งในเรื่องของการกระจายอำนาจ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนด้านงบประมาณซึ่งมีแนวโน้มที่พุ่งสูงขึ้นทุกปี และใช้ฐานทางวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาในด้านอื่นๆต่อไป

ทางด้านการศึกษาในระบบทั้งระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและการอุดมศึกษา เช่น สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น ต่างหันมาให้ความสนใจกับหลักสูตรท้องถิ่น เน้นการเรียนรู้อัจฉริยะนอกห้องเรียน ลงไปสู่ฐานการเรียนรู้ในชุมชนมากขึ้น และการบริหารจัดการงานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้ากับการเรียนการสอน และมีทิศทางที่สอดคล้องไปในทางการศึกษาตามอัธยาศัย แม้จะเป็นเพียงช่วงเริ่มต้น และยังขยายผลออกไปได้ไม่มาก แต่จากการลงพื้นที่ภาคสนามที่จังหวัดขอนแก่นและการพูดคุยกับผู้รู้ในท้องถิ่น ผู้วิจัยเชื่อว่า กระบวนการเรียนรู้ผ่านโครงการทางศิลปวัฒนธรรมเช่นนี้ จะนำไปถึงคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นจริงของสังคม ชุมชนอีสาน จนนำไปสู่สภาวะที่มีคุณภาพทางความงามในวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง ทำให้เกิดความเคารพต่อวิถีทางและภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ของศิลปินและช่างชาวบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น ยอมรับในความหลากหลายและศักดิ์ศรีทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดเป็นแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ การค้นหา การเข้าถึงคุณค่าและความหมายในการดำรงชีวิต จากรากเหง้าทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาด้วยศรัทธาและพลังชีวิตอันแนบเนื่องกับวิถีชีวิตในท้องถิ่น เกิดเป็นความตระหนักที่สืบสานฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นด้วยความเชื่อมั่นในความดี ความจริง ความงามที่เป็นเอกภาพแต่เชื่อมโยงเป็นองค์รวมอย่างแท้จริง

ผู้วิจัยได้สรุปแนวคิดและทัศนคติ ที่ได้จากการลงพื้นที่ภาคสนามและการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นตามอัธยาศัยของจังหวัดขอนแก่น ดังนี้

4.2.1 การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมและการประดิษฐ์วัฒนธรรม

โดยการกระบวนกรมีส่วนร่วมของชุมชน บนฐานของวัฒนธรรมดั้งเดิมที่เคยเป็นมาในอดีตเน้นที่การนำเอาจารีต ประเพณี พิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ เรียกว่าเป็นการผลิตซ้ำขึ้นมาใหม่ เพื่อมาต่อยอดเชื่อมโยงกับสังคมสมัยใหม่ให้

เกิดทัศนคติในการเรียนรู้ของวิถีท้องถิ่น เพื่อความรู้จักตนเองของท้องถิ่นและชุมชน ที่จะคิดได้เอง ที่จะจินตนาการได้เองที่จะเข้มแข็งในตัวเอง พึ่งตนเองได้ เป็นการพัฒนาในทิศทางที่เชื่อมโยงกับ ท้องถิ่นบนฐานของวัฒนธรรมที่นำไปสู่การพัฒนาที่ถูกทิศทางและยั่งยืน

4.2.2 การบริหารจัดการงานทางวัฒนธรรมควรเน้นกระบวนการคัดสรรและมีส่วนร่วมทางสังคม

ในการบริหารจัดการงานทางวัฒนธรรม การหยิบยกประเด็นเนื้อหาและคุณค่าทาง วัฒนธรรมขึ้นมาเป็นแนวทางในการพัฒนา ก็ต้องพิจารณาไปให้ถึงคุณค่าที่แท้จริงและความ เหมาะสมให้ครอบคลุมในมิติต่างๆ อย่างเชื่อมโยง และหลากหลาย ควรผ่านกระบวนการคัดสรร ทางสังคม โดยเปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่น ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทาง เพื่อให้ สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น การเรียนรู้ในชุมชนจึงจะเกิดและมีพลังมากพอที่จะนำ ไปสู่ความยั่งยืนมั่นคง มิเช่นนั้นการสนับสนุนส่งเสริมอาจกลับกลายเป็นการทำลายคุณค่าทาง ศิลปวัฒนธรรมโดยที่เราไม่รู้ตัว นอกจากนี้เราคงต้องมองศิลปวัฒนธรรมในมิติที่หลากหลาย แต่ โยงใยเชื่อมโยงถึงกันในทุกภาคส่วน ให้มีความกลมกลืนสัมพันธ์กับวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมก็ย่อมมี ความเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามสังขารของสรรพสิ่ง ที่มีความเกิดความเสื่อมเป็นธรรมดาเช่นเดียว กัน เมื่อเกิดใหม่อย่างขอนแก่นก็ยังคงค้นหาแนวทางในการพัฒนาผ่านรากฐานทางวัฒนธรรมเช่นนี้ ต่อไป ส่วนความเข้าใจ ความลึกซึ้งในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของเราที่ทำให้เรารู้จักตนเองมากขึ้น ในบริบทของท้องถิ่นที่เป็นรากเหง้าที่ปุ่ย่าตายายเราสะสมมา จะมีมากน้อยขนาดไหน ก็ขึ้นอยู่กับ การค้นคว้า การบริหารจัดการ การเชื่อมโยงและการจัดกระบวนการเรียนรู้ ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ของภาครัฐและเอกชน ที่จะทำให้เรากลับมาสนใจ เห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมและนำกลับมาให้ มีชีวิตชีวาขึ้นมาใหม่ขึ้นมาทัดเทียมกับสังคมร่วมสมัยต่อไป

4.3.3 การเมืองท้องถิ่นที่เข้มแข็งต้องเน้นที่การกระจายอำนาจด้วยการพัฒนา ฐานของวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในการขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบใหญ่ จะต้องเริ่มที่ระบบการ- ศึกษา มิเช่นนั้นการบริหารงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมของเทศบาลฯ ก็จะไม่มีความเพียงพอในการ ขับเคลื่อน เนื่องจากเรื่องของภาวศึกษานั้น ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 35 ได้กำหนดให้ผู้แทนองค์กรส่วนท้องถิ่น เป็นคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดย

ตำแหน่ง สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องมีคณะกรรมการที่ชอบด้วยระเบียบ ด้วยกฎหมายอยู่แล้ว ขณะเดียวกันในเรื่องของการบริหารจัดการองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น จะต้องมีการเมืองท้องถิ่นที่เข้มแข็ง มีการกระจายอำนาจทั้งทางด้านการบริหารจัดการและงบประมาณ การประสานงานการสนับสนุนส่งเสริมการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่น การสนับสนุนระบบการศึกษาจึงจะขับเคลื่อนได้

4.2.4 ต้องปฏิรูปการเรียนการสอนการศึกษาในระบบต้องเน้นที่ผู้เรียนและวัฒนธรรมของชุมชน เป็นฐานของการเรียนรู้ และควรสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม รวมเข้าไปและเชื่อมโยงมาสู่การดำเนินชีวิตด้วยเสมอ

เนื่องจากครูเป็นผู้ที่มีโอกาสพบแหล่งเรียนรู้มากที่สุด ทั้งยังมีความรู้ความสามารถในการประมวลว่าจะจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับชุมชนได้อย่างไร ดังนั้นการปฏิรูปการเรียนการสอนมาเป็นเรื่องของวัฒนธรรมและชุมชนการสร้างเครือข่ายกับครูและโรงเรียนเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นมาก อาจเริ่มต้นด้วยการกระตุ้นการเรียนรู้ในเรื่องของวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อให้ครูเข้าไปสร้างเครือข่ายในชุมชน การปรับตัวในแนวทางนี้มีจุดเริ่มต้นที่ทำได้ง่ายเนื่องจากในชุมชนมีความพร้อมอยู่แล้วโดยที่เนื้อหาหรือความรู้ไม่ใช่เป้าหมายหลัก แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือกระบวนการเรียนรู้กับการทำงานร่วมกัน ส่งเสริมกระบวนการสร้างความเข้าใจให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในห้องเรียน ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เกิดเป็นความเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ชาวบ้านบางคนเมื่อรู้ว่าจะมีเด็กออกมาเรียนรู้ด้วยก็มีการจัดเตรียมตัวเองเตรียมสื่อการสอนแบบชาวบ้านมีการพัฒนาตัวเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน กระบวนการเชื่อมโยงและการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ก่อให้เกิดพลังทางบวกส่งเสริมซึ่งกันและกัน และสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และการพึ่งตนเองได้ในอนาคต

นอกจากนี้การปฏิรูปการเรียนรู้ในระบบการศึกษาควรสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม รวมเข้าไปและเชื่อมโยงมาสู่การดำเนินชีวิตด้วยเสมอ โดยควรเริ่มต้นในการพัฒนาการสร้างศรัทธาจากวัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้เริ่มต้นได้ดี เนื่องจากวัดเป็นจุดศูนย์รวมทางด้านจิตใจที่สามารถจุดประกายให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งทางวัตถุและทางบุคคล นอกจากนี้ยังมีอีกหลายสิ่งหลายอย่างที่เอื้ออำนวย ทั้งประเพณี พิธีกรรม วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ล้วนแต่อยู่ในวัดทั้งสิ้น ซึ่งน่าจะฟื้นฟูและพัฒนาขึ้นมาใหม่ได้

4.2.5 การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของท้องถิ่น องค์ความรู้ต่างๆในชุมชนจะค่อยๆปรากฏ เมื่อความรู้นั้นเป็นความรู้ที่เอื้อประโยชน์และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

ดังนั้นในการจัดกระบวนการเรียนรู้ต้องเริ่มจากการเข้าใจปัญหา และความต้องการของคนในชุมชน โดยให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ที่มีชีวิตสามารถนำไปปรับใช้กับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ เมื่อถึงจุดนั้นชุมชนจะมีความภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น และยินดีที่จะถ่ายทอด ส่งต่อองค์ความรู้เหล่านั้นด้วยตนเอง

4.2.6 ปัจจัยภายนอกมีส่วนทำให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนกลับมามองเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นและเกิดเป็นเครือข่ายการเรียนรู้เป็นพลังซึ่งกันและกัน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่เป็นองค์กรของระบบราชการและกลุ่มโรงเรียน ทำให้ผู้วิจัยเกิดความตระหนักว่ากระบวนการเรียนรู้ไม่ได้อยู่เฉพาะในโรงเรียนเท่านั้น การปรับเปลี่ยนท่าทีในการเรียนรู้ไปสู่ศูนย์การเรียนรู้ตามอัธยาศัยดังเช่นตัวอย่างที่กล่าวมา เป็นแรงเสริมไปถึงในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการเกื้อกูลกันมากขึ้น โดยปัจจัยภายนอกที่มีส่วนทำให้กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน กลับมามองเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้นนั้นมีหลายลักษณะ ทั้งที่เป็นบุคคล นักวิชาการ ครู อาจารย์ในสถาบันการศึกษา รวมถึงนโยบายต่างๆจากภาครัฐ และในบทบาทของการเป็นนักบริหารจัดการทางวัฒนธรรมที่จะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ อาจจะช่วยในเรื่องของการทำเครือข่าย และกระตุ้นให้มีการเก็บรวบรวมองค์ความรู้ของชาวบ้าน เนื่องจากในตอนนี้ ทั้งโรงเรียนและชุมชนยังมิได้มีการเก็บรวบรวม และจัดระบบองค์ความรู้ที่ตนเองค้นพบซึ่งมีอยู่มากมายและใกล้ตัว หากมีการจัดระบบในส่วนนี้ ก็จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าต่อไปสำหรับผู้สนใจให้ทำได้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น การสานต่อองค์ความรู้ในชุมชนมีความยั่งยืนขึ้น

4.2.7 ประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในสังคม ทั้งที่บ้าน วัดและโรงเรียน

ดังนั้นสิ่งที่เราเชื่อมโยงให้สังคมดีขึ้นก็จะมีเรื่องประเพณีวัฒนธรรมซึ่งมีอยู่ในชุมชนอยู่ แล้วโดยวัดเองก็ต้องเน้นหนักในด้านประเพณีวัฒนธรรมเช่นเดียวกัน อีกประการหนึ่งชุมชนในภาค

อีสานเป็นชุมชนที่เชื้อเพื่อเผ่าแต่เดิมและยังมีภูมิปัญญาชาวบ้านหลงเหลืออยู่พอสมควร ทั้งที่เป็นงานศิลปวัตถุและที่เป็นตัวบุคคลที่ยังเชื่อมประสานต่อกันอยู่ แต่ยังคงขาดผู้นำในการทำงานเท่านั้น ดังนั้นจึงควรยกประเพณีและวัฒนธรรมมาเป็นสิ่งเชื่อมโยงในชุมชน

4.2.8 แนวคิดศิลปะสาธารณะกุศลเป็นกระบวนการศิลปะสร้างคน

เนื่องจากเป็นความร่วมมือใจเกิดเป็นความสามัคคี เกิดกัลยาณมิตร เป็นการเปิดใจเข้าหากัน มาทำกุศลกรรมร่วมกัน เกิดเป็นศิลปะสาธารณะประโยชน์ แม้จะไม่มีฝีมือในเชิงศิลป์แต่หากเข้ามาอยู่ในกระบวนการ ทุกคนที่มีงานอยู่ในมือถือว่าเป็นกุศลร่วม มีความเบิกบาน ซึ่งกระบวนการศิลปะเช่นนี้ส่วนใหญ่เกิดในงานศาสนา งานพิธีกรรม ถือว่าเป็นความเยบคาบของพระพุทธศาสนา ที่ถูกแยกย่อยออกมาเป็นพฤติกรรม ซึ่งวิธีนี้สังคมใช้มาแต่โบราณกาล ไม่ว่าจะเป็นในราชสำนัก ในเมือง หรือในหมู่บ้าน หากฟื้นฟูและพัฒนาขึ้นมาใหม่ในสังคมอีสานซึ่งมีความพร้อมในเรื่องของศรัทธาความเชื่อทางพุทธศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาในท้องถิ่นอยู่แล้ว จะช่วยให้เกิดความเชื่อมโยงคนในชุมชน เกิดความไว้วางใจ เกิดความรักสามัคคี จะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ถ่ายเทซึ่งกันและกันระหว่างความร่วมมือและความสัมพันธ์เป็นพื้นฐาน ประเพณีพิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรมจะเชื่อมโยงทั้งสองฝ่ายให้แสงสว่างร่วมกัน

4.2.9 แนวคิด "ร่วมสมัยสวนกลับ"

คือ ความร่วมสมัยที่ไม่ใช่รับมาจากตะวันตกฝ่ายเดียว แต่เราสามารถนำศิลปะวัฒนธรรมที่มาจากชุมชนท้องถิ่นไปประดิษฐ์ สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ให้มีความร่วมสมัยกับสังคมปัจจุบัน โดยใช้ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การศึกษา เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของยุคสมัย อย่างกรณีตัวอย่างของการยกวรรณกรรมพื้นบ้านสินไชขึ้นมาเรียนรู้ใหม่ สามารถนำไปพัฒนาเป็นเอกสาร ตำรา นิทาน การผลิตเป็นสินค้าและของที่ระลึกทางวัฒนธรรม การแสดงทางวัฒนธรรม เช่น หมอลำสินไช หรือหนังประโมทัย เป็นต้น โดยผู้ที่มีเกี่ยวข้องโดยตรงกับงานทางศิลปวัฒนธรรม เช่น ศิลปิน นักออกแบบ สถาปนิก นักวิชาการด้านศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ หรือนักบริหารงานวัฒนธรรมจะสามารถทำให้เกิดกระแสร่วมสมัยสวนกลับที่ชัดเจนได้มากกว่าผู้อื่น หากกลุ่มคนเหล่านี้มีความเข้าใจคุณค่ารากเหง้าทางวัฒนธรรม เข้าใจวิถีชีวิตของชาวบ้านและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็จะสามารถ

ส่งเสริมหรือนำเสนอศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นมาปรับเปลี่ยน ประยุกต์ เผยแพร่ให้เกิดความร่วมมือ และเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้

4.2.10 การศึกษาในระบบควรให้ความสำคัญในการเรียนรู้เรื่องศิลปะพื้นบ้านและความรู้เกี่ยวกับ วัฒนธรรมชุมชน

เพื่อให้ชนชั้นกลางที่จบการศึกษาในหลักสูตรเกิดความเข้าใจ คุณค่าและวิถีชีวิตของ ท้องถิ่นซึ่งเป็นคนหมู่มากของประเทศ โดยศึกษาให้เหมาะกับบริบทความเป็นท้องถิ่นดั้งเดิมแบบ ชาวนาชาวบ้าน แบบชุมชนเมือง แบบชุมชนชาวบ้านที่มาปรับตัวสู่ความเป็นเมือง หรือชุมชน เมืองที่พยายามปรับตัวให้กลับไปเป็นชุมชนชาวบ้าน ต้องศึกษาให้เห็นความหลากหลาย ให้ เหมาะสมกับบริบทที่แท้จริงจึงจะเข้าใจและเชื่อมโยงได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ควรปฏิรูปวิธีการเรียนการสอนศิลปะพื้นบ้าน และวัฒนธรรมชุมชนเสีย ใหม่ ด้วยการศึกษและปฏิบัติในพื้นที่จริง สัมผัสกับปัญหาโดยตรงไม่ใช่โดยอ้อม เช่นผู้เรียนต้อง ถูกฝึกให้เรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว เช่น จากพ่อแม่ พี่น้อง ญาติมิตร จากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นจนเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าและเข้าใจวิถีชีวิตของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

4.3 หัวใจในการเริ่มต้นจัดทำศูนย์การเรียนรู้บนฐานของวัฒนธรรม

4.3.1 ศรัทธาต้องมาก่อน

สำหรับชุมชนอีสานโดยทั่วไป การที่จะทำสิ่งใดได้สำเร็จนั้นจะต้องเริ่มต้นจากความ ศรัทธาก่อน โดยเริ่มที่ผู้นำองค์กรต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในคุณค่าของการเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นก่อน เรียกว่าต้องเข้าใจต่อใจจึงจะสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นจากคนใน ชุมชนได้ นอกจากนี้ก็ต้องมองหาจุดที่จะเชื่อมโยง เช่น วัด บุคคล ศิลปะถาวรวัตถุ ประเพณี พิธีกรรม เพื่อเป็นจุดเชื่อมเริ่มต้นในการฟื้นฟูให้เกิดความศรัทธาในชุมชน

4.3.2 เรียนรู้จากปัญหาจริงๆในพื้นที่ของแต่ละชุมชนและเปิดใจรับรู้ปัญหาร่วมกัน

การลงพื้นที่จริงด้วยการเปิดใจรับรู้ เรียนรู้ปัญหาต่างๆ ในชุมชนจะสร้างความไว้วางใจ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยการลงพื้นที่ต้องเป็นไปด้วยจิตอาสาด้วยความสมัครใจ ใจพร้อมก่อนแล้วค่อยลงมือทำจึงจะนำไปสู่ความยั่งยืน

4.3.3 ต้องมีเป้าหมายและทิศทางที่ชัดเจนสอดคล้องกับชุมชน

เพราะศูนย์การเรียนรู้ที่ดีนั้นสำหรับชุมชนนั้น จะต้องเอื้อประโยชน์และเป็นแหล่ง เรียนรู้ไปด้วยพร้อมๆกัน สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้ด้วย เพราะเมื่อคนใน ชุมชนมองเห็นทิศทางว่าเมื่อเข้ามามีส่วนร่วมแล้วจะได้ประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนจึงจะ ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจอย่างแท้จริง

4.3.4 สืบเสาะสืบสานภูมิปัญญาชาวบ้าน

ลำดับต่อมาคือ การค้นหาภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่มีความรู้เฉพาะในด้านต่างๆ เช่น ช่าง พื้นบ้านที่ทำงานศิลปหัตถกรรม ช่างไม้ จักสาน ช่างทอ หมอลำ หมอขวัญ หมอยา ฯลฯ นั้น หมายถึงก่อนจะเริ่มทำ เราต้องสำรวจแหล่ง วัตถุดิบ และต้นทุนทางวัฒนธรรมก่อนว่าชุมชนนั้นๆ มีอะไรบ้าง และจะสามารถนำมาใช้เป็นการเรียนรู้ได้อย่างไร นำไปสู่การสืบสานจากรุ่นสู่รุ่นได้ อย่างไร

4.3.5 การสร้างความเข้าใจในชุมชนโดยเน้นการสื่อสารให้ครบมิติ ทั้งการคิด การพูด การฟัง อย่างลึกซึ้งเพื่อเปิดใจรับรู้ปัญหาร่วมกัน

เราต้องมีความศรัทธา ความเพียร ความอดทนในการสร้างความเข้าใจกับชุมชนโดย เน้นการสื่อสารให้ครบมิติ ทั้งการคิด การพูด การฟัง อย่างลึกซึ้งเพื่อเปิดใจรับรู้ปัญหาร่วมกัน ที่ สำคัญคือตัวเราต้องทำความเข้าใจชุมชนเสียก่อน และเมื่อชุมชนพร้อม นั่นก็แสดงว่าชุมชนเกิด ความเข้าใจว่าเขาจะได้ประโยชน์จากการเรียนรู้ในครั้งนี้ ซึ่งจะช่วยให้พวกเขาสนใจที่จะเรียนรู้ไป พร้อมๆกับเรา

4.3.6 เน้นการมีส่วนร่วมเป็นกัลยาณมิตรต่อกันบนฐานของความดี เปิดโอกาสให้คนคิดกับคน ทำเป็นคนเดียวกัน

การร่วมแรงร่วมใจในการลงมือทำเรื่องต่างๆ ด้วยความรู้สึที่เอื้อเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันแบบเครือญาติพี่น้องเพื่อนพ้องเดียวกัน เป็นฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของวัฒนธรรมชุมชนอยู่แล้ว เช่นการลงแขก การโฮมบุญ หากเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การทำด้วยตนเอง พื้นฟูกระบวนการมีส่วนร่วมแบบกัลยาณมิตรต่อกันบนฐานของความดี ก็จะเป็นการช่วยประสานความขัดแย้ง เกิดการรับรู้รับฟังปัญหา เข้าใจ เห็นอกเห็นใจกัน กระบวนการทางวัฒนธรรมก็จะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนและช่วยเป็นพลังเพื่อการขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาในด้านต่างๆอย่างเป็นรูปธรรมได้มากขึ้น

4.4 วิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษาโงะเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

เมื่อศึกษาแนวคิด ทศนคติ เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่น โดยวิเคราะห์และอภิปรายผลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์การทางศิลปวัฒนธรรมและกระบวนการเรียนรู้ นำมาสรุปเป็นแนวทางที่จะจัดกระบวนการเรียนรู้และกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่น ที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตเหมาะสมกับท้องถิ่นอีสานแล้ว ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า รูปแบบ ความเป็นไปได้ที่จะบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นตามอธยาศัย ให้สามารถดำเนินการไปได้ภายใต้กลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ให้เกิดประสิทธิภาพ เกิดความคล่องตัวภายใต้การดำเนินงานด้วยระบบที่เป็นอิสระ โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์ผลการศึกษาจากการเก็บข้อมูลภาคสนามจากองค์กรตัวอย่าง คือ โงะเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นองค์กรตัวอย่างที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตามอธยาศัยที่เกี่ยวข้องกับงานด้านศิลปะ วัฒนธรรม ที่มีแนวคิด รูปแบบ วิธีการบริหารจัดการที่ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับจากสังคมเป็นอย่างดี (ภาพที่ 66-69) ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิด แนวทางในการทำแบบจำลองความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นตามอธยาศัย ซึ่งมีลักษณะองค์กรที่คล้ายคลึงกัน โดยผู้ให้สัมภาษณ์เป็นนำขององค์กร การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์มีองค์ประกอบต่างๆขององค์กรคือ

- 4.4.1 องค์ประกอบเชิงนโยบายขององค์กร
  - 4.4.2 องค์ประกอบด้านการบริหารจัดการองค์กร
  - 4.4.3 องค์ประกอบด้านการตลาด
  - 4.4.4 องค์ประกอบด้านการเงิน
  - 4.4.5 องค์ประกอบด้านเศรษฐศาสตร์
- โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.4.1 องค์ประกอบเชิงนโยบายของโองเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

ความเป็นมา

เมื่อองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มชุมชนท้องถิ่น รัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา นักวิชาการ นักเขียน ศิลปิน และกลุ่มวัฒนธรรม ต่างก็มองเห็นปรากฏการณ์ในช่วงเวลาที่ผ่านมานี้ เมื่อกระแสวัฒนธรรมจากภายนอกได้เข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวล้านนาอย่างมากมาย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ผู้คนเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมลดน้อยถอยลงจนน่าเป็นห่วง ผู้รู้พ่อครูไม่ได้รับความสนใจ เพราะคนรุ่นใหม่ส่วนใหญ่หลงใหลไปกับวัฒนธรรมภายนอก และไม่ได้มีการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาจากผู้รู้หรือพ่อครูแม่ครูเหล่านี้เลย จนกระทั่งเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2540 กลุ่มต่างๆ เหล่านี้จึงได้ร่วมกันสืบทอดภูมิปัญญาล้านนาในรูปแบบของมหกรรม “งานสืบสานล้านนา” ซึ่งจัดขึ้นปีละครั้ง เพื่อให้พ่อครูแม่ครูนำความรู้และภูมิปัญญาของชาวล้านนา มาจัดแสดงให้กับผู้ที่สนใจทุกเพศทุกวัยได้ชม โดยมุ่งหวังว่าจะช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมงานได้เห็นคุณค่า อยากสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่ไม่มีโอกาสได้พบเห็นภูมิปัญญาเหล่านั้นในชีวิตประจำวัน และหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาท้องถิ่น ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในอนาคต

เมื่อเวลาผ่านไปคณะผู้จัดงานพบว่า การจัดงานเพียงปีละครั้ง ไม่สามารถทำให้กระบวนการสืบสานภูมิปัญญาเกิดขึ้นได้ แนวคิด “โองเขียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา” จึงเริ่มก่อตัวขึ้น ปรากฏกับปี พ.ศ. 2542 ได้มีแม่ครูจากอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่มาพื่อนไก่อลายในงานสืบสานภูมิปัญญาล้านนา จนผู้ชมประทับใจและฝากตัวเป็นศิษย์จำนวนมาก แนวคิดในเรื่องการจัดหาสถานที่ในการศึกษาภูมิปัญญาล้านนาจึงถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาอีกครั้ง และได้รับความอนุเคราะห์จากพระพุทธรพจนวราภรณ์ วัดเจติยหลวง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้ข้อคิดว่า การสืบ

สถานวัฒนธรรมภูมิปัญญาให้เกิดผลนั้น การจัดงานสืบสานล้านนาเพียงปีละครั้ง ครั้งละ 4 วัน ไม่สามารถทำให้เกิดผลได้จริง ต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องทุกลมหายใจเลยถึงจะเป็นจริง คณะกรรมการจัดงานสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ได้นำมาปรึกษาหารือและมีความเห็นร่วมกันว่า จะต้องทำโครงการที่ทำให้เกิดการสืบสานล้านนาอย่างต่อเนื่อง “โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา” จึงเริ่มเปิดดำเนินการอย่างเป็นทางการในเวลาต่อมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 จนถึงปัจจุบัน โดยได้รับความอนุเคราะห์เมตตาจากหลวงพ่อดวงพ่อดวงพระพุทธรูปจนวนรารักษ์ รับเป็นองค์อุปถัมภ์และให้ใช้ที่ดินที่มีผู้บริจาคให้ท่าน มาเป็นสถานที่ตั้งของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา โดยวางบทบาทของโฮงเฮียนฯไว้ที่การทำหน้าที่เป็นตัวกลางให้พ่อครูแม่ครูที่เต็มใจถ่ายทอดความรู้ ได้พบปะและสอนวิชาให้กับคนรุ่นใหม่ที่มีความสนใจสืบสานภูมิปัญญาเหล่านั้น (ภาพที่ 66-69)

กรอบแนวคิด

จากประสบการณ์ในการทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนของคณะกรรมการดำเนินงานโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ทำให้เกิดกรอบแนวคิดในการทำงานว่า การทำงานด้านการพัฒนา หากจะให้เกิดความยั่งยืน จะต้องเป็นการพัฒนาที่ไปสอดคล้องหรือไปตั้งอยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิต วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชาวบ้านเพื่อให้เราสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาจึงได้ปรับเปลี่ยนแนวทางมาเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรม จึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ (Objective)

ในกระบวนการสืบสานภูมิปัญญาของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ได้ครอบคลุมไปถึงการรวบรวมองค์ความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ การจัดอบรม และการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่จะทำให้ภูมิปัญญากระจายไปสู่คนในวงกว้างมากที่สุด โดยอิงอยู่กับวัตถุประสงค์ 5 ประการหลัก คือ

1. เพื่อรวบรวมภูมิปัญญา ด้วยการรวบรวมผู้รู้ พ่อครู แม่ครู และช่างพื้นบ้านในล้านนา จัดทำเป็นทำเนียบ เพื่อความสะดวกในการศึกษา และ เพื่อให้ผู้สนใจสามารถติดต่อเรียนเองได้โดยตรง
2. การประยุกต์และพัฒนาความรู้ ด้วยการศึกษ วิเคราะห์ และปรับประยุกต์ใช้ข้อมูลและองค์ความรู้ท้องถิ่น เพื่อจัดทำเป็นเอกสารตำรา เนื่องจากการเรียนรู้ภูมิปัญญาในแบบเดิมนั้น ยังขาดการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ศิษย์มักไปฝากตัวรับใช้พ่อครู แม่ครูเป็นเวลานานๆ เพื่อจะมีโอกาสสังเกต และจดจำความรู้ให้มากที่สุด ต่อมาสภาพสังคมไม่เอื้อให้ผู้เรียน

ได้มีเวลาเรียนรู้นาน องค์ความรู้ต่างๆจึงเลือนหายไปตามกาลเวลา โหงเฮียนสืบสานภูมิปัญญา ล้านนา จึงรวบรวมความรู้ไว้ในรูปของตำรา เพื่อถ่ายทอดการค้นคว้า และเก็บรักษาเพื่อการสืบสานดำเนินต่อไป

3. เพื่อสืบทอดภูมิปัญญา ด้วยการจัดทำหลักสูตรการเรียนรู้อะยะสั้นและกิจกรรมต่างๆ ให้กับกลุ่มผู้สนใจ ให้เกิดการแลกเปลี่ยนกัน ระหว่างพ่อครูแม่ครูและผู้ทีสนใจ โดยมีการจัดทั้งในโหงเฮียนสืบสานภูมิปัญญา ล้านนา และ ประสานงานกับสถาบันการศึกษาทุกระดับทั้ง ระดับ ประถม มัธยม อุดมศึกษา รวมทั้งจัดอบรมการทำหลักสูตรท้องถิ่นให้กับครูเป็นต้น

4. เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ให้กับสาธารณชน ตัวอย่างที่ชัดเจนของกระบวนการสืบสานภูมิปัญญา ล้านนาตามวัตถุประสงค์นี้ คือการจัดงานสืบสานภูมิปัญญา ล้านนาในแต่ละปี และยังมีโครงการร่วมจัดงานสืบสานในภูมิภาคต่างๆ เพื่อเป็นแบบอย่างในการสืบสานภูมิปัญญา ให้กับท้องถิ่นอื่นๆด้วย

5. เพื่อสนับสนุนเครือข่ายทางศิลปวัฒนธรรม ด้วยการผสานความร่วมมือองค์กรต่างๆทั้งรัฐและเอกชนในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลในการส่งเสริมภูมิปัญญา ระหว่างกัน

ภารกิจ (Mission)

โหงเฮียนสืบสานภูมิปัญญา ล้านนา ได้วางภารกิจไว้ที่ การทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อม พ่อครู แม่ครู ซึ่งเป็นผู้รวบรวมองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของ ล้านนาให้ได้พบปะและสอนวิชาให้แก่คนรุ่นใหม่ทีสนใจ จนกระทั่งการกระจายองค์ความรู้ไปสู่ผู้คนที่ให้มากที่สุด และเกิดกระบวนการสืบสานภูมิปัญญา ล้านนาต่อไป

วิสัยทัศน์ (Vision)

โหงเฮียนสืบสานภูมิปัญญา ล้านนาจะเป็นองค์กรแนะนำสนับสนุนให้ชุมชนหรือ สถาบันต่างๆ ดำเนินการเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยตนเอง และเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา ล้านนาให้มากขึ้น

เป้าหมาย (Goal)

โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา มีความมุ่งหวังที่จะให้สังคมเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และทำให้กระบวนการสืบสานภูมิปัญญาล้านนาดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง ขยายตัวอย่างกว้างขวางและยั่งยืนต่อไป

แผนงานและกิจกรรม

1. กระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญา เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาโดยพ่อครูแม่ครูซึ่งเป็นผู้ที่รวบรวมองค์ความรู้และพร้อมที่จะถ่ายทอด กิจกรรมเพื่อการสืบทอดภูมิปัญญาผ่านกระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย

- การเรียนการสอนที่โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา นับเป็นกิจกรรมเริ่มแรกที่จัดขึ้นหลังจากที่ได้มีการจัดงานสืบสานภูมิปัญญาล้านนาขึ้นในครั้งที่ 4 ซึ่งจัดขึ้น ณ โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาปัจจุบันโดยให้พ่อครูแม่ครูมาสาธิตที่ซุ้มต่างๆ พร้อมทั้งรับสมัครผู้ที่สนใจจะเรียนกับพ่อครูแม่ครู เมื่อสิ้นสุดงานสืบสานฯ โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาก็เริ่มเข้ามาประสานระหว่างพ่อครูแม่ครูกับผู้ที่สนใจ ได้มีโอกาสพบกันทำให้เกิดกระบวนการเรียนการสอนขึ้นโดยใช้ซุ้มที่จัดงานสืบสานฯเป็นสถานที่เรียน ใช้ระยะเวลาเรียนในวันเสาร์-อาทิตย์ประมาณ 10 สัปดาห์ ในปีแรกนั้นโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนายังขาดงบประมาณในการดำเนินการจึงเก็บค่าเรียนเป็นเงิน 500 บาทต่อวิชา กิจกรรมดังกล่าวได้ดำเนินการมาจนปัจจุบัน เนื่องจากเด็กบางคนมีความสนใจแต่อาจจะไม่มิงงบประมาณเพียงพอสำหรับค่าเรียน คณะกรรมการดำเนินงานโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา เกรงว่าจะเป็นการจำกัดโอกาสของเด็กในการเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาซึ่งนับเป็นสิ่งที่ดีจึงได้ยกเลิกการเก็บค่าเรียน ปัจจุบันจึงเปิดให้เรียนฟรี ไม่มีค่าใช้จ่าย

- การเรียนในโรงเรียน สถาบันการศึกษาต่างๆ และชุมชนหลังจากนั้นเมื่อมีคนทราบว่าโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาได้ประสานงานกับพ่อครูแม่ครูอยู่ โรงเรียนในระบบก็เริ่มติดต่อมาให้ช่วยประสานพ่อครูแม่ครูให้ไปสอนในโรงเรียน ครูบางท่านก็ขอพาเด็กมาเรียนที่โฮงเฮียนฯ เนื่องจากเห็นว่าสถานที่ของโฮงเฮียนฯมีความร่มรื่น เหมาะแก่การเรียนรู้อีก โดยโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาเริ่มรับเด็กเข้ามาเรียนในสถานที่ประมาณ 50-300 คน และมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

- กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ ผ่านค่ายเด็กและค่ายเยาวชนสืบสานล้านนา เนื่องจากมีโรงเรียนให้ความสนใจ และมีเด็กเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น มีการจัดการเรียนการสอนเป็นวิชาๆ ไปโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาจึงปรับ พัฒนาการเรียนการสอนเป็นแบบฐาน

การเรียนรู้ เพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้หลากหลายมากขึ้น มีการบูรณาการวิชาต่างๆเข้าด้วยกัน ผ่านค่ายเด็กโดยให้ผู้ปกครองมาส่งเข้า - เย็นกลับ ระยะเวลา 4 วัน ค่ายเยาวชนจะไปจัดกิจกรรม ในหมู่บ้านเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาล้านนาโดยตรง ใช้เวลาประมาณ 5-6 วัน

- การเรียนรู้ที่บ้านพ่อครูแม่ครู ซึ่งถือเป็นพัฒนาการล่าสุดของกระบวนการเรียนรู้ คือ หลังจากที่พ่อครูแม่ครู มีประสบการณ์ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และการได้รับเชิญให้ร่วม กิจกรรมต่างๆ ทั้งในโรงเรียน และที่โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ทำให้พ่อครูแม่ครูมีความ เชื่อมมั่นมากยิ่งขึ้น บางส่วนเริ่มเปิดสอนที่บ้าน ปรับบ้านให้เป็นที่เรียน อันนี้ก็เป็นที่รูปแบบหนึ่งซึ่ง เป็นรูปแบบที่โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาอยากจะทำให้เป็นมากที่สุด เพราะเป็นรูปแบบเก่าแก่ ดั้งเดิม

2. การสนับสนุนเครือข่ายภูมิปัญญาล้านนา เป็นผลสืบเนื่องมาจากการจัดงานสืบ- สานภูมิปัญญาล้านนา มีการประสานงาน ร่วมงานกันจนคณะกรรมการดำเนินงานจึงให้การ สนับสนุนต่อเนื่องจนกลายเป็นเครือข่าย เช่น

- เครือข่ายพ่อครู- แม่ครู ซึ่งเดิมที่มีพ่อครูแม่ครูจัดการเรียนการสอนอยู่ที่บ้านอยู่ แล้ว จากนั้นโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ก็มีการสำรวจรวบรวมผลงานและรายชื่อ จัดทำเป็นทำเนียบพ่อครูแม่ครูขึ้นมา มีการเสนอรายชื่อพ่อครูแม่ครูจนได้รับรางวัลเป็นครูภูมิ- ปัญญา เมื่อพ่อครูแม่ครูเริ่มมีการถ่ายทอดวิชาสู่ศิษย์ จากนั้นก็เริ่มมีกระบวนการพัฒนาลูกศิษย์ ไปเป็นผู้ช่วยพ่อครูแม่ครู และขยายผลไปถึงการเกิดกลุ่มลูกศิษย์กลับไปสอนหรือไปทำกิจกรรมใน ชุมชนของตนเอง

- ชมรมไບลาน เป็นกลุ่มที่เรียนภาษาล้านนา จากนั้นก็มีการรวมตัวกันออกไป คัดลอกคัมภีร์ไບลานที่อยู่ตามวัด ทำให้เกิดการฟื้นฟูกระบวนการเรียนรู้เรื่องไບลานในวัด แล้ว ขยายผลไปถึงการเรียนรู้กับชุมชนโดยเน้นอักษรธรรมล้านนาเป็นตัวนำ เนื่องจากเนื้อหาที่อยู่ใน ไบลานมิได้มีเฉพาะเนื้อหาทางศาสนาแต่พบเนื้อหาเกี่ยวกับยาพื้นเมือง สมุนไพร และองค์ความรู้ อื่นๆอยู่ด้วย กระบวนการเรียนรู้ของชมรมไບลาน จึงมีส่วนขยายไปถึงการเรียนรู้ในชุมชนและ พระสงฆ์ในวัดเพิ่มขึ้นด้วย

- ชมรมกาตหมั่วพื้นบ้าน คือการจัดตลาด จัดขายของแบบพื้นบ้านที่เติบโตมาจากการจัดงานสืบสานที่ทางกรรมการดำเนินงานพยายามรณรงค์เรื่องบรรจุกัณฑ์ หีบห่อ การไม่ใช้ พลาสติก ไม่ใช้โฟม จนกลุ่มพ่อค้าแม่ค้านำไปประยุกต์ และเกิดการรวมกันเป็นชมรมในที่สุด ปัจจุบันชมรมกาตหมั่วก็รับจัดงานตลาดทางวัฒนธรรม เช่น งานลอยกระทง งานสงกรานต์ ร่วม กับองค์กรอื่นๆเป็นต้น

- เครือข่ายเยาวชนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาและศิลปวัฒนธรรม ซึ่งเดิมมีการรวมกลุ่มกันอยู่บ้างในสถาบันการศึกษาหลัก ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนที่สนใจงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม เมื่อมีการจัดงานสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ทำให้กลุ่มต่างๆ ได้มีโอกาสรู้จักกัน รวมกันมากขึ้น จนเมื่อเกิดมีโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ก็มีการประสานงานให้เกิดเวทีในการพูดคุยแลกเปลี่ยน การจัดค่ายพัฒนาเยาวชนรุ่นใหม่ การจัดทำโครงการและแผนงานร่วมกัน โดยที่โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา พยายามหางบประมาณมาสนับสนุนโครงการของเยาวชน ปัจจุบันมีกลุ่มเยาวชนอยู่ประมาณ 10 กลุ่ม

- เครือข่ายอาสาสมัครทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นเนื่องจากการประกาศรับสมัครอาสาสมัครที่เป็นนักศึกษาสามารถช่วยจัดงานสืบสานภูมิปัญญาล้านนา เมื่อมีการร่วมงานกันหลายครั้งกลุ่มอาสาสมัครก็เริ่มเข้าใจและสนใจงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาจึงได้พัฒนาโครงการขึ้นมา คือ โครงการอาสาสมัครทางวัฒนธรรม ในลักษณะการจัดหาทุนมาสนับสนุนอาสาสมัครลงพื้นที่เพื่อศึกษาประเด็นต่างๆ ตามที่สนใจ เช่น เรื่องดนตรี ลวดลายล้านนา พิธีกรรม อาสาสมัครก็จะทำหน้าที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่นในการพัฒนาโครงการหรือเนื้อหาที่ตนเองสนใจขึ้นมา จากนั้นโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาก็จัดเวทีให้นำเสนอ ให้มีการแลกเปลี่ยนผลงาน

นอกจากนี้โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ยังได้มีการสนับสนุนเครือข่ายสืบสานภูมิปัญญาล้านนาอื่นๆ อีก เช่น ชมรมสืบสานตำนานปี่ซอ ชมรมพื้นฟูกว๊านล้านนา เครือข่ายพื้นที่ เช่น อ.แม่แจ่ม เครือข่ายหมอมือเมือง เครือข่ายสล่า เครือข่ายกลุ่มเจิง ฯลฯ

3. สถาบันวิชาการพื้นบ้านล้านนา เพื่อส่งเสริมให้เกิดนักวิชาการท้องถิ่นจากการทำ งานทางด้านการพัฒนา และงานทางวัฒนธรรมมาช่วงเวลาหนึ่ง โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญา ล้านนาก็มีความสนใจในเรื่องของการเก็บเนื้อหาวิชาการมากขึ้น ประกอบกับคณะกรรมการดำเนินงานหลายๆ มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และมีการสนับสนุนส่งเสริมให้เครือข่ายต่างๆ ศึกษาวิจัย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบันได้งานส่วนนี้ได้พัฒนามาเป็น สถาบันวิชาการพื้นบ้านล้านนาที่ ส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้ในด้านต่างๆ ทั้งด้านตำราภูมิปัญญา ทั้งด้านภาษาล้านนา เรื่องโคม เรื่องตุ๊ก ฯลฯ โครงการทำเนียบพ่อครูแม่ครู การสรุปประเด็นสำคัญจากงาน "สืบสานเสวนา" ที่ จัดเป็นประจำทุกปี มีการผลิตสื่อภูมิปัญญา ทั้งที่เป็นวีดิทัศน์ เทปบันทึกเสียง โดยทั้งหมดมุ่งไปสู่ การพัฒนาหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น

การอภิปรายผลการศึกษาคำปรึกษาประกอบเชิงนโยบายของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า องค์ประกอบเชิงนโยบายของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ที่ปรับเปลี่ยนมาสู่การทำงานมาสู่การพัฒนา ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิต วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชุมชนจะทำให้กรอบแนวคิดมีความกว้างและสอดคล้องเหมาะสมกับท้องถิ่น ทั้งยังเป็นการเกิดโอกาสและกระจายการส่งเสริม การสนับสนุนไปสู่ท้องถิ่นได้รวดเร็วทั่วถึงและเป็นไปตามความสนใจของชุมชนและท้องถิ่นอย่างแท้จริง ตามแนวคิดของนักวิชาการสายต่างๆ เป็นการเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมให้กับภูมิปัญญาชาวบ้าน ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เกิดความเคารพและเชื่อมั่นในศักดิ์ศรีของตนเอง เข้าใจรากเหง้าและเห็นคุณค่าของตนเอง เกิดการยอมรับปรับเปลี่ยนตนเอง เข้าใจผู้อื่นและเห็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีดุลยภาพในการให้ความหมายเชิงคุณค่าของงานศิลปวัฒนธรรม นอกจากนี้กระบวนการทำงานมีการปรับไปสู่เชิงลึกเน้นการถ่ายทอดกระบวนการเรียนรู้เชิงลึก ยืนยันจากการเกิดขึ้นของศูนย์การเรียนรู้ในระดับรากหญ้าอีกมากมาย การปรับฐานการพัฒนาไปสู่งานทางวัฒนธรรมและเน้นการเรียนรู้ถ่ายทอดในเชิงลึกเช่นนี้จะทำให้เกิดความยั่งยืน เพราะพ่อครูแม่ครูที่ผลิตงานทางวัฒนธรรมก็จะมีความเข้มแข็ง มีการส่งต่อความรู้ไปสู่เยาวชน คนและครูรุ่นใหม่ เป็นการปรับฐานไปสู่การพึ่งตนเอง และการพัฒนาเป็นอาชีพได้ ผู้วิจัยเห็นว่าการกำหนดโครงสร้างเชิงนโยบายของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา เริ่มตั้งแต่การกำหนดแนวคิด วัตถุประสงค์ ภารกิจ วิสัยทัศน์ มีความชัดเจนตรงไปตรงมา บุคลากรของโฮงเฮียนฯ มีความสามารถ ความพร้อมที่จะลงมือปฏิบัติจริง โดยภารกิจของโฮงเฮียนฯเป็นไปตามความต้องการของผู้คนในสังคม

4.4.2 ผลการศึกษาด้านการบริหารจัดการของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

ลักษณะโครงสร้างองค์กร (organization structure)

กรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วยผู้ช่วยชาตูด้านต่างๆจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาคที่มีความเข้าใจและมีแนวคิดไปในทิศทางเดียวกับองค์กร (สัมภาษณ์ชัชวาล ทองดีเลิศ 22 ธ.ค., 2546) ซึ่งมีหน้าที่ให้คำแนะนำและคำปรึกษาในด้านต่างมีจำนวนทั้งสิ้น 10 ท่าน คือ

1. ศ.นพ.ประเวศ วะสี
2. รศ.ศรีศักดิ์ วลลิโกดม
3. ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง

4. ศ. เกียรติคุณมณี พยอมยงค์
5. ศ. คร. นิธิ เอียวศรีวงศ์
6. อาจารย์นคร พงษ์น้อย
7. ศ.ดร.อุดม รุ่งเรืองศรี
8. อาจารย์วิณี พานิชพันธ์
9. มรว.อัจฉรีย์ชัย รุจวิชัย
10. อาจารย์เผ่าทอง ทองเจือ

ประธานคณะกรรมการ

คุณนวลสวาท เปาโลहित

กรรมการอำนวยการ เป็นคณะกรรมการที่ทางโฮงเฮียนสืบสานฯ เชิญมาช่วยกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นเป็นครั้งๆไป ประกอบด้วย

1. อาจารย์เครือมาศ วุฒิการณ์
2. อาจารย์ทองศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล
3. อาจารย์รุจพร ประชาเดชสุวัฒน์
4. อาจารย์มาลา คำจันทร์
5. อาจารย์วิลักษณ์ ศรีป่าซาง
6. อาจารย์สนั่น ธรรมธิ
7. อาจารย์เกริก อัครชิโนเรศ
8. อาจารย์ร่ำพัด โกฎแก้ว
9. อาจารย์เสถียร นะวงศ์รักษ์
10. อาจารย์ลิปิกร มาแก้ว

คณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย

1. นายชัชวาล ทองดีเลิศ ทำหน้าที่เป็น ผู้อำนวยการ (ปัจจุบันย้ายไปเป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยการจัดการทางสังคม)
2. นายมาลา คำจันทร์ ทำหน้าที่เป็น ครูใหญ่/วิชาการ
3. นายเกริก อัครชิโนเรศ ทำหน้าที่เป็น ฝ่ายวิชาการ / การเรียนการสอน
4. นางชาลิสสา บุญศิริ ทำหน้าที่เป็น ผู้จัดการ/ระดมทุน
5. คุณเดชา เตียงเกต
6. คุณนุศรา เตียงเกต

เจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป เป็นบุคลากรที่มีค่าตอบแทนและทำงานประจำอยู่ที่โฮง-เฮียนสืบสานฯ ประกอบด้วย

1. คุณศศิธร สายสุข เป็นเจ้าหน้าที่ธุรการ มีหน้าที่บริหารงานทั่วไป เช่นติดต่อประสานงาน รับสมัครผู้ที่สนใจเข้าร่วมกิจกรรม รับโทรศัพท์ ฯลฯ
2. อาสาสมัครที่ทำงานนอกเวลา แต่อยู่ประจำที่โฮงเฮียนฯ ทำหน้าที่ช่วยเหลืองานธุรการทั่วไป ดูแลสำนักงานในช่วงเวลากลางคืนและวันที่ว่าง มีค่าตอบแทนประมาณ 1,000 - 2,000 บาท ต่อเดือน
3. เจ้าหน้าที่ดูแลสถานที่ ทำหน้าที่ดูแลทำความสะอาด ซ่อมบำรุงต่างๆ โดยจะมาทำงานสัปดาห์ละ 3 วันมีค่าตอบแทนประมาณ 100 - 200 บาทต่อครั้ง

อาสาสมัคร เป็นเยาวชนและผู้สนใจจะแวะเวียนมาช่วยกิจกรรม มีประมาณ 5-10 คน ส่วนใหญ่จะไม่มีค่าตอบแทนแต่อาจจะมีเบี้ยเลี้ยงเป็นค่าตอบแทนในบางกิจกรรม

รูปแบบทั่วไปของการบริหารจัดการ

โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา เป็นองค์กรอิสระที่ไม่หวังผลกำไรทางการค้า การทำงานส่วนใหญ่เป็นระบบอาสาสมัคร เน้นการทำงานด้วยหัวใจ ไม่มีค่าตอบแทนที่แน่นอน

สถานภาพปัจจุบันขององค์กร

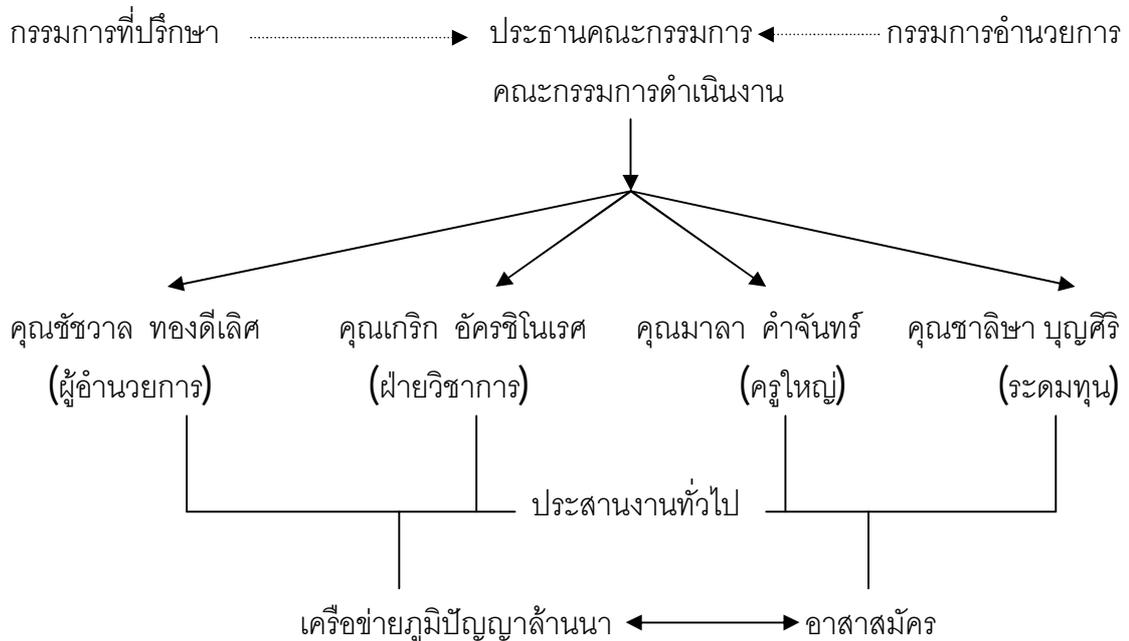
โฮงเฮียนสืบสานฯ มีสถานภาพปัจจุบันเป็นองค์กรทางศิลปวัฒนธรรมอิสระ แบบไม่หวังผลกำไร มิได้เป็นมูลนิธิที่ได้รับการรับรองทางกฎหมาย แต่เนื่องจากได้รับความอนุเคราะห์และอยู่ในความอุปถัมภ์ของหลวงพ่อดวงพ่อดวงพระพุทธรูปจนวนรารามณ์ (พระธรรมดิลก) เจ้าอาวาสวัดเจติยโฆสิต์หลวง ซึ่งท่านมีมูลนิธิของท่านอยู่แล้ว ดังนั้นขณะนี้จึงดูเหมือนว่าโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของมูลนิธิของหลวงพ่อ แต่มีระบบของการบริหารจัดการที่แยกเป็นอิสระ

จากการสัมภาษณ์คณะกรรมการดำเนินงาน 3 ท่านกล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า ในอนาคตโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาอาจจะสลายตัวไป หากกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาล้านนามีการขยายตัวไปอย่างกว้างขวางและดำเนินการไปอย่างยั่งยืน เนื่องจากองค์กรนี้ให้ความสำคัญกับเป้าหมาย ที่จะทำให้กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาล้านนาเกิดขึ้นและดำเนินการโดยประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น หรือโดยความร่วมมือของสถาบันหน่วยงานต่างๆมากกว่าการมุ่งไปที่ความเติบโตขององค์กร หากมีความจำเป็นต้องรับรองสถานภาพในอนาคตก็อาจจะเป็นศูนย์การเรียนรู้ เป็นสมาคม หรือเป็นมูลนิธิที่มีความคล่องตัวและมีความอิสระ แต่ไม่ควรเอากฎระเบียบระบบราชการเข้ามาบริหารจัดการ

การอภิปรายผลการศึกษาด้านการบริหารจัดการของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาเน้นการบริหารจัดการด้วยระบบเครือข่ายและการสร้างอาสาสมัคร ตามลักษณะแนวคิดขององค์กรแบบองค์รวมไม่แสวงหากำไร โดยผู้วิจัยเริ่มวิเคราะห์โครงสร้างการดำเนินงานในรูปแบบของแผนผังการดำเนินงาน (Organization Chart) ดังนี้

แผนภาพที่ 4.1 แผนผังการดำเนินงานของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

จากแผนผังการดำเนินงานพบว่าคณะกรรมการที่ปรึกษาของโฮงเฮียนสืบสานฯ ซึ่งมีการประชุมให้คำปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นประจำทุกปีนั้น ล้วนแล้วแต่เป็นนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิที่มีบทบาทและวิสัยทัศน์ในการเป็นผู้นำทางความคิดในการพัฒนาด้านต่างๆ ของยุคสมัย ทำให้ทิศทางการกำหนดแนวคิดมีความชัดเจน ตรงไปตรงมา สอดคล้องกับกระแสและนโยบายในการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้คณะกรรมการดำเนินงานของโฮงเฮียนสืบสานฯ ส่วนหนึ่งมีพื้นฐานมาจากการเป็นนักพัฒนาในองค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้มีกรอบแนวคิดในเรื่องของชุมชนท้องถิ่นในฐานะกว้างอยู่แล้ว และเมื่อมาประสานความร่วมมือกับนักวิชาการและปราชญ์ท้องถิ่นที่มีความเชี่ยวชาญ ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนทั้งฐานในเนวกว้างและเนวลึก

คณะกรรมการดำเนินงานทั้ง 4 ฝ่ายมีความอิสระทางความคิดและการดำเนินงานแต่ก็ให้ความสำคัญกับความร่วมมือและความสัมพันธ์ทางจิตใจ มากกว่าตามภาระงานหรือสายงานตามระบบ ทั้งยังเป็นการแบ่งภาระงานตามความสนใจและความถนัดของแต่ละบุคคล แต่ทุกคนก็

มีสถานภาพเท่าเทียมกันช่วยกันดูแลทุกอย่าง เมื่อเห็นจุดไหนขาดอยู่ก็สามารถปรับเปลี่ยนบทบาทในการทำงานได้ทันที นับเป็นจุดที่สะท้อนให้เห็นถึงความยืดหยุ่นและความคล่องตัวในการทำงานของการบริหารในแนวราบ ที่มีความแตกต่างจากการบริหารในแนวดิ่งที่เน้นความสัมพันธ์ของสถานภาพในแบบเจ้านายในฐานะผู้บริหารและลูกน้องในฐานะผู้ปฏิบัติงานแบบในระบบทั่วไป

เนื่องจากโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา เป็นองค์กรอิสระที่ไม่แสวงหากำไรทางการค้าการทำงานส่วนใหญ่เป็นระบบอาสาสมัครดังที่กล่าวมา ดังนั้นข้อตกลงและเงื่อนไขต่างๆ โดยเฉพาะด้านบุคลากรจึงเป็นข้อตกลงปากเปล่า เป็นพันธะสัญญาทางด้านจิตใจมากกว่าแบบลายลักษณ์อักษร ระบบการบริหารจัดการเน้นการทำงานด้วยศรัทธาและหัวใจ ไม่มีค่าตอบแทนที่แน่นอน เพราะฉะนั้นเรื่องบุคลากร และการจัดระบบระเบียบองค์กร จึงไม่ได้เน้นที่ตัวระบบกฎระเบียบมากนัก แต่จะให้ความสำคัญที่ความสมัครใจในการทำงานมากกว่า ทำให้การบริหารจัดการมีความยืดหยุ่นค่อนข้างสูง มีการบริหารที่เป็นอิสระ นอกจากนี้โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนายังให้ความสำคัญกับการพัฒนาและการสร้างอาสาสมัคร มีการเปิดโอกาสและกระตุ้นให้อาสาสมัครได้สร้างสรรค์ผลงานหรือโครงการของตนเอง ได้พัฒนาตนเองเป็นผู้นำเครือข่าย ทำให้อาสาสมัครเกิดแรงจูงใจและเกิดศรัทธาในการเป็นแนวร่วมทางวัฒนธรรม โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาจึงได้รับความร่วมมือร่วมใจทั้งจากคณะกรรมการ จากเครือข่าย และจากอาสาสมัครเป็นอย่างมาก

เครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กร

เนื่องจากผู้บริหารโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชน และจากการกำหนดบทบาทในการเป็นตัวกลางระหว่างพ่อครูแม่ครูกับผู้สนใจ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาล้านนาาร่วมกัน ทำให้โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนามีโอกาสประสานงานและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดพลังแบบทวีคูณตามลักษณะงานที่เกี่ยวข้องดังนี้

- เครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นผ่านการปรับตัวในการเกิดเป็นศูนย์การเรียนรู้ของพ่อครู แม่ครูในแต่ละชุมชน การรวมตัวของพ่อครูแม่ครูในการในการถ่ายทอด การถ่ายรุ่นไปสู่ครูรุ่นกลางที่มีความลึกซึ้งทางจิตวิญญาณ หรือที่เรียกว่าครูสองวัฒนธรรม
- เครือข่ายกับสถานศึกษา เนื่องจากกิจกรรมส่วนใหญ่จะเน้นด้านกระบวนการเรียนรู้ ดังนั้นจึงทำให้เกิดความร่วมมือกับสถานศึกษา ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา โดยเฉพาะในกลุ่มที่เป็นเยาวชน และอาสาสมัคร

- เครือข่ายกับองค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรเอกชนทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เช่น สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (Social Investment Fund : SIF) บริษัทเจเอสแอลจำกัด สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

- เครือข่ายองค์กรของรัฐอื่นๆ เช่น เทศบาล ททท. สสส. สรส.

ส่วนความร่วมมือระหว่างประเทศยังไม่มี การสนับสนุนหรือร่วมมือกันโดยตรง เนื่องจากฐานเครือข่ายของโงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา มาจากประสบการณ์ขององค์กรพัฒนาเอกชนฐานหลักจึงเป็นกลุ่มชาวบ้านมากกว่า แต่ก็ได้มีการประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่นซึ่งมีการตกลงกันเป็นครั้งๆไป เช่น ร่วมมือกับสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดทำโครงการแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรมกับประเทศในกลุ่มอินโดจีน เช่น ลาว เวียดนาม พม่า เป็นต้น

การปรับแนวคิดในการบริหารจัดการของโงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนามาเป็น การสร้างความร่วมมือและการพัฒนาเครือข่าย ทั้งเครือข่ายระหว่างองค์กรอื่นๆทั้งภาครัฐและ เอกชนและเครือข่ายชาวบ้าน ทำให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพ การประสานงานต่างๆได้รับความร่วมมืออย่างกว้างขวาง เกิดประโยชน์แก่ทุกฝ่าย ทำให้เกิดพลังกลุ่มให้ซึ่งกันและกันในการ เคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม ทางศิลปะ และการเคลื่อนไหวทางความคิดในประเด็นอื่นๆ เช่น ด้าน การเกษตร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อมจนขยายออกไปสู่สังคม

สถานภาพของโงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา มีลักษณะเป็นแหล่งเรียนรู้ภาค ประชาชนตามแนวคิดของการศึกษาทางเลือก โดยมีเนื้อหาและเป้าหมายในการเรียนรู้ที่สอดคล้อง กับปัญหาและชีวิตจริงและเกิดจากความอยากรู้ของผู้เรียนเอง ทั้งเป้าหมายและเนื้อหาที่มีผลให้ ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและชุมชนไปพร้อมๆกัน ดังนั้นลักษณะขององค์กรแบบนี้จะต้องมีความ ยืดหยุ่นสูงมาก มีความคล่องตัว และมีอิสระค่อนข้างมาก สามารถปรับตัวได้ตลอดเวลา ไม่เข้าไป ติดอยู่ในกับดักของความเป็นระบบระเบียบมากเกินไป เพราะถึงแม้ระบบอาจทำให้เกิดรูปแบบ ของการบริหารที่แน่นอนชัดเจน แต่ถ้าหากมีมากเกินไปก็อาจทำให้สูญเสียจิตวิญญาณและคุณค่า ทางศิลปวัฒนธรรมอันเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารจัดการด้านวัฒนธรรมไปด้วย จากตัวอย่าง กรณีศึกษาล้วนเป็นแนวทางให้ผู้วิจัยพยายามค้นหา ปรับเปลี่ยนแนวคิดทางด้านการบริหารจัดการ แบบที่อยู่ในระบบและองค์กรอิสระที่ไม่แสวงหากำไร เพื่อรักษาสมดุลในการทำให้กระบวนการ เรียนรู้ทางภูมิปัญญาและทางด้านศิลปวัฒนธรรมซึ่งมีความละเอียดอ่อนมาก เป็นกระบวนการ เรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เน้นการบริหารจัดการที่เป็นไปตามธรรมชาติ ความพร้อม และความสนใจ อย่างแท้จริง เพื่อพัฒนาศักยภาพและจิตวิญญาณทางวัฒนธรรมของมนุษย์

4.4.3 ผลการศึกษาด้านการตลาดของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

สภาพตลาดทั่วไป

เป็นการวิเคราะห์ผลการศึกษาสภาพตลาดทั่วไป ของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญา ล้านนาที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางการตลาดของโฮงเฮียนฯ อันประกอบด้วยปัจจัยภายในและภายนอก ที่มีอิทธิพลต่อการบริหารการตลาด ซึ่งอาจเป็นการสร้างโอกาสทางการตลาด หรือสร้างข้อจำกัด ให้แก่โฮงเฮียนฯ ในการนำมาใช้วางแผนงานกิจกรรม โครงการ นโยบายต่อไป ปัจจัยแวดล้อม ทางการตลาดประกอบด้วย 2 กลุ่มคือ สิ่งแวดล้อมจุลภาค และสิ่งแวดล้อมมหภาค

1. สิ่งแวดล้อมจุลภาค (Microenvironment) ประกอบด้วยกลุ่มต่างๆที่มีอิทธิพลอย่าง ใกล้ชิดต่อความสามารถในการดำเนินงานและจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรมของ โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา มีรายละเอียดดังนี้

พ่อครูแม่ครู ซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์งานทางศิลปวัฒนธรรม (Suppliers) เนื่องจาก ดินแดนทางภาคเหนือประกอบด้วยหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ลัวะ โยน ยอง ลื้อ จีน ไต ปา เกอะญอ ม้ง อาข่า ลาหู่ ลีซู ฯลฯ มีชีวิตสัมพันธ์อยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ อยู่ร่วมกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมายาวนาน อีกทั้งยังร่วมกันสร้างวัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์อันดี งามมากมาย นับตั้งแต่อาหารพื้นบ้านที่มีประโยชน์การดูแลสุขภาพโดยหมอพื้นบ้าน การทอ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม รวมทั้งสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมที่โดดเด่น เช่น ช่างแกะสลัก ช่างปั้น ช่างแต้ม หรือช่างวาด ช่างเงิน ช่างทอง ช่างจักสาน เป็นต้น ตลอดไปจนถึงศิลปะการแสดง การละเล่นดนตรี แขนงต่างๆความหลากหลายของชาติพันธุ์ทำให้มีการสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์ เฉพาะตัวเป็นจำนวนมาก

สิ่งแวดล้อมภายในโฮงเฮียนฯ ได้แก่ คณะกรรมการที่ดำเนินงานโฮงเฮียนสืบสานภูมิ ปัญญาล้านนาเป็นนักพัฒนาและมีประสบการณ์ในการทำงานกับองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) ในภาคเหนือมาประมาณ 20 ปี ทำให้มีความเชี่ยวชาญและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้นำ และผู้สร้างสรรค์ งานทางศิลปวัฒนธรรม เช่นพ่อครู แม่ครู เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญ และปราชญ์จาก ท้องถิ่นมาช่วยเหลือดำเนินการในกิจกรรมต่างๆของโฮงเฮียนฯ (ครูมาลา คำจันทร์) ทำให้การงาน ของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนามีความตื่นไหว ลึกซึ้งและมีความเข้าใจในความละเอียด-อ่อนหรือธรรมชาติของงานศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น

ตัวกลางทางการตลาด (Marketing intermediaries) เป็นสถาบันที่ส่งเสริมให้ดำเนินกิจกรรมต่างๆของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาขยายตัวไปยังชุมชน และประชาชนทั่วไป ตัวกลางทางการตลาดของโฮงเฮียนฯประกอบด้วยกลุ่มต่างๆดังนี้คือ

- สถาบันการศึกษาทุกระดับ
- ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว โรงแรม ที่พัก ร้านอาหารของที่ระลึก ร้านจำหน่ายสินค้าทางศิลปวัฒนธรรม ฯลฯ
- องค์กรทางศิลปวัฒนธรรม เช่น หอศิลป์ พิพิธภัณฑ์ โรงละคร
- องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)

กลุ่มผู้บริโภคงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม เป็นกลุ่มตลาดเป้าหมาย (Target Market) ของโฮงเฮียนฯ โดยผู้วิจัยใช้คำถามเพื่อค้นหาพฤติกรรมการมีส่วนร่วมของตลาดเป้าหมาย ด้วย 7 คำถาม (6Ws และ 1H) เพื่อวิเคราะห์ คำตอบ 7 ประการเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคสามารถวิเคราะห์ตลาดผู้บริโภคและพฤติกรรมผู้บริโภคได้ดังนี้

คำถามที่ 1. ใครอยู่ในตลาดเป้าหมาย (WHO)

- พ่อครู - แม่ครู
- เยาวชน - นักศึกษา
- นักเรียน
- ประชาชนทั่วไป

กลุ่มเป้าหมายของโฮงเฮียนฯในช่วงแรก เริ่มจากการมีผู้ถ่ายทอดที่เป็นผู้สูงอายุพ่อครูแม่ครูที่โหยหาอดีต คนที่เคยอยู่ในยุควัฒนธรรมรุ่งเรืองและเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมค่อนข้างสูง ปัจจุบันกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้เรียนรู้ เริ่มจากกลุ่มเยาวชน เกิดจากกิจกรรมที่เริ่มเปลี่ยน เริ่มมีการจัดประกวดการฟ้อน ประกวดดนตรีเยาวชนรวมถึงกลุ่มเด็กนักเรียน

คำถามที่ 2. ผู้บริโภคซื้ออะไร (What)

- ความหลากหลาย
- ความลึกซึ้งทางศิลปวัฒนธรรม
- ความมุ่งมั่น จริงจัง โปร่งใสในการทำงาน
- ความเป็นอัตลักษณ์ของล้านนา

คำถามที่ 3. ทำไมผู้บริโภคจึงเข้าร่วมกิจกรรมของโฮงเฮียนฯ (Why)

- มีความไว้วางใจ
- มีความประทับใจ ในกิจกรรม

- ไม่หวังผลกำไร ค่าใช้จ่ายน้อย

คำถามที่ 4. ใครมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม (Who Participates)

- คณะกรรมการดำเนินงาน ที่มีความน่าเชื่อถือ มุ่งมั่น ตั้งใจ มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมของชาวบ้าน และบุคคลทั่วไป
- ผู้เชี่ยวชาญและครู มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียน
- พ่อแม่ผู้ปกครอง มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมของเด็ก
- กลุ่มเพื่อน มีผลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมของเยาวชน

การเข้าร่วมกิจกรรมของตลาดกลุ่มเป้าหมาย ส่วนมากเป็นการตัดสินใจด้วยตนเอง ไม่ได้เกิดจากการบังคับให้เข้าร่วมกิจกรรม ยกเว้นกรณีของนักเรียนที่อาจมาร่วมกิจกรรมเนื่องจากโรงเรียนเป็นผู้เห็นความสำคัญและพามาร่วมกิจกรรม แต่เมื่อมาแล้วก็มีความสนใจ

คำถามที่ 5. ผู้บริโภคใช้บริการเมื่อไร (When)

- ช่วงวันหยุดเสาร์ - อาทิตย์
- ช่วงปิดเทอมหรือช่วงเวลาว่าง ที่ตลาดเป้าหมายสามารถจัดได้เองได้บางกิจกรรม
- ช่วงโอกาสพิเศษ หรือเทศกาลวันสำคัญต่างๆ เช่นงานบุญประเพณีต่างๆของล้านนา งานประจำปีของล้านนา

การเข้าร่วมกิจกรรมของตลาดเป้าหมาย นอกจากจะเข้าร่วมในช่วงที่เวลาที่ทางโฮงเฮียนฯ กำหนดแล้วกลุ่มเป้าหมายยังสามารถเข้าร่วมกิจกรรม เช่นการเรียนรู้อาชีพ วัฒนธรรมกับพ่อครูแม่ครูได้ในเวลาที่ทั้งสองฝ่ายสะดวก โดยทางโฮงเฮียนฯ จะช่วยเหลือในเรื่องของการติดต่อประสานงานให้

คำถามที่ 6. ผู้บริโภคใช้บริการหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่ไหน (Where)

- ในโฮงเฮียนฯ
- องค์กรทางศิลปวัฒนธรรมภายนอกโฮงเฮียนฯ เช่น โรงเรียน สำนักศิลปวัฒนธรรม พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์
- ที่พัก โรงแรม ร้านค้าของคณะกรรมการ ร้านขายสินค้าพื้นเมือง สถานที่ต่างๆที่โฮงเฮียนฯ รับผิดชอบ
- ร้านหนังสือ เทป CD เอกสาร ตำรา
- ที่เครือข่ายการเรียนรู้ เช่น ที่บ้านของพ่อครูแม่ครู

คำถามที่ 7. ผู้บริโภคซื้ออย่างไร (How)

ขั้นตอนการตัดสินใจของผู้บริโภคที่เข้าร่วมกิจกรรมของโฮงเฮียนฯ โดยเริ่มจาก

- การรับรู้ปัญหา โดยผู้บริโภคริมสนใจตระหนักถึงปัญหาต่างๆในสังคมและรับรู้ถึงความต้องการในการสืบสาน จนกระทั่งหาทางเลือกในการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมแบบใหม่ๆ
- การค้นหาข้อมูล หลังจากนั้นผู้สนใจก็เริ่มค้นหาข้อมูลของโฮงเฮียนฯ ว่าใครเป็นผู้ดำเนินการ มีกิจกรรมอะไรบ้าง ช่วงไหน
- การประเมินทางเลือก เมื่อรับทราบข้อมูลผู้สนใจก็จะเปรียบเทียบ ทั้งรูปแบบวิธีการ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ จนพบว่าโฮงเฮียนฯมีความตั้งใจจริงในการดำเนินงาน มีความลึกซึ้งในศิลปวัฒนธรรม ได้รับการตรวจสอบผ่านงานสืบสานล้านนาอย่างน้อย 5 ปี ผู้สนใจเกิดความไว้วางใจ
- การตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม เมื่อผู้สนใจเกิดความไว้วางใจในรูปแบบวิธีการ ความเป็นกันเอง และสถานที่ของโฮงเฮียนฯและเกิดความเชื่อมั่นต่อโฮงเฮียนฯจึงตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรม
- ความรู้สึกหลังเข้าร่วมกิจกรรมผู้สนใจเกิดความประทับใจในรูปแบบวิธีการ ความเป็นกันเองและสถานที่ของโฮงเฮียนฯ จนทำให้ยอมรับและกลับมาเข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงให้การสนับสนุนโฮงเฮียนฯ ในด้านต่างๆ

คู่แข่ง (Competitors) องค์กรต่างๆที่ทำงานด้านศิลปวัฒนธรรม แม้จะเน้นระบบการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากกว่าที่จะมองในเรื่องของการแข่งขัน แต่เนื่องจากกลุ่มองค์กรที่ทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมในภาคเหนือมีหลากหลายมาก ทำให้การผสมผสานความร่วมมือยังทำได้ไม่มากนักและมีทั้งองค์กรที่ให้ความร่วมมือเป็นเครือข่ายทางวัฒนธรรม และองค์กรที่อยากเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมและมุ่งทำงานเฉพาะทางของตนแต่สถานการณ์ความขัดแย้งก็ไม่ได้รุนแรงมากนัก

กลุ่มชุมชน (Public) โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาจะต้องเผชิญกับกลุ่มสาธารณะ ต่างๆทั้งที่เป็นกลุ่มชนและหน่วยงานในท้องถิ่นที่มีผลกระทบต่อการทำงานของโฮงเฮียนฯ ซึ่งถือเป็นสิ่งแวดล้อมที่สำคัญคือ ชุมชนในท้องถิ่นและปฏิกิริยาของชุมชน (**Local Public & Citizen Action Public**)

สังคมเชียงใหม่ค่อนข้างเป็นสังคมอนุรักษนิยม (**Conservative**) เรื่องศิลปวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่คนในสังคมภาคภูมิใจเนื่องจากมีการสืบทอดกันมายาวนาน โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2539 จังหวัดเชียงใหม่ได้ร่วมกันจัดงานครบรอบเจ็ดร้อยปีเมืองเชียงใหม่ และกลายเป็นกระแสให้คนเชียงใหม่มาสนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสูงมาก ประชาชนให้ความสนใจเรื่องอัตลักษณ์ (**Identity**)

ความเป็นตัวตนของล้านนา หากมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางศิลปวัฒนธรรม อันส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ต่างๆทางวัฒนธรรม สังคมเชียงใหม่ก็จะร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์ แสดงความคิดเห็น ดังนั้นโฮงเฮียนสืบสานล้านนาจึงให้ความสำคัญกับลักษณะที่ละเอียดอ่อน ความลึกซึ้งทางวัฒนธรรม และความรู้สึกของคนในท้องถิ่นเป็นอย่างยิ่ง ผนวกกับแนวคิดในการทำงานของโฮงเฮียนฯ เป็นการทำงานด้วยใจไม่ได้ทำเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวของปัจเจกชนอย่างเดียว มีความจริงจัง จริงใจ และโปร่งใสในการดำเนินงาน ผ่านการพิสูจน์ตนเองต่อสาธารณชนเพื่อให้สังคมเชียงใหม่ตรวจสอบมาอย่างน้อย 5 ปีจนเป็นที่ยอมรับ

ปฏิภพของชุมชนเชียงใหม่ที่มีต่อโฮงเฮียนฯ จึงได้รับการตอบสนองค่อนข้างดีมาก อันจะเห็นได้จากหากมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางศิลปวัฒนธรรม ก็จะมีหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆมาขอคำปรึกษา หรือหากเป็นกิจกรรมที่ทางโฮงเฮียนฯเป็นผู้ดำเนินการเอง ก็จะได้รับความร่วมมือและให้การสนับสนุนในด้านต่างๆค่อนข้างดี มีประชาชนให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมค่อนข้างมาก

2. สิ่งแวดล้อมมหภาค (Macroenvironment) ประกอบด้วยปัจจัยในวงกว้างในสังคมส่วนรวม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางด้านประชากรศาสตร์ เศรษฐกิจ กฎหมายและนโยบายสาธารณะ สังคมและวัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อมทางประชากรศาสตร์ (Demographic environment) การย้ายถิ่นฐานเข้าหรือออกจากพื้นที่ของประชากร ในปัจจุบันแม้จังหวัดเชียงใหม่จะมีประชากรย้ายถิ่นฐานไปตั้งรกรากอยู่เป็นจำนวนมากทั้งจากในและนอกประเทศ ทั้งนี้เป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการศึกษา (**Educational Groups**) อันได้แก่ นักวิชาการ ข้าราชการ ครูอาจารย์ ฯลฯ ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน กลุ่มคนกลุ่มนี้จึงเป็นแรงสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและยังมีความรู้ความสนใจที่เพียงพอที่จะทำให้เกิดการส่งเสริมทางวัฒนธรรมต่างๆ ส่วนกลุ่มผู้ผลิตงานด้านวัฒนธรรมย้ายออกจากพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมต่างๆ เช่น ม้ง แม้ว ฯลฯ ซึ่งอาจจะส่งผลให้ผู้ผลิตและผู้สืบสานงานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นลดลง

เนื่องจากการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของประชากรในช่วงที่ผ่านมาของประเทศไทย ประกอบกับช่วงอายุของกลุ่มประชากรในปัจจุบัน ยังไม่มีแนวโน้มเป็นผลกระทบที่มีนัยสำคัญต่อการเกิดขึ้นของโฮงเฮียนฯมากนัก อย่างไรก็ตามสิ่งแวดล้อมทางประชากรศาสตร์ที่อาจมีผลกระทบต่อความสนใจของกลุ่มบุคคล มีปัจจัยดังต่อไปนี้

- ความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ ส่งผลให้เกิดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายทั้งต่างภูมิภาคหรือแม้แต่ในภูมิภาคเดียวกันก็ตาม จึงกล่าวได้ว่าผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการ

ทำงานด้านวัฒนธรรมจะต้องศึกษาคุณลักษณะเฉพาะทางชาติพันธุ์ของแต่ละกลุ่มทางต่างๆ ได้แก่ ค่านิยม ความเชื่อ การแต่งกาย อาหาร ประเพณี ภาษา กิจวัตรประจำวัน การละเล่น รูปแบบ การดำรงชีวิตให้ละเอียดรอบคอบ เนื่องจากงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมเป็นงานที่มีความละเอียด-อ่อนและมีผลกระทบต่ออารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติของของชุมชนได้เร็วและเกิดผลกระทบในวง กว้าง

- เชียงใหม่เป็นศูนย์กลางของภาคเหนือ นโยบายและงบประมาณต่างๆจาก ส่วนกลางก็จะถูกจัดสรรมาที่เชียงใหม่ คนมีการศึกษามาก งานทางด้านวัฒนธรรมมักเติบโตได้ดี ในกลุ่มผู้มีการศึกษา

- มีการเปลี่ยนแปลงทางภูมิศาสตร์ของประชากร ทำให้เกิดกลุ่มข้าราชการ นักวิชาการ กลุ่มผู้มีการศึกษา กลุ่มคนรุ่นใหม่

สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ (Economic environment) เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่เป็น แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ และอาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่เป็นอีกแหล่งรายได้ หลักที่สำคัญของประเทศ ทั้งนี้ ต้นทุนสำคัญที่ทำให้ผู้คนจากทั้งในและต่างประเทศสนใจเข้ามา ท่องเที่ยว ก็คือ ทรัพยากรทางธรรมชาติ และความหลากหลายของศิลปวัฒนธรรมที่มีมาช้านาน

การเป็นจังหวัดท่องเที่ยวนี้จะส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้ การที่ผู้คนมีงานทำมาก ขึ้น และมีรายได้มากขึ้นตามลำดับ สภาพเศรษฐกิจเช่นนี้มีผลต่ออำนาจซื้อ (Purchasing power) และเกิดการจับจ่ายใช้สอยสินค้าทางวัฒนธรรมมากขึ้น และทำให้คนเกิดความสนใจในงานด้าน วัฒนธรรมจนเกิดความสนับสนุนงานดังกล่าว เนื่องจากเห็นประโยชน์สำคัญของแหล่งวัฒนธรรมที่ จะก่อให้เกิดการยกระดับเศรษฐกิจของตนเองและในระดับประเทศ

อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่อาจส่งผลลบต่องานด้านวัฒนธรรม ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้จ่ายของผู้บริโภคให้สนใจสินค้าและบริการด้านเทคโนโลยี (Technology product) ก็จะส่งผลต่ออำนาจซื้อที่จำกัดของกลุ่มชนชั้นกลางที่ให้ความสนใจงาน ด้านวัฒนธรรม

สิ่งแวดล้อมทางกฎหมายและนโยบายสาธารณะ (Political, legal and public policy environment) ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมทางกฎหมายและการเปลี่ยนแปลงที่ให้ความสนใจต่อการ เกิดขึ้นของนโยบายสาธารณะ มีผลกระทบต่องานด้านวัฒนธรรม แบ่งเป็น ๔ ข้อ ดังต่อไปนี้

- กระแสโลกให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural diversity) และกลุ่มชายขอบ มีผลทำให้คนในประเทศ และคนในท้องถิ่นเกิดความรู้สึกหวงแหน และหันมาสนใจเรียนรู้งานทางวัฒนธรรมมากขึ้น

- พระราชบัญญัติการศึกษาฉบับที่ ๒๕๔๒ ที่มีนโยบายสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่น พัฒนาการเรียนรู้ด้วยหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งส่วนใหญ่จะอิงอยู่บนฐานของงานด้านศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับความเป็นท้องถิ่นโดยตรง และเป็นเรื่องที่มีแง่มุมที่เอื้อต่อการปรับเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ของท้องถิ่นได้ง่าย
- การเกิดขึ้นของกระทรวงวัฒนธรรมส่งผลให้ประชาชนเห็นถึงนโยบายที่ภาครัฐให้ความสำคัญต่อการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และแม้การจัดสรรนโยบายจะยังไม่ทั่วถึง แต่ก็เป็นที่สัญญาณสำคัญที่แสดงถึงความสนใจต่อเรื่องดังกล่าวในระดับประเทศ
- กระแสการพัฒนาในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง (Self-sufficiency economic) เป็นการสนับสนุนให้เกิดการพึ่งตนเองบนฐานวัฒนธรรม เนื่องจากประเทศไทยไม่ได้อยู่บนฐานของการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม กระแสนี้จึงส่งผลให้คนหันมาเห็นคุณค่า ให้ความสำคัญต่อทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศ ที่จะเป็นแนวทางต่อการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืนในท้ายที่สุด

สิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม (Social and cultural environment) เนื่องจากทาง เชียงใหม่มีฐานทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทำให้เกิดกลุ่มผู้สนใจงานด้านศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลายไปด้วย และเป็นกลุ่มสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายอันได้แก่ กลุ่มอนุรักษนิยม (Conservatism) กลุ่มวัฒนธรรมย่อย (Minority cultural group) กลุ่มคนรุ่นใหม่ การผสมผสานทางวัฒนธรรม (New generation group) กลุ่มคนรุ่นใหม่ที่สนใจวัฒนธรรมประชานิยม (Pop cultural group)

4.4.4 ผลการศึกษาด้านการเงินของโฮงเฮียนสืบสานฯ

ที่มาของเงินทุน

นับตั้งแต่มีการจัดงานสืบสานล้านนาเมื่อ พ.ศ. 2540 มาจนถึง พ.ศ. 2544 นั้น คณะกรรมการดำเนินงานสืบสานล้านนาใช้วิธีระดมทุนจากผู้ให้การสนับสนุนสองส่วนหลักคือ ทั้งภาครัฐและเอกชน นอกจากนี้ยังมีการระดมทุนจากภายในงานเอง โดยใช้เงินทุนในการจัดงานสืบสานล้านนาปีละประมาณ 7 - 8 แสน ซึ่งจะได้รับการสนับสนุนจากภายนอกประมาณ 2 - 3 แสนบาทในส่วนที่เหลือจะต้องจัดหาทุนจากภายในงานเอง ซึ่งใช้วิธีการจัดการทางการเงินในลักษณะแบบนี้เรื่อยมา ในการจัดงานสืบสานล้านนาบางปีก็อาจมีงบประมาณเหลือและบางปีก็ขาดทุน จนกระทั่งการจัดงานสืบสานล้านนาครั้งที่ 4 ในปี พ.ศ. 2543 (เป็นปีที่มีการเปิดรับสมัครผู้สนใจเรียน

วิชาต่างๆจากพ่อครูแม่ครู และย้ายสถานที่ในการจัดงานจากสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มาจัดที่โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา) ทำให้มีเงินทุนคงเหลือ ประมาณ 100,000 บาทและในการจัดงานครั้งที่ 5 พ.ศ. 2544 มีรายได้จากการทำบุญผ้าป่าของชาวบ้านอยู่ในกองทุนประมาณ 200,000 บาท

แหล่งที่มาของทุนในการบริหารจัดการโฮงเฮียนสืบสานฯ ประกอบด้วย

1. การขอทุนสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น สกว. สวช. ทพท. เทศบาล สถาบันการศึกษา
2. การขอทุนสนับสนุนจากภาคเอกชนและองค์กรอิสระ เช่น มูลนิธิกองทุนไทย (TFF: Thai Fund Foundation) สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม บริษัทเจเอสแอล จำกัด ฯลฯ
3. การระดมทุนภายในงาน เช่น ให้เช่าพื้นที่ ขายสินค้าพื้นบ้าน ขายน้ำ
4. การจัดตั้งกองทุนสืบสานล้านนาระดมทุนจากประชาชนทั่วไป เช่น การเปิดบัญชีธนาคารสำหรับการรับบริจาค การจัดตั้งกองทุนผ้าป่า

เงินทุนของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

เงินทุนเริ่มแรกที่ได้จากกองทุนสืบสานล้านนาจากการจัดงานครั้งที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 2543

เป็นจำนวนเงินประมาณ 100,000 บาท แบ่งเป็น

1. เงินทุนในสินทรัพย์ถาวรประมาณ
2. ค่าใช้จ่ายก่อนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นนับตั้งแต่เริ่มโครงการ จนถึงวันที่ โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาเริ่มดำเนินการได้ประกอบด้วย
  - ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่โครงการ
  - ค่าเดินทาง
  - ค่าติดต่อประสานงาน
  - ค่าประชาสัมพันธ์
3. ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา ประกอบด้วยรายการดังต่อไปนี้
  - ค่าวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมต่างๆ
  - ค่าบุคลากรพ่อครูแม่ครู
  - ค่าตอบแทนบุคลากรฝ่ายบริหาร ซึ่งประกอบด้วย คณะกรรมการฝ่ายบริหาร (ซึ่งส่วนใหญ่จะบริจาคคืนให้กับโฮงเฮียน) เจ้าหน้าที่ธุรการ คน

ดูแลสถานที่ ผู้ประสานงานนอกเวลา อาสาสมัคร ฯลฯ

- ค่าสาธารณูปโภค ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง ฯ
- ค่าซ่อมแซมบำรุงรักษาและค่าเสื่อมราคาของอุปกรณ์และอาคารสถานที่
- ค่าประชาสัมพันธ์

การวิเคราะห์ทางการเงิน (Financial Analysis)

เนื่องจากปัจจุบันโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา สามารถที่จะระดมทุนมาใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในการบริการโฮงเฮียนฯได้ด้วยตนเอง ทำให้มีความยืดหยุ่นในการทำงาน หากกิจกรรมไหนเป็นประโยชน์และมีเงื่อนไขไม่มากนักก็สามารถดำเนินการได้เลย แต่หากกิจกรรมหรือโครงการใดของโฮงเฮียนฯต้องใช้งบประมาณสูง หรือมีขนาดใหญ่กว่าศักยภาพขององค์กรมากเกินไป ก็อาจจะต้องปรับหรือระงับโครงการไว้ก่อน เช่นโครงการผลิตหนังสือซึ่งต้องใช้งบประมาณสูงยังไม่สามารถดำเนินการได้ ก็ได้ปรับเป็นการเก็บข้อมูลในรูปเอกสารไว้ก่อน เป็นต้น การดำเนินกิจกรรมต่างๆของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาจึงมีความปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา โดยพิจารณาถึงความเหมาะสม และระดมทุนให้อยู่ในความพอดีอันสอดคล้องกับแนวคิดของพุทธศาสนา การจัดหาทุน มาจาก

- การระดมทุนจากงานสืบสานล้านนา เช่น การให้เช่าพื้นที่ การขายสินค้าพื้นบ้าน การขายน้ำ
- การรับจัดงานทางศิลปวัฒนธรรม และมีรายได้จากค่าบริการประสานงาน (Fee)
- รายได้จากการผลิตเอกสารตำรา และสื่อทางวัฒนธรรม เช่นเทปบันทึกเสียง VCD
- รายได้จากการจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองต่างๆ
- การจัดตั้งกองทุนสืบสานล้านนาโดย มีรายได้จากการทำบุญผ้าป่าและการรับบริจาคผ่านบัญชีธนาคาร

ข้อตกลงหรือเงื่อนไขทางการเงินกับผู้ให้การสนับสนุน ไม่มีกำหนดข้อตกลงหรือเงื่อนไขพิเศษอื่นๆ เนื่องจากโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาได้พิสูจน์ตนเองกับสังคมเชียงใหม่ผ่านงานสืบสานล้านนาและกิจกรรมต่างๆที่เคยดำเนินการ ด้วยความโปร่งใส บริสุทธิ์ใจและความจริงจังมาระยะเวลาหนึ่งจนเป็นที่ยอมรับและมีสถานภาพที่โดดเด่นในด้านต่างๆ กระทั่งเกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันว่า โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนาจะอยู่ได้ก็ต่อเมื่อคนในสังคมเชียงใหม่ยอมรับและอยากที่จะสนับสนุน

ผลจากการศึกษาพบว่า มีการจัดทำงบการเงินสำหรับผู้ให้การสนับสนุนทางการเงินทุนเป็นรายๆไป แต่ยังมีได้มีการจัดทำงบการเงินรวมขององค์กรอย่างเป็นระบบ ที่สามารถนำมา

วิเคราะห์ทางการเงินได้ หรือหากมีก็เป็นข้อมูลทางการเงินที่ไม่สอดคล้องและไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ต่อการวิเคราะห์ทางการเงิน

อย่างไรก็ตามพบว่า การดำเนินงานในองค์กรด้านศิลปวัฒนธรรมจากกรณีศึกษาข้าง ขาดการวางแผนด้านการเงินและการเก็บรวบรวมข้อมูลทางการเงินและการเคลื่อนไหวของเงินทุน ทำให้เป็นจุดอ่อนที่สำคัญต่อการวางแผนในระยะยาวขององค์กรดังกล่าว

4.4.5 ผลการศึกษาด้านเศรษฐศาสตร์ (Economic Analysis) ของโฮงเฮียนสืบสานฯ

ผลจากสภาพเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจไทยในช่วง 3 ไตรมาสแรก ของปีที่ศึกษามีแนวโน้มว่าจะเติบโตได้ในอัตราสูง ตามที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประกาศตัวเลขเศรษฐกิจ ในไตรมาสที่ 2 ซึ่ง GDP เติบโตถึงร้อยละ 5.1 เมื่อเทียบกับร้อยละ 3.9 ในไตรมาสแรก โดยปัจจัยที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้เศรษฐกิจเติบโตมาจากการฟื้นตัวของอุปสงค์ (Supply) ทั้งภายในและ ต่างประเทศ ประกอบกับอัตราดอกเบี้ยที่อยู่ในระดับต่ำต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลานาน และการเร่ง ขยายสินเชื่อเพื่อการอุปโภคบริโภคของสถาบันการเงินต่างๆ

การที่เศรษฐกิจของประเทศไทยเจริญเติบโต ขึ้นประกอบกับนโยบายภาครัฐที่สนับสนุน เรื่องการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เป็นปัจจัยหนุนเสริมให้เกิดการตื่นตัวและการเห็นคุณค่าของกลุ่มงานด้านวัฒนธรรมด้วย

อย่างไรก็ตามจากข้อมูลของธนาคารแห่งประเทศไทยพบว่า อัตราการขยายตัวทาง เศรษฐกิจในช่วงปีที่ศึกษา มีการขยายตัวสูง ทางภาคสถาบันการเงินมีนโยบายเร่งปล่อยสินเชื่อ และมีลักษณะอัตราดอกเบี้ยเงินฝากต่ำ ทำให้ประชาชนในประเทศนำเงินออกมาใช้จ่ายมากขึ้น ประกอบกับภาวะค่าเงินบาทอ่อนค่าทำให้มีผู้ลงทุนจากต่างประเทศให้ความสนใจการลงทุนทาง วัฒนธรรม และได้รับประโยชน์จากการที่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเติบโตอีกด้วย

องค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นโยบายของโฮงเฮียนสืบสานฯ มีหลักในการสนับสนุนให้เครือข่ายเกิดการเติบโตโดย การเสริมหนุนทุกปัจจัย เช่น ปัจจัยด้านภูมิปัญญา หรือด้านเงินทุน เป็นต้น นอกจากนั้นจากการ สัมภาษณ์คุณชวลิตา ซึ่งเป็นผู้ระดมทุนให้กับโฮงเฮียนสืบสานฯ ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “แนวคิดด้าน เศรษฐศาสตร์ของโฮงเฮียนสืบสานฯ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับตัวเม็ดเงิน แต่ให้ความสำคัญกับ ต้นทุนทางสังคมอื่นๆ ที่ออกมาในรูปของการพัฒนาในเชิงบุคคล ความร่วมมือของเครือข่าย ซึ่งถือ

ได้ว่าหากกลุ่มเครือข่ายเจริญเติบโต จนสามารถสร้างสรรค์งานด้านศิลปวัฒนธรรมที่พัฒนาเป็นอาชีพได้ ก็จะเป็นกำไรให้กับเครือข่ายซึ่งจะตรงตามนโยบายของโฮงเฮียนฯ ที่ให้ความสำคัญต่อการเติบโตของทุนทางวัฒนธรรมข้างต้น

การคุ้มครองหรือการสนับสนุนจากรัฐ

เมื่อนโยบายของภาครัฐด้านเศรษฐกิจ ที่กระตุ้นให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการที่รัฐมีนโยบายสนับสนุนให้เกิดกระทรวงวัฒนธรรม การฟื้นคืนภูมิปัญญา การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น และรูปแบบการจัดสรรเงินทุนในลักษณะกองทุน แม้จะทำให้เกิดความสนใจจากภาครัฐมากขึ้นในเรื่องของการสนับสนุนเงินทุน และมีช่องทางในการขอทุนสนับสนุนจากรัฐมากขึ้น อย่างไรก็ตามที่โฮงเฮียนสืบสานฯ ก็ยังมิได้รับเงินทุนสนับสนุนโดยตรงจากรัฐ เนื่องจากความเข้าใจของภาครัฐต่องานวัฒนธรรมตามนโยบายของโฮงเฮียนสืบสานฯ และงานวัฒนธรรมอื่นๆ ยังมีอยู่น้อย

การคาดคะเนปัญหาและความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น

ได้แก่ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้จากนโยบายการจัดสรรเงินกองทุนของรัฐบาลนั้น อาจมีปัญหาที่เกิดจากการแปรเงินกองทุนงบประมาณต่างๆ มีความไม่ชัดเจน กล่าวคือ ในบางกองทุน อาจมีอายุกองทุน 12 เดือน หรือในบางกองทุนอาจมีอายุ 18 เดือน แต่ในการจัดการแบบกองทุน ยังมีความไม่ยืดหยุ่นและค่อนข้างตายตัว ทำให้การขอทุนด้านการพัฒนาวัฒนธรรมอาจเป็นไปได้ยากไม่เป็นไปตามนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นของภาครัฐ

สำหรับโฮงเฮียนสืบสานฯ ซึ่งเป็นองค์กรด้านวัฒนธรรม ความเสี่ยงที่มีนัยสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ หากภาครัฐมีนโยบายกระตุ้นการเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว และเศรษฐกิจมีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ปัจจัยดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อรูปแบบการดำเนินชีวิตที่รวมถึงแนวคิดและค่านิยมทางวัฒนธรรมของกลุ่มเยาวชนผู้สืบทอด คือจะทำให้กลุ่มผู้สืบทอดหันเหความสนใจจากงานด้านวัฒนธรรมไปเป็นด้านทุนนิยมและการเติบโตทางเศรษฐกิจในครัวเรือนแทน

4.5 สรุปการบริหารจัดการและองค์ประกอบเชิงนโยบายขององค์กรตัวอย่าง

เป็นการสรุปวิเคราะห์ หลักการ แนวคิดในการบริหารจัดการและองค์ประกอบเชิงนโยบายขององค์กรตัวอย่างทั้งหมด 4 แห่ง ได้ดังตารางที่ 4.1 ดังนี้

ตารางที่ 4.1

การวิเคราะห์การบริหารจัดการและองค์ประกอบเชิงนโยบายขององค์กรตัวอย่าง

ชื่อองค์กร / เรื่อง	โฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา	ศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทย สายใยชุมชนวัดไชยศรี	โฮงมูนมังเมืองขอนแก่น	สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ลักษณะ	ศูนย์การเรียนรู้ตามอัธยาศัย	ศูนย์การเรียนรู้ตามอัธยาศัย	พิพิธภัณฑ์เมืองในระบบ	หอศิลป์และพิพิธภัณฑ์ในระบบ
ที่มา	NGO พบปัญหาชุมชนต้องการ อนุรักษ์สืบสานฟื้นฟูภูมิปัญญา ล้านนา	ปัญหาการอยู่ร่วมกันของชุมชน ต้องการฟื้นฟูชุมชน สร้างศรัทธาใน ชุมชน เนื่องจากเห็นความเชื่อมโยง และความล่มสลายระหว่างชุมชนกับ วัด	นโยบายจากส่วนกลางของเทศบาล ต้องการสืบค้นรากเหง้าความเป็นมา ของเมืองขอนแก่น	นโยบายทางศิลปวัฒนธรรมของ มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่เน้นการเป็น สถาบันที่มีบทบาทในการอนุรักษ์ พัฒนา ถ่ายทอด และฟื้นฟูธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงาม เพื่อ พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนใน ภาคอีสาน

กรณีศึกษาการให้คำปรึกษาและนโยบายองค์กรที่ชัดเจน

ชื่อองค์กร/โรงเรียน	โรงเรียนที่สนับสนุนผู้เรียน	ศูนย์บริการชุมชนแบบสหวิทยาเขต/เขต	โรงเรียนที่สนับสนุน	สำนัก/หน่วยงานที่สนับสนุน
กมลเนติก	ภาคเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ ได้ขยายสู่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงใหม่	ใช้ประโยชน์จากศูนย์บริการชุมชน ที่จังหวัดเชียงใหม่ บ้านวัดไร่ขิง ศูนย์สง	ภาคเหนือของจังหวัดเชียงใหม่ บริเวณที่สนับสนุน	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ต้นสังกัดของโรงเรียน ที่สนับสนุนในระบบการศึกษา สอนภาษาอังกฤษ และภาษาต่างประเทศ และงานด้านภาษา และงานด้านภาษา และงานด้านภาษา และงานด้านภาษา และงานด้านภาษา

การวิเคราะห์ภารกิจตามระดับสายงานตามนโยบายองค์กรที่ส่ง

<p>ชื่อองค์กร/สายงาน</p>	<p>นโยบายที่สนับสนุนเป้าหมาย</p>	<p>คุณลักษณะที่สนับสนุน สายงานนี้</p>	<p>นโยบายที่สนับสนุน</p>	<p>ส่วนที่สนับสนุน ภารกิจที่สนับสนุน</p>
<p>วัตถุประสงค์</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 ครอบคลุมเป้าหมาย 2 ประสิทธิภาพการดำเนินงาน 3 สหภาพ 4 แยกแยะ 5 สนับสนุนที่ช่วย 	<p>จัดระบบการดำเนินงานที่ สนับสนุนเป้าหมายที่สนับสนุน กิจกรรมที่สนับสนุน ไปกับการดำเนินงาน โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจนที่ สามารถ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1 มีเป้าหมายที่สนับสนุน และเข้าใจวัตถุประสงค์ที่ เป็นกลาง 2 ส่งเสริมการดำเนินงานที่ ไปกับการดำเนินงาน 2 มีเป้าหมายที่สนับสนุน ที่สนับสนุนวัตถุประสงค์ที่ สนับสนุน 	<ol style="list-style-type: none"> 1 ทำหน้าที่สนับสนุน วัตถุประสงค์ที่สนับสนุน 2 พัฒนาระบบการดำเนินงาน ที่สนับสนุนวัตถุประสงค์ที่ 3 ประสิทธิภาพการดำเนินงาน ที่สนับสนุนเป้าหมายที่ 4 เคารพในวัตถุประสงค์ที่ ที่สนับสนุนเป้าหมายที่

การวิเคราะห์การเข้าถึงตามเสถียรภาพเชิงนโยบายของร้านค้าชุมชน

ชื่อร้านค้า ชื่อ	โลโก้ร้านชุมชนที่ปรากฏบน ร้าน	สัญลักษณ์ร้านชุมชน สัญลักษณ์ร้านค้า	โลโก้ร้านชุมชน	โลโก้ร้านชุมชน โลโก้ร้านชุมชน
ภาค	โลโก้ร้านชุมชนที่ปรากฏบน ร้านชุมชนที่ปรากฏบน ร้านชุมชนที่ปรากฏบน ร้านชุมชนที่ปรากฏบน	1 สัญลักษณ์ร้านชุมชน สัญลักษณ์ร้านชุมชน สัญลักษณ์ร้านชุมชน สัญลักษณ์ร้านชุมชน 2 สัญลักษณ์ร้านชุมชน โลโก้ร้านชุมชน	โลโก้ร้านชุมชนที่ปรากฏบน ร้านชุมชนที่ปรากฏบน ร้านชุมชนที่ปรากฏบน ร้านชุมชนที่ปรากฏบน	โลโก้ร้านชุมชนที่ปรากฏบน ร้านชุมชนที่ปรากฏบน ร้านชุมชนที่ปรากฏบน ร้านชุมชนที่ปรากฏบน

การวิเคราะห์การเข้าถึงตามระดับประชากรตามนโยบายองค์กรที่ต่างกัน

ชื่อองค์กร/โรงเรียน	นโยบายที่สนับสนุนการเข้าถึง	ศูนย์กลางการดำเนินงาน สายงานวิชาชีพ	นโยบายที่สนับสนุน	สำนักวิชา มหาวิทยาลัยขอนแก่น
วิทยาลัย	จัดบริการแนะแนวที่ทันสมัย บูรณาการกับต่างประเทศ ใช้วิทยากรที่มีประสบการณ์ ดูแลนักเรียนแบบรายบุคคล ความร่วมมือกับภาคีต่าง ๆ	จัดทำคู่มือแนะนำนักเรียน จัดทำระบบที่ปรึกษา สอดคล้องกับความต้องการ	มีศูนย์บริการที่ปรึกษา จัดตั้งศูนย์บริการที่ปรึกษา มีแผนกแนะแนว มีวิทยากรที่ปรึกษา มีงานแนะแนวที่ปรึกษา มีศูนย์บริการที่ปรึกษา	มีงานที่ปรึกษาที่ปรึกษา ศูนย์บริการที่ปรึกษา ภาคีต่าง ๆ มีงานที่ปรึกษาที่ปรึกษา มีงานที่ปรึกษาที่ปรึกษา มีงานที่ปรึกษาที่ปรึกษา มีงานที่ปรึกษาที่ปรึกษา มีงานที่ปรึกษาที่ปรึกษา มีงานที่ปรึกษาที่ปรึกษา
กลุ่ม เป้าหมาย	เยาวชนที่มีฐานะยากจน	นักเรียนที่เรียนดี	นักเรียนที่มีฐานะยากจน	นักเรียนที่มีฐานะยากจน

การวิเคราะห์การใช้จ่ายและผลประโยชน์ของภาครัฐ

<p>วัตถุประสงค์ / ประเด็น</p>	<p>นโยบายที่สนับสนุน</p>	<p>คุณลักษณะของ นโยบายที่สนับสนุน</p>	<p>เงื่อนไขที่ เกี่ยวข้อง</p>	<p>ตัวชี้วัด / ผลลัพธ์</p>
<p>เป้าหมาย</p>	<p>มีความมุ่งหวังให้สังคม คุณลักษณะที่สนับสนุน กระบวนการที่สนับสนุน ไปด้านงานด้านอื่นอย่าง ต่อเนื่องอย่างทั่วถึง ยั่งยืน</p>	<p>ความมุ่งหวังด้าน ได้ดำเนินการที่ด้าน ประสิทธิภาพ ลดหย่อนภาษี ระบบที่สนับสนุน จัดตั้งกองทุน ของภาครัฐที่สนับสนุน ให้มีประสิทธิภาพ ถ่ายโอนความรู้ สอน ให้ภาคเอกชน ที่ภาคเอกชนได้ ที่ภาคเอกชนได้ ที่มีการสนับสนุน</p>	<p>การสนับสนุนที่ รัฐมีความเป็น ภาคภูมิใจใน รัฐบาลที่สนับสนุน</p>	<p>ผลการดำเนินงาน ที่สนับสนุนที่ ภาคเอกชนที่ ประสิทธิภาพที่ ผู้ที่เกี่ยวข้อง</p>

4.6 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคขององค์กรตัวอย่างทางศิลปวัฒนธรรม

เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกองค์กร (SWOT) โดยมีหลักการและแนวคิดในการวิเคราะห์ SWOT (ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2541, น. 75) ดังนี้

SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับองค์กรทั้งปัจจัยที่ศูนย์สามารถจะควบคุมได้เรียกว่า ปัจจัยภายในองค์กร ได้แก่ จุดแข็ง (Strengths) และ จุดอ่อน (Weaknesses) และปัจจัยภายนอกศูนย์ที่ไม่สามารถควบคุมได้ ได้แก่ โอกาส (Opportunities) หรือช่องทางที่ดี และ อุปสรรค (Threats) หรือปัจจัยที่พึงระมัดระวัง ดังนั้นการวิเคราะห์แยกแยะให้เห็นปัจจัยทั้งหลายดังกล่าว ย่อมทำให้ศูนย์การเรียนรู้เห็นช่องทางต่างๆในการกำหนดกลยุทธ์

จากการศึกษาขององค์กรตัวอย่างทางศิลปวัฒนธรรมทั้ง 4 แห่ง สามารถสรุปวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกองค์กรได้ดังนี้

4.6.1 โสงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา

จุดแข็ง

1. กิจกรรมและโครงการของโสงเฮียนฯ มีความหลากหลายทำให้เกิดทางเลือกที่หลากหลายเหมาะสมกับกลุ่มประชากรที่มีความหลากหลาย
2. เป็นกิจกรรมและโครงการที่เป็นวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมในวิถีการดำเนินชีวิตที่หาได้ยากในปัจจุบัน ทำให้คนเห็นคุณค่าและให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่งทั้งคนจากต่างประเทศและคนในท้องถิ่นเอง
3. กิจกรรมของโสงเฮียนฯ มีความต่อเนื่องสม่ำเสมอเนื่องจากมีความหลากหลายของกิจกรรมตามกลุ่มวัฒนธรรม
4. ไม่เกิดการจำกัดโอกาสในการเข้าชมและเข้าร่วมกิจกรรมเนื่องจากไม่มีค่าใช้จ่ายหรือหากมีก็น้อยมาก
5. สถานที่และบรรยากาศมีความสวยงาม สะดวกสบาย เป็นกันเอง มีบรรยากาศที่เป็นสาธารณะเชื้อเชิญให้คนเข้ามาร่วมกิจกรรมได้ง่าย (Public space)
6. คณะกรรมการผู้ดำเนินงานมีเครือข่ายในการระดมทุนเกี่ยวกับงานด้านการพัฒนาทางวัฒนธรรม

7. มีพ่อครู แม่ครู ซึ่งเป็นบุคคลากรต้นแบบผู้สร้างสรรค์ผลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างแท้จริง และคณะกรรมการดำเนินงานมีฐานความสัมพันธ์ที่ผูกพันแน่นแฟ้นต่อคนกลุ่มนี้
8. คณะกรรมการที่ปรึกษาเป็นกลุ่มคนที่มีชื่อเสียงในแวดวงวิชาการและงานด้านศิลปวัฒนธรรม
9. มีหลวงพ่อบุญพระพุทธรูปจนวนรารักษ์ เป็นศูนย์รวมใจและเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณที่สำคัญขององค์กร
10. นโยบายในการดำเนินงานให้ความสำคัญต่อกลุ่มวัฒนธรรมย่อย ซึ่งสอดคล้องกับกระแสโลกที่ให้ความสำคัญต่อความเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และความหลากหลายทางวัฒนธรรม

จุดอ่อน

1. กิจกรรมจึงอาจมีการปรับเปลี่ยนและมีความคลาดเคลื่อนขึ้นอยู่กัตัวบุคลากร คือ พ่อครู แม่ครูที่มีงานประจำในการทำงานหาเลี้ยงชีพ
2. เมื่อไม่มีการเก็บค่าใช้จ่ายในบางกิจกรรม ทำให้คนที่ไม่ได้เสียค่าเข้าร่วมไม่ให้ความสำคัญ
3. การโฆษณาประชาสัมพันธ์สำหรับกิจกรรมกลุ่มย่อยมีจำกัด ทำให้มีช่องทางน้อยในการสื่อสารกับคนกลุ่มเป้าหมาย
4. ไม่ได้การวางแผนทางการเงินในระยะยาว หรือสำหรับโครงการขนาดใหญ่
5. มีระบบการบริหารงานบุคลากรในรูปแบบอาสาสมัคร (volunteer) มีการวางแผนด้านบุคลากรยาก และมีอาสาสมัครน้อยทำให้ขาดความพร้อมเมื่อต้องวางแผนงานขนาดใหญ่
6. ไม่มีการวางแผนในเชิงการดำเนินงานทางโครงสร้างและการวางแผนทางการตลาด

โอกาส

1. มีองค์กรเครือข่ายให้ความร่วมมือในการพัฒนางานด้านวัฒนธรรมมาก สร้างบรรยากาศที่ก่อให้เกิดความสนใจของผู้คนในวงกว้าง
2. การเกิดขึ้นของกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนใจจากภาครัฐ และยังมีผลต่อการขอการสนับสนุนเงินทุนทั้งจากในและต่างประเทศ

3. พ.ร.บ.การศึกษา ๒๕๔๒ ที่ให้ความสำคัญกับหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นตื่นตัวและกลับมาส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น
4. กลุ่มประชากรมีแนวโน้มที่จะมีการศึกษาสูงขึ้น มีรูปแบบในการดำเนินชีวิต และการพัฒนาชีวิตที่เป็นไปในทางสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากขึ้น
5. ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ส่งเสริมให้เกิดความหลากหลายในการสร้างสรรค์งานทางศิลปวัฒนธรรม
6. เชียงใหม่ถือได้ว่าเป็นเมืองท่องเที่ยวและแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของประเทศทำให้มีผู้คนให้ความสนใจมากทั้งจากในและต่างประเทศ

อุปสรรค

1. การรุกคืบของโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทุนนิยม และวัตถุนิยม ที่ก่อให้เกิดค่านิยมของการผลิตซ้ำ (Reproduction) ทำให้เกิดการละเมิดลิขสิทธิ์ต่อต้นทุนทางวัฒนธรรม
2. ค่านิยมที่นิยมทางตะวันตก (Westernization) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดการทำลายความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้คนให้ความสำคัญกับท้องถิ่นน้อยลง
3. การสร้างสรรค์งานศิลปวัฒนธรรมแบบใหม่เกิดขึ้นได้ยากเนื่องจากเป็นสังคมที่มีความอนุรักษ์นิยมสูง
4. ตัวกลางทางการตลาดแม้จะมีมากแต่ยังให้ความสำคัญจำกัดและไม่ช่วยในการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมด้านการตลาดด้านวัฒนธรรม

4.6.2 สำนักวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น

จุดแข็ง

1. มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีบุคลากรที่มีความรู้และเป็นความรู้ทางวัฒนธรรม
2. สำนักวัฒนธรรมมีอาคารสถานที่พร้อมที่จะพัฒนาและปรับปรุงเพื่อบริการทางวิชาการและกิจกรรมของมหาวิทยาลัย
3. มีผู้บริหารที่สนใจและรับผิดชอบดูแลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม
4. มีการประสานเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการทางวัฒนธรรมทั้งศูนย์ข้อมูล

ความรู้และเครือข่ายการวิจัยทางวัฒนธรรม

5. มีเครือข่ายความร่วมมือต่างประเทศกับแถบลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งเป็นโอกาสความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม
6. มีความพร้อมทางเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการนำมาใช้ในการจัดทำสารสนเทศทางวัฒนธรรม การเผยแพร่และการติดต่อเชื่อมโยงเครือข่าย

จุดอ่อน

1. ไม่มีแผนงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจนทั้งด้านองค์กรกิจกรรมและงบประมาณ
2. พนักงานที่รับผิดชอบส่วนใหญ่เป็นอัตราจ้างชั่วคราว จึงทำให้มีการลาออกและต้องพัฒนาบุคลากรใหม่อยู่ตลอดเวลา งานจึงขาดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
3. ได้รับการจัดสรรงบประมาณไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติภารกิจให้ครบตามแผนงาน
4. บุคลากรทั้งภายในและภายนอกองค์กรยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่และภารกิจด้านวัฒนธรรม

โอกาส

1. การปฏิรูประบบราชการและการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้จะทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานและพัฒนาระบบงานเครือข่ายมากขึ้น
2. การเปลี่ยนยุทธศาสตร์มาเป็นการทำงานเชิงรุก และเน้นกิจกรรมวิชาการที่เป็นที่ประยูกต์ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม เป็นโอกาสของการใช้ทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพ ในการสร้างความเข้มแข็งของงานวัฒนธรรม

อุปสรรค

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นในการพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุกองค์กรแข่งขันกันทำงานให้สอดคล้องกับทิศทางและนโยบาย
2. นักศึกษาสนใจวัฒนธรรมแบบตะวันตกมากขึ้นซึ่งไม่สอดคล้องกับการพัฒนาโดยวิถีท้องถิ่น
3. บุคลากรทางวัฒนธรรมขาดความสนใจในการนำความรู้วิชาการและวิธีการใหม่ๆ ในการส่งเสริมงานด้านวัฒนธรรม

4.6.3 ศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนวัดไทยศรี ตำบลสวาะณี จังหวัดขอนแก่น

จุดแข็ง

1. ผู้นำองค์กรเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ มีความใกล้ชิดกับชุมชน รู้จักและเข้าใจปัญหาของชุมชนได้ดี จึงเป็นผู้นำที่ชุมชนให้ความเคารพศรัทธามาก
2. มีทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้รู้เป็นปราชญ์ชุมชนจำนวนมากและมีความเข้มแข็ง เป็นผู้ที่มีความลึกซึ้งในงานศิลปวัฒนธรรม
3. มีโบราณสถาน ศิลปะ วัตถุทางวัฒนธรรมอยู่ในศูนย์ทำให้มีความพร้อมในการเรียนรู้
4. มีความร่วมมือกับเครือข่ายทางวัฒนธรรมทั้งภาครัฐและรอบๆชุมชน
5. กิจกรรมมีความหลากหลาย สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมในชุมชนทำให้เกิดโอกาสในการเรียนรู้ได้มาก
6. สถานที่มีความเป็นสาธารณะในตัวเอง มีความพร้อม สะอาด เรียบร้อย สวยงาม เชื้อเชิญให้คนเข้ามามีส่วนร่วมได้ง่าย
7. ใช้วิธีการบริหารจัดการแบบชุมชนมีส่วนร่วม ที่ประกอบด้วยกลุ่มคน วัย ที่มีความแตกต่างหลากหลาย จึงช่วยลดช่องว่างความไม่เข้าใจระหว่างคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่
8. มีการปรับเปลี่ยน ประยุกต์วัฒนธรรมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันทำให้คนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ง่าย
9. โครงการและกิจกรรมต่างๆเกิดจากปัญหาจริงของชุมชน ชุมชนจึงได้รับประโยชน์ และช่วยแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้
10. กิจกรรมและโครงการต่างๆเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ด้วยประสบการณ์ตรง ในวิถีชีวิต ผ่านประเพณีวัฒนธรรมพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน

จุดอ่อน

1. ไม่มีการวางแผนด้านงบประมาณ และ กิจกรรมอย่างชัดเจน
2. คนในชุมชนขาดภาวะความเป็นผู้นำ และขาดระบบระเบียบในการทำงานมานาน
3. คนรุ่นใหม่ยังไม่สนใจ ไม่ศรัทธาในศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นทำให้ไม่มีการสืบต่อจากรุ่นสู่รุ่น

โอกาส

1. ชุมชนอีสานยังมีความเชื่อ วัฒนธรรม ความศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาอยู่ เป็นทุนทางวัฒนธรรม ดังนั้นการดึงเอาฐานทางประเพณี วัฒนธรรมมาเป็นตัวที่จะเชื่อมโยงชุมชนจึงน่าจะประสบผลสำเร็จได้ง่าย
2. หน่วยงานและองค์กรของรัฐให้ความสนใจ และมีส่วนส่งเสริมกระตุ้นการเรียนรู้ การจัดการอย่างเป็นระบบ การประชาสัมพันธ์มากขึ้น ทำให้ชุมชนมีความตื่นตัว และเล็งเห็นความสำคัญของตนเองมากขึ้น
3. ว่าด้วยหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในแง่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมนั้นสถาบันการศึกษาที่อยู่ในระบบปัจจุบันยังขาดความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนให้เข้าใจได้ลึกซึ้งซึ่งทำให้ต้องพึ่งพาคนเฒ่าคนแก่และปราชญ์ชาวบ้านในการบอกสอน การถ่ายทอดและการลงมือปฏิบัติในการเรียนรู้จริง

อุปสรรค

1. ความเชื่อดั้งเดิมบางอย่างในชุมชนที่ยังไม่ปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย เป็นปัญหาและอุปสรรคในการเชื่อมโยงคนในชุมชนระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับคนรุ่นใหม่สมัยใหม่
2. การสื่อสารและความไม่เข้าใจกันระหว่างชุมชนกับนโยบายของรัฐในบางโครงการที่ไม่สอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของคนในชุมชน

4.6.4 ไฮมูนมังเมืองขอนแก่น

จุดแข็ง

1. มีตำแหน่งที่ตั้งของสถานที่ที่เหมาะสม อยู่ใจกลางเมืองและอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดขอนแก่น คือ บึงแก่นนคร อัมจันทร์ 200 ปี เมืองขอนแก่น วัฒนธรรม
2. มีนิทรรศการถาวรเกี่ยวกับเรื่องราว ประวัติความเป็นมาของเมืองขอนแก่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ที่มีความพร้อมสำหรับการศึกษามีความสวยงามและทันสมัยที่สุดในเมืองขอนแก่น
3. มีรายได้จากการให้บริการเข้าชมนิทรรศการถาวรเป็นรายได้สำรองที่เกิดขึ้นตลอด

การดำเนินงาน

4. การบริหารจัดการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เช่น การพัฒนา
มีคฤหะที่ชุมชน

จุดอ่อน

1. บุคลากรมีน้อย และยังมีขาดบุคคลากรที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะทางด้าน
การบริหารจัดการงานวัฒนธรรมในการจัดกิจกรรมให้น่าสนใจ
2. กิจกรรมไม่น่าสนใจ ไม่หลากหลาย และขาดการดำเนินการให้ต่อเนื่อง
3. ไม่มีแผนงานที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนทั้งด้านการจัดกิจกรรมและงบประมาณใน
ระยะสั้นและระยะยาว
4. ขาดการวางแผนการตลาดและการประชาสัมพันธ์สำหรับผู้ใหญ่และบุคคลทั่วไป

โอกาส

1. ระบบการบริหารจัดการแบบราชการส่วนภูมิภาคระหว่างเทศบาลนครขอนแก่น
และโรงเรียนในเขตเทศบาลเอื้อประโยชน์ต่อการบริหารจัดการโฮงมนมั้งในเรื่อง
ของกลุ่มเป้าหมายและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในระบบราชการ
2. ได้รับการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานที่แน่นอนจากรัฐบาลและมี
แนวโน้มที่เพิ่มขึ้นทุกปี
3. ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นมีความเข้าใจและให้ความสำคัญกับงานทางด้าน
วัฒนธรรมมาก
4. การเมืองท้องถิ่นของเทศบาลนครขอนแก่นมีความเข้มแข็งทั้งในเรื่องของการ
กระจายอำนาจในการบริหารจัดการและการสนับสนุนงบประมาณลงสู่ชุมชน
5. ขอนแก่นเป็นเมืองที่มีฐานส่วนหนึ่งมาจากการสร้างวัฒนธรรมใหม่ เป็นศูนย์กลาง
ในการพัฒนาในด้านต่างๆ มีกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษา ระบบ
ราชการ และระบบเศรษฐกิจที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตร่วมสมัย โอกาสที่ย่อมรับ
สร้างสรรค์ และประดิษฐ์วัฒนธรรมที่มีความหลากหลายได้ง่ายขึ้น ต้องการ
ทางเลือกในการดำเนินชีวิตมากขึ้น
6. การปฏิรูประบบการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้ผู้บริหาร
องค์กรต่างๆ และประชาชนทั่วไปให้ความสำคัญกับชุมชนและท้องถิ่นมากขึ้น

อุปสรรค

1. ความร่วมมือในระบบเครือข่ายนอกองค์กร ยังขาดการสื่อสาร การแลกเปลี่ยน และการมองเห็นประโยชน์ร่วมกันน้อย ทำให้ขาดพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้มีความหลากหลาย ต่อเนื่อง
2. ขอนแก่นเป็นเมืองที่รับนโยบายต่างๆจากส่วนกลาง จึงให้ความสำคัญกับค่านิยมของความทันสมัยมากกว่าความเป็นท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิม

4.7 สรุปการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

องค์กรทางวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่น

จากการศึกษาองค์กรตัวอย่างทางศิลปวัฒนธรรมทั้ง 4 แห่ง และการสรุปวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกองค์กรได้ดังที่กล่าวมา ทำให้มองเป็นปัจจัยต่างๆที่เกี่ยวข้องกับก่อตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นในจังหวัดขอนแก่น จึงได้ทำการวิเคราะห์แยกแยะให้เห็นปัจจัยต่างๆ ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ซึ่งจะช่วยให้มองเห็นความเป็นไปได้และการกำหนดกลยุทธ์ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นต่อไป สรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

จุดแข็ง

1. มีผู้นำที่เข้มแข็ง จากการวิเคราะห์องค์กรจุดแข็งขององค์กรทางวัฒนธรรมในจังหวัดขอนแก่น พบว่า 2 แห่งแรกคือ ศูนย์การบูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนวัดไทยศรี มีผู้นำองค์กรที่ผู้นำองค์กรเป็นศูนย์รวมจิตวิญญาณที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ มีความใกล้ชิดกับชุมชน รู้จักและเข้าใจปัญหาของชุมชนได้ดี จึงเป็นผู้นำที่ชุมชนให้ความเคารพศรัทธามาก และสำนักวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยขอนแก่น แม้จะเป็นผู้นำที่เกิดมาจากการแต่งตั้งภายในองค์กรก็มาจากความสมัครใจ มีความรักความศรัทธาในคุณค่าของวัฒนธรรมชุมชนอย่างแท้จริง
2. สถานที่ขององค์กร จุดแข็งอีกอย่างหนึ่งคือเรื่องของสถานที่ในการดำเนินงานที่มีความพร้อมทั้งตำแหน่งที่อยู่ในตัวเมือง อยู่ใกล้ชิดกับชุมชน และขนาดพื้นที่ที่กว้างของเพียงพอกับการจัดกิจกรรมได้อย่างหลากหลาย มีความสะดวกสบายในเรื่องของการเดินทางไปเข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนี้ยังมีการออกแบบที่สวยงาม

ทันสมัย และมีการหยิบยกเอาคุณค่าทางวัฒนธรรมอีสานไปเป็นแนวคิดของการออกแบบ สิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือความเป็นพื้นที่สาธารณะที่มีความโดดเด่นชัดเจน ของศูนย์การบูรณาการวัฒนธรรมไทยสายใยชุมชนวัดไชยศรี ความหมายของพื้นที่สาธารณะ ได้นำมาสู่การเชื่อมโยงคุณค่าของวัดจากบริบทดั้งเดิมในการเป็นศูนย์กลางของชุมชนจึงมีนัยยะที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วม สำเนียงร่วมในการทำนุบำรุงและการดูแลรักษาที่ดีมาก การออกแบบและการใช้สอยพื้นที่มีความสอดคล้องและสะท้อนภูมิปัญญาในการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การจัดสรรพื้นที่เพื่อการใช้งานและการจัดสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความงดงาม ความสะอาดทั้งภายนอกและภายในของวัดชุมชน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นธรรมชาติของผู้พบเห็น และหาได้ยากในสถานที่หน่วยงานองค์กรที่อยู่ในระบบรัฐ

3. มีความร่วมมือแบบเครือข่าย ปัจจุบันทั้ง 3 องค์กรต่างก็มีการประสานความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรม โดยแต่ละองค์กรนำจุดเด่นของแต่ละแห่งมาบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์และเรียนรู้ร่วมกัน เนื่องจากฐานชุมชนท้องถิ่นอีสานนั้นมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจและมีมิตรไมตรี การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือจึงเกิดขึ้นได้ไม่ยาก
4. มีสื่อ เครื่องมือ หรือศิลปะวัตถุทางวัฒนธรรมที่อยู่ในองค์กร ทั้ง 3 องค์กรต่างก็มีสื่อ เครื่องมือ หรือศิลปะวัตถุทางวัฒนธรรมที่พร้อมเป็นตัวกระตุ้นสำหรับเปิดการเรียนรู้ แม้จะยังไม่มีการทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้รู้อย่างอื่น เช่น สำนักวัฒนธรรมมีห้องอีสานนิทรรศน์ วัดไชยศรีมีลิ้มและภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสานเรื่องสินไซ มีพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านในวัด โดยเฉพาะโฮงมูนมังมีนิทรรศการประวัติศาสตร์เรื่องราวความเป็นมาของเมือง ซึ่งมีข้อดีคือก่อให้เกิดรายได้จากการเข้าชมนิทรรศการ แม้จะไม่ได้มีจำนวนมากแต่ก็เป็นทุนสำรองสะสมในการดำเนินงาน
5. มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เช่น การจัดทำโครงการมัคคุเทศก์ชุมชนของโฮงมูนมัง หรือ การเปิดโอกาสให้ปราชญ์ชุมชนและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชนบ้านสาวะถี วัดไชยศรี เป็นต้น
6. มีทรัพยากรบุคคลที่เป็นผู้รู้เป็นปราชญ์ชุมชนจำนวนมากและมีความเข้มแข็ง เป็นผู้ที่มีความลึกซึ้งในงานศิลปวัฒนธรรม

7. มีผู้บริหารที่สนใจและรับผิดชอบดูแลงานทางด้านศิลปวัฒนธรรม
8. มีการปรับเปลี่ยน ประยุกต์วัฒนธรรมให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบันทำให้คนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมได้ง่าย
9. โครงการและกิจกรรมต่างๆเกิดจากปัญหาจริงของชุมชน ชุมชนจึงได้รับประโยชน์และช่วยแก้ปัญหาในชีวิตจริงได้ นอกจากนี้กิจกรรมและโครงการต่างๆเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ด้วยประสบการณ์ตรงในวิถีชีวิต ผ่านประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน

จุดอ่อน

1. ขาดบุคลากรที่มีความรู้ทางด้านบริหารจัดการงานวัฒนธรรมมาดำเนินงาน
2. ขาดการสร้างสรรคกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ขาดความหลากหลาย และขาดความต่อเนื่องในการดำเนินกิจกรรม
3. ไม่มีการวางแผนงานที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมในเรื่องของการบริหารโครงการงบประมาณ กิจกรรม และการวางแผนการตลาดให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย
4. ขาดการนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กร ทั้งในด้านของการเรียนรู้การจัดการความรู้การส่งต่อถ่ายทอดความรู้และการประชาสัมพันธ์องค์กร
5. บุคลากรมีน้อย และไม่มีแผนงานในการพัฒนาบุคลากรด้านงานการบริหารงานวัฒนธรรม
6. บุคลากรทั้งภายในและภายนอกองค์กรยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่และภารกิจด้านวัฒนธรรม

โอกาส

1. การปฏิรูประบบราชการและการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้จะทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานและพัฒนาระบบงานเครือข่ายได้มากขึ้น
2. การเปลี่ยนยุทธศาสตร์มาเป็นการทำงานเชิงรุกบนฐานของวัฒนธรรมชุมชน และเน้นกิจกรรมวิชาการที่ประยุกต์ให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม จึงเป็นโอกาสของการใช้ทรัพยากรบุคคล ประชาชนชุมชนที่มีศักยภาพ ในการสร้างความเข้มแข็งของงานวัฒนธรรม
3. ระบบการบริหารจัดการแบบราชการส่วนภูมิภาคระหว่างเทศบาลนครขอนแก่น และโรงเรียนในเขตเทศบาลเอื้อประโยชน์ต่อการบริหารจัดการงานทางวัฒนธรรม

ในเรื่องของกลุ่มเป้าหมายและการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในระบบราชการ

4. ได้รับการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานที่แน่นอนจากรัฐบาลและมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นทุกปี
5. ผู้บริหารเทศบาลนครขอนแก่นมีความเข้าใจและให้ความสำคัญกับงานทางด้านวัฒนธรรมมาก
6. การเมืองท้องถิ่นของเทศบาลนครขอนแก่นมีความเข้มแข็งทั้งในเรื่องของการกระจายอำนาจในการบริหารจัดการและการสนับสนุนงบประมาณลงสู่ชุมชน
7. ขอนแก่นเป็นเมืองที่มีฐานส่วนหนึ่งมาจากการสร้างวัฒนธรรมใหม่ เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาในด้านต่างๆ มีกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่เกิดขึ้นในระบบการศึกษา ระบบราชการ และระบบเศรษฐกิจที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตร่วมสมัย โอกาสที่ยอมรับสร้างสรรค์ และประดิษฐ์วัฒนธรรมที่มีความหลากหลายได้ง่ายขึ้น ต้องการทางเลือกในการดำเนินชีวิตมากขึ้น
8. การปฏิรูประบบการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับหลักสูตรท้องถิ่น ทำให้ผู้บริหารองค์กรต่างๆ และประชาชนทั่วไปให้ความสำคัญกับชุมชนและท้องถิ่นมากขึ้น ด้วยว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในแง่ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีดั้งเดิมนั้น สถาบันการศึกษาที่อยู่ในระบบปัจจุบันยังขาดความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนให้เข้าใจได้ลึกซึ้ง ทำให้ต้องพึ่งพาคนเฒ่าคนแก่และปราชญ์ชาวบ้านในการบอกสอน การถ่ายทอดและการลงมือปฏิบัติในการเรียนรู้จริง
9. ชุมชนอีสานยังมีฐานด้านความเชื่อ วัฒนธรรม ความศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาอยู่เป็นทุนทางวัฒนธรรม ดังนั้นการดึงเอาฐานทางประเพณี วัฒนธรรมมาเป็นตัวที่จะเชื่อมโยงชุมชนจึงน่าจะประสบผลสำเร็จได้ง่าย
10. หน่วยงานและองค์กรของรัฐให้ความสนใจ และมีส่วนส่งเสริมกระตุ้นการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรม มีการจัดการอย่างเป็นระบบ มีการประชาสัมพันธ์มากขึ้น ทำให้ชุมชนมีความตื่นตัวและเล็งเห็นความสำคัญของตนเองมากขึ้น

อุปสรรค

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศมุ่งเน้นในการพัฒนาทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ทุกองค์กรแข่งขันกันทำงานให้สอดคล้องกับทิศทางและนโยบายผู้คนในสังคม

สนใจวัฒนธรรมแบบตะวันตกมากขึ้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับการพัฒนาโดยวิถีท้องถิ่น

2. บุคลากรทางวัฒนธรรมขาดความสนใจในการนำความรู้วิทยาการและวิธีการใหม่ๆในการส่งเสริมงานด้านวัฒนธรรม
3. ขอนแก่นเป็นเมืองที่รับนโยบายต่างๆจากส่วนกลาง จึงให้ความสำคัญกับค่านิยมของความทันสมัยมากกว่าความเป็นท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิม
4. การสื่อสารและความไม่เข้าใจกันระหว่างชุมชนกับนโยบายของรัฐในบางโครงการที่ไม่สอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของคนในชุมชน
5. ความเชื่อดั้งเดิมบางอย่างในชุมชนที่ยังไม่ปรับให้สอดคล้องกับยุคสมัย เป็นปัญหาและอุปสรรคในการเชื่อมโยงคนในชุมชนระหว่างคนเฒ่าคนแก่กับคนรุ่นใหม่สมัยใหม่
6. ความร่วมมือในระบบเครือข่ายนอกองค์กร ยังมีน้อย ขาดการสื่อสาร การแลกเปลี่ยน และการมองเห็นประโยชน์ร่วมกัน ทำให้ขาดพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้มีความหลากหลาย ต่อเนื่อง

จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเป็นกรอบแนวคิดแนวทางในการบริหารจัดการองค์กรทางศิลปวัฒนธรรมทั้งในจังหวัดขอนแก่นและจากโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้าน ผู้วิจัยจะนำเอาผลการศึกษาทั้งสองส่วนมาบูรณาการเป็นแนวคิด และความเป็นไปได้ในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นถิ่นตามอรัญาศัยที่จังหวัดขอนแก่น บนพื้นฐานของวัฒนธรรมชุมชนที่สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น ผ่านศิลปะ วัฒนธรรม การงานพื้นฐานอาชีพในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดค่านิยมใหม่ในการเรียนรู้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมอีสาน กระตุ้นจิตสำนึกความภาคภูมิใจ ความศรัทธาในตนเอง สนับสนุนส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมในการนำศิลปวัฒนธรรมเข้ามาพัฒนาคุณภาพในของตนเอง เพื่อให้เกิดการสืบสานส่งต่อคุณค่าจากภูมิปัญญาและการพัฒนาท้องถิ่นในลำดับต่อไป